

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Vrubel

**Sekuritizace terorismu:
Vývoj debat o detenčních opatřeních
ve Velké Británii a Španělsku**

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Bc. Jan Vrabel**

Vedoucí práce: **Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

VRUBEL, Jan. *Sekuritizace terorismu: Vývoj debat o detenčních opatřeních ve Velké Británii a Španělsku*. Praha, 2013. 116 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra západoevropských studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 177 206 znaků

Abstrakt

Tato práce pojednává o problematice protiteroristické legislativy ve dvou západoevropských státech, a to ve Spojeném království a ve Španělsku. Zcela konkrétně se zabývá tématem detenčních prostředků (především specifiky možností zadržení osob podezřelých z teroristické činnosti) a pokusy o jejich zpřísnění ve dvou jmenovaných státech. Na problematiku aplikuji teorii sekuritizace, jejímž prostřednictvím nahlížím na debatu, která v obou státech kolem zpřísnování detence proběhla.

Text diplomové práce se skládá ze dvou velkých historických kapitol a závěrečné kapitoly komparační. První dvě části práce se zabývají spletitým vývojem teroristických hrozeb a protiteroristické reakce se zvláštním zřetelem k detenčním prostředkům. Jejich cílem je představit rozsáhlou látku protiteroristického zákonodárství a zasadit hlavní téma do širšího kontextu.

Závěrečnou část tvoří několik kratších segmentů, které otevírají prostor ke komparaci přístupů obou států. Po roce 2001 zvolilo Spojené království a Španělsko odlišné strategie, jak se legislativně vypořádat s hrozbou terorismu a jak zpřísnit zkoumaná opatření. Hlavní výzkumnou otázkou tedy je, jakým způsobem probíhala a čím se lišila sekuritizace terorismu s ohledem na detenční prostředky ve Spojeném království a Španělsku a proč byla debata ve státech, které jsou si v evropském měřítku z hlediska zkušenosti s terorismem nejpodobnější, odlišná.

Abstract

The thesis deals with the theme of counter-terrorism legislation in two West European countries, namely in the United Kingdom and in Spain. Specifically I focus on the topic of detention measures (particularly on the specifics of the means of detention of suspects of terrorism) and on the attempts of their toughening in both of the states named above. On the present issue I apply the theory of securitization, through which I examine the debate on toughening the detention measures, which occurred in both of these countries.

The text of the thesis comprises of two long historical chapters and a comparative final one. The first two chapters deal with the complicated development of terrorist threats and counter-terrorist reaction with a special focus on detention measures. The main goal is to introduce the extensive matter of counter-terrorist legislation and to integrate the principal topic in a broader context.

The final chapter consists of several shorter parts, which allow the comparison of distinct attitudes of both states. After 9/11 both the United Kingdom and Spain chose different strategies how to deal with the threat of terrorism legislatively and how to toughen the measures examined. The main research question is how the securitization of terrorism in the United Kingdom and in Spain differed with regard to detention measures and why the debate was different in these states, which seem to be the closest ones in the light of the experience with terrorism in the European context.

Klíčová slova

Velká Británie, Španělsko, terorismus, sekuritizace, Severní Irsko, Baskicko, detence, protiteroristická legislativa

Keywords

United Kingdom, Spain, Terrorism, Securitization, Northern Ireland, Basque Country, Detention, Counter-terrorism Legislation

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7. ledna 2013

Jan Vrabel

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Tomáši Weissovi, M.A., Ph.D. za odpovědné vedení práce a cenné kritické připomínky a Mgr. Tereze Kryšpínové za svědomitou korektorskou práci a pevné nervy.

Institut mezinárodních studií TEZE MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
Jméno:	Jan Vrubel
E-mail:	vrubel.jan@seznam.cz
Semestr:	Letní
Akademický rok:	2010/2011
Obor:	Západoevropská studia
Název práce:	Vývoj vybraných aspektů protiteroristického zákonodárství ve státech západní Evropy: Příklad Velké Británie a Španělska
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok):	Zimní semestr, 2012/2013
Vedoucí diplomového semináře:	Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.
Zdůvodnění výběru tématu práce:	<p>Problematika protiteroristického zákonodárství je tématem, které se více či méně dotýká všech občanů Evropské unie. Jedná se o širokospektrální soubor různých bezpečnostních opatření, která mají za cíl předcházet teroristickým hrozbám a potírat skupiny, které mají v plánu představovat bezpečnostní rizika pro majoritní společnost.</p> <p>Jednotlivé členské státy EU se po roce 2001 rozhodly zavést novou sadu bezpečnostních opatření a vytvořit účinnější ochranné prostředky, které by do budoucna zabránily opakování teroristických činů podobných těm, které proběhly ve Spojených státech. Každá země se k této výzvě postavila osobitým způsobem a na základě předchozí zkušenosti s lokálním terorismem se rozhodla náležitě upravit svou legislativu ve prospěch často represivnějších opatření. Po téměř jedné dekádě od zářijových útoků na New York lze vysledovat určité vývojové trendy a podobné či rozdílné způsoby užití této legislativy.</p>
Předpokládaný cíl:	<p>Cílem této práce je na základě vybraných evropských států (Velká Británie a Španělsko) ukázat, jakým způsobem se realizuje protiteroristické zákonodárství přijaté v posledních letech. To hodlám demonstrovat na příkladu některých specifických témat (vývoj detenčních prostředků, přístup k otázkám migrace atp.) a komparaci přístupů k nim v jednotlivých státech.</p> <p>Je pochopitelné, že po roce 2001 došlo v protiteroristické legislativě k významnému kvalitativnímu posunu, který je způsoben i tím, že dřívější lokální hrozby mají tendenci se marginalizovat. Tento fakt je náležitým způsobem akcentován i v bezpečnostních opatřeních přijímaných v jednotlivých státech, což mám též v plánu ve své práci na výše zmíněných příkladech dokumentovat.</p>
Základní charakteristika tématu:	<p>V posledních deseti letech se téma terorismu rozšířilo nebývalým způsobem. Prvním velkým impulsem byly teroristické útoky z 11. září 2001, kdy islámští teroristé zaútočili na budovy Světového obchodního centra v New Yorku. Na</p>

základě této zkušenosti začaly prakticky všechny státy zásadním způsobem přehodnocovat své dosavadní bezpečnostní politiky a měnit je tak, aby byla zajištěna ochrana obyvatelstva, často na úkor jejich občanských práv.

Záhy došlo k vyhlášení boje proti terorismu, k němuž se přidaly i některé západoevropské státy (především ty, které měly se svým lokálním terorismem již určitou zkušenost). Nicméně jejich angažovanost v tomto boji způsobila, že se tyto země samy dostaly do hledáčku teroristů. Západní Evropa se proto o pár let později stala místem velkých (přesto skromnějších) útoků v Madridu v březnu 2004 a v Londýně v červenci 2005. Oba tyto incidenty vedly k nové reevaluaci dosavadní politiky a znovuotevření debat o tématech bezpečnosti občanů, adekvátnosti a efektivnosti prostředků. V případě západoevropských států, které měly vlastní zkušenost s terorismem v podobě lokálních separatistických skupin a podobně je ještě markantnější rozdíl mezi dřívější protiteroristickou legislativou a její současnou podobou.

Co se zdrojové základny k tématu týče, odborná literatura pokrývá velké množství aspektů protiteroristického zákonodárství, protože se pod něj skryjí jak témata ryze bezpečnostní, tak i například otázky kontroly finančních toků, které s ústřední myšlenkou tolik nesouvisí. Co se národních perspektiv týče, případ Velké Británie je zmapovaný velice dobrým způsobem. Španělský případ touto kvantitou neoplývá, přesto si myslím, že během svého zahraničního pobytu načerpám dostatek místních zdrojů, které výslednou analýzu významně obohatí.

Předpokládaná struktura práce:

Stat' diplomové práce bude rozdělena do několika úseků, v nichž budou odděleně diskutovány jednotlivé aspekty protiteroristické legislativy. První, rozsáhlejší část práce se bude ve dvou delších oddílech zabývat historickým vývojem protiteroristického zákonodárství v jednotlivých zemích do konce 90. let 20. století a pokusí se postihnout genezi klíčových témat, která budou blíže rozpracována v následujícím textu. V této části bude kladen důraz na definici tzv. starého terorismu, který vycházel z lokálních, nacionálních kořenů motivovaných především potřebou autonomie pro svůj region.

Následující text bude rozdělen do několika větších kapitol, které budou podrobněji rozebírat situace v obou západoevropských státech (tj. Velké Británii a Španělsku) v uplynulé dekádě a pokusí se komparovat staré hrozby s těmi novými. Konkrétní podoba vzejde z detailnější analýzy zdrojů, ale ve zvláštních oddílech se budu podrobněji věnovat vývoji minimálně dvou aspektů faktického uplatnění protiteroristické legislativy. Především se bude jednat o zavádění detenčních prostředků a proměnu vztahu k menšinám a imigraci, což jsou témata, která byla v obou státech i hojně veřejně diskutována.

Závěrečný úsek diplomové práce se zaměří na komparaci relevantních charakteristik a bude se je snažit důkladně analyzovat.

Základní prameny a literatura (20 titulů):

Domestic Security Overview. In: United Kingdom Defence & Security Report Q2 2011. Business Monitor International Ltd., s. 42-62.

Pursue Prevent Protect Prepare: The United Kingdom's Strategy for Countering International Terrorism, May 2009.

Alexander, Yonah; Brenner, Edgar H. (eds.): The United Kingdom's Legal Responses To Terrorism. Transnational Publishers, Inc., London 2003.

Anderson, Wayne: The ETA: Spain's Basque Terrorists (Inside the World's Most Infamous Terrorist Organizations). Rosen Publishing Group, 2003.

Archer, Toby: Welcome to the Umma: The British State and its Muslim Citizens Since 9/11. Cooperation and Conflict. No.3, Vol. 44, No s. 329-347.

Bew, John: Talking to Terrorists: Making Peace in Northern Ireland and the Basque Country. Hurst, London 2009.

Blackbourn, Jessie: Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures: The United Kingdom's Pre- and Post- 9/11 Counter-Terrorism Policy. In Conference Papers -- International Studies Association, 2009 Annual Meeting, s. 1-14.

Briggs, Rachel: Community Engagement for Counterterrorism: Lessons from the United Kingdom. International Affairs. Vol.86, No.4, s. 971-981.

Casanova, Iker: ETA 1958-2008: Medio siglo de historia. Txalaparta, Tafalla 2007.

Celso, Anthony N.: Spanish Post-3/11 Antiterror Policy: Zapatero 's Tyranny of Circumstance and the Dashing of Good Intentions. Mediterranean Quarterly. Vol. 20, No.2, s. 11-25.

Donohue, Laura K.: The Cost of Counterterrorism. Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Estévez Mendoza, Lucana: European Response to Terrorism: The Cases of Spain and Slovakia. Ministerstvo obrany Slovenské republiky, Bratislava 2006.

Haberfeld, M. R.; King, Joseph F.; Lieberman, Charles A.: Terrorism Within Comparative International Context: The Counter-Terrorism Response and Preparedness. Springer, New York, 2009.

Indridason, Indridi H.: Does Terrorism Influence Domestic Politics? Coalition Formation and Terrorist Incidents. Journal of Peace Research. Vol. 45, No.2, s. 241-257.

Klausen, Jytte: British Counter-Terrorism After 7/7: Adapting Community Policing to the Fight Against Domestic Terrorism. Journal of Ethnic and Migration Studies. Vol. 35, No. 3, s. 403-420.

Mc.Garrell, Edmund F.;Freilich, Joshua D.; Chermak, Steven: Intelligence-Led Policing As a Framework for Responding to Terrorism. Journal of Contemporary Criminal Justice. No.2., Vol. 23, s. 142-158.

Medina-Ariza, Juanjo: Politics of Crime in Spain, 1978-2004. Punishment & Society. Vol.8, No.2, s. 183-201.

Navot, Suzie: Fighting Terrorism in the Political Arena: The Banning of Political Parties. Party Politics. Vol.14, No.6, s. 745-762.

Smith, A. T. H.: Balancing Liberty and Security? A Legal Analysis of United Kingdom Anti-Terrorist Legislation. European Journal of Criminal Policy & Research. Vol. 13, No.1, s. 73-83.

von Tangen Page, Michael: Prisons, Peace and Terrorism: Penal Policy in the Reduction of Political Violence in Northern Ireland, Italy and the Spanish Basque Country, 1968-97. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 1998.

Woodworth, Paddy: Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL and Spanish Democracy, Second Edition. Yale University Press, Second Edition, 2003.

Podpis studenta a datum:

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí diplomového semináře		
Garant oboru		

Obsah

Kapitola 1 – Úvod	str. 13
1.1 – Definování nových hrozeb	str. 13
1.2 – Relevance zkoumaného tématu	str. 17
1.3 – Zdůvodnění výběru Španělska a Spojeného království	str. 20
1.4 – Sekuritizace	str. 22
1.5 – Struktura práce	str. 23
Kapitola 2 – Spojené království a terorismus	str. 24
2.1 – Počátky terorismu a protiteroristické legislativy ve Spojeném království	str. 24
2.2 – Severoirské Troubles a dočasná protiteroristická opatření	str. 27
2.3 – „Normalizace“ severoirského terorismu a revize protiteroristického zákonodárství	str. 33
2.4 – Zákon o terorismu z roku 2000	str. 36
2.5 – Vývoj protiteroristického zákonodárství po 11. září 2001	str. 39
2.6 – Situace po londýnských útocích v červenci 2005	str. 45
2.7 – Nejnověji přijatá opatření	str. 48
2.8 – Dílčí závěr	str. 50
Kapitola 3 – Španělsko a terorismus	str. 52
3.1 – Počátky terorismu a protiteroristické legislativy ve Španělsku	str. 52
3.2 – Problémy přechodu k demokracii	str. 56
3.3 – Proměna protiteroristické legislativy v druhé polovině osmdesátých let a v devadesátých letech	str. 63
3.4 – Vývoj postupů proti terorismu po roce 2001	str. 68
3.5 – Madridské útoky z března 2004 a jejich dopad na protiteroristickou legislativu	str. 72
3.6 – Současný vývoj protiteroristické strategie ve Španělsku	str. 76
3.7 – Dílčí závěr	str. 77
Kapitola 4 – Výzkumná kapitola	str. 79
4.1 – Velká Británie – místní definice zkoumaného opatření	str. 79

4.2 – Španělsko – místní definice zkoumaného opatření	str. 81
4.3 – Dílčí závěr	str. 83
4.4 – Britský případ sekuritizace	str. 84
4.5 – Španělský případ sekuritizace	str. 90
4.6 – Dílčí závěr	str. 95
Kapitola 5 – Závěr	str. 97
5.1 – Komparace	str. 97
5.2 – Závěrečná debata	str. 99
Summary	str. 102
Použitá literatura	str. 104

Kapitola 1 – Úvod

Předkládaná diplomová práce se bude zabývat problematikou terorismu a reakcí zákonodárců na jeho hrozbu ve dvou západoevropských státech, ve Spojeném království a ve Španělsku. Jejím cílem je poukázat na paralely a rozdíly, které vykazovala debata ohledně přijímání nové legislativy po roce 2001. Zvláštní důraz bude kladen na problematiku detence, která má v obou státech dlouhou historii a bezpečnostním složkám se osvědčila jako vhodný prostředek v boji proti terorismu.

Na tuto problematiku nahlížím prostřednictvím teorie sekuritizace, kterou považuji za vhodný instrument pro pochopení a kategorizaci debat v obou zmíněných státech. Zároveň sleduji historický vývoj protiteroristické legislativy, dopad velkého domácího teroristického útoku a problematiku detence tak zasazují do širšího kontextu bezpečnostní legislativy.

1.1 – Definování nových hrozeb

Současný svět lze charakterizovat jako místo, kde chybí jistoty a pevné body. Společnost žijící v éře informací se žene dopředu čím dál tím rychleji a konstanty a hodnoty, na které byli lidé dlouhá desetiletí zvyklí, se transformují či zanikají dříve, než si to kdokoli pořádně uvědomí. Lidé jsou dnes navíc zahlceni informacemi a často přicházejí do situace, kdy neví, jak si s novým podnětem poradit, protože dostávají protichůdné zprávy a nejsou schopni je adekvátně vyhodnotit a vhodně zareagovat.

S rozpadem řádu spojeného se studenou válkou se lidé ještě nedokázali zcela vyrovnat a život v chaosu multilaterálního světa je pro ně poněkud matoucí. Tento pocit vede ke strachu a paranocii, úspěšně syceným médií, jež přináší stále nové znepokojující zprávy a přesvědčují nás o tom, že žijeme ve stále nebezpečnějším světě.

Do tohoto kontextu spadá i debata o pravděpodobně nejdůležitějším bezpečnostním fenoménu dneška, o terorismu. Terorismus je slovo, které se v dnešní době značně nadužívá mezi novináři i laickou veřejností a svou zprofanovaností se dostalo na hranu použitelnosti v akademické debatě. Práci s pojmem „terorismus“ stěžuje i jeho neuchopitelnost. O jeho definici se již delší dobu vede velká akademická diskuse a již v osmdesátých letech bylo v odborné literatuře možné nalézt více než sto

různých vysvětlení toho, co je, či není terorismus.¹ O tom, kolik jich existuje dnes, se lze pouze dohadovat. To pochopitelně komplikuje jakoukoli preciznější práci s tímto pojmem.

Další důležité hledisko, které je třeba mít na paměti, se dotýká toho, že v současnosti se společnost zabývá terorismem více než kdy dříve. Útoky na Světové obchodní centrum z 11. září 2001 do určité míry definovaly současné mezinárodní dění. Ještě na počátku devadesátých let měli bezpečnostní experti tendenci hodnotit terorismus nikoli jako hrozbu, ale pouze jako riziko.² Terorismus měl tehdy spíše lokální charakter a relativně malý dosah.

V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století zažil terorismus dvě hlavní vývojové etapy: tzv. národní (etnicko-teritoriální) a mezinárodní.³ Národní terorismus se definuje jako vnitropoliticky motivovaný s velmi rozsáhlou řadou podob a motivací. Jedná se o starší variantu terorismu. Typickými představiteli tohoto proudu jsou teroristické organizace IRA (Irsko, Spojené království⁴), ETA (Španělsko, Francie), RAF (Západní Německo), Rudé brigády (Itálie) nebo guerillové skupiny v mnoha jihoamerických státech, jako například FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) v Kolumbii a ve Venezuele.

Druhá varianta terorismu již neměla za cíl pouze vnitropolitickou změnu, ale i proměnu vnějšího směřování státu. Konkrétním cílem teroristů bylo ovlivnění zahraniční politiky a donucení státu, aby přehodnotil své zájmy v některé části světa. Ze skupin či událostí, které se k tomuto typu terorismu řadí, lze jmenovat aktivity OOP, pumový útok na indického premiéra Rádžíva Gándhího v květnu 1991 atentátnicí z militantní nacionální organizace Tygři osvobození tamilského Ílamu nebo tzv. mnichovský masakr – únos a následné zavraždění izraelských sportovců palestinskou teroristickou skupinou Černé září na olympijských hrách v Mnichově v roce 1972.⁵

Náhled na tento fenomén se začal pozvolna proměňovat v devadesátých letech, kdy se zásadně změnili hlavní aktéři v mezinárodním prostoru a kdy zároveň došlo

¹ Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“, in *Terorismus: Pokus o porozumění*, Emil Souleimanov (ed.). (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010), s. 32.

² Jan Eichler, *Terorismus a války na počátku 21. století* (Praha: Karolinum, 2007), s. 143.

³ *Ibid.*, s. 152–155.

⁴ Aby nedocházelo k nepochopení či dezinterpretaci, rozhodl jsem se v této práci striktně rozlišovat mezi pojmy „Spojené království“ (Velké Británie a Severního Irsku) a „Velká Británie“. Pojmem „Spojené království“ se v celé této práci označuje území celého státu, pojmem „Velká Británie“ se míní ostrov, na němž se nachází Anglie, Wales a Skotsko.

⁵ Toto rozdělení je pouze orientační, protože u různých autorů se vymezení a rozdělení druhů terorismu liší. Navíc jednotlivé teroristické skupiny krystalicky nezapadají pouze do jedné kategorie, ale jejich činnost může přesahovat do mezinárodních témat, či naopak do těch národních.

k útlumu činnosti řady separatistických skupin. S poslední dekádou minulého století přišla i dosud poslední etapa vývoje terorismu, kterou přední expert na terorismus David Rapaport označuje jako náboženskou vlnu.⁶ Pod vlivem iránské revoluce a neúspěšné okupace Afghánistánu se rozšířil islámský fundamentalismus a vznikla nová teroristická uskupení (jako například al-Káida⁷). Stále častější motivací pro teroristy se stala obrana islámu a arabských států před deprivací a pronikáním západních vlivů i za cenu použití násilí.⁸ S touto argumentací začala teroristická uskupení verbovat nové členy a jejich buňky se rozšířily po celém světě. S usnadňováním komunikace přes internet se navíc ulehčila koordinace těchto malých skupin a pod vlivem globalizace ještě vzrostla nenávisť radikálů vůči Západu, v jejich očích symbolizovaným především Spojenými státy americkými.

Z těchto kořenů vznikl tzv. nový terorismus, který již nebyl tolik motivován politicky, ale často spíše nábožensky a kulturně.⁹ Zatímco terorismus sedmdesátých a osmdesátých let byl prostorově omezen na některé vybrané státy a motivací tzv. bojovníků za svobodu byla především nezávislost určitého území, pro nové teroristy není problém zasáhnout kterékoli území kdekoli na světě a jejich motivace je v podstatě ochránářská.

Dále se do určité míry proměnily cíle nových teroristů. Dříve se oběťmi stávaly jednotlivé osoby nebo menší skupinky lidí s určitou symbolickou hodnotou (politici, vojáci, policie, soudci atp.), od devadesátých let se spolu s účinností, resp. „smrtonosností“ (lethality) teroristických útoků proměnil i charakter obětí, tedy jejich nevylučnost. Místem úderu se stále častěji stávala místa s velkou symbolickou hodnotou, což v souvislosti s vysokým počtem obětí a rozsáhlým mediálním pokrytím zvyšovalo výsledný efekt provedeného činu.¹⁰ Poté, co byl v roce 1995 proveden

⁶ D. Rapaport, citováno v Petr Reimer, Markéta Židková, „Historický vývoj fenoménu protistátního terorismu“, in *Terorismus: Pokus o porozumění*, Emil Souleimanov (ed.). (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010), s. 65.

⁷ V českých textech se nachází větší množství různých transkripcí, nicméně v textu této práce budu používat českou transkripci „al-Káida“, používanou například v Emil Souleimanov (ed.), *Terorismus: Pokus o porozumění* (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010).

⁸ Viz strategické cíle al-Káidy, Schmid a Singh, citováno v Miroslav Mareš, „Terorismus“, in *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*, Josef Smolík, Tomáš Šmíd (eds.). (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010), s. 126–127.

⁹ Pro islamisty je hrozbou pro jejich identitu například západní styl oblékání či pop-music. M. Sheehan, citováno v Miroslav Mareš, Petr Zeman, „Úvod do pojetí bezpečnostních hrozeb“, in *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*, Josef Smolík, Tomáš Šmíd (eds.). (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010), s. 15.

¹⁰ To je pochopitelně v ostrém kontrastu se starším pojetím teroristů (například IRA a její odnože, ETA atp.), kteří především chtěli velké publikum, nikoliv velké množství obětí (což implicitně vylučovalo

sarinový útok na tokijské metro, si navíc veřejnost a politici začali uvědomovat potenciál použití zbraní hromadného ničení jako prostředku terorismu, což s sebou přineslo i přehodnocení dosavadního smýšlení o celé problematice.¹¹

Jednotlivé státy se pochopitelně snaží těmto útokům všemožně předejít. V zásadě lze identifikovat dva základní postupy, jak čelit teroristickým hrozbám. Oba přístupy přitom mají jak vnitropolitickou, tak zahraničně politickou dimenzi. Prvním z nich je válka proti terorismu, kterou po 11. září vyhlásily Spojené státy, a k níž se přidaly i některé další země, například Spojené království, Španělsko nebo Česká republika. Oba zmíněné západoevropské státy aktivně se zapojí do vojenských zásahů jak v Afghánistánu, tak v Iráku, se posléze staly obětí velkých teroristických útoků, které měly za cíl donutit vlády, aby stáhly své jednotky z napadených států. Na domácí úrovni se tento přístup projevuje výrazným posílením policejních a bezpečnostních složek, vyhlášením výjimečného stavu atp.

Druhou možnou taktiku představuje boj proti terorismu. Toto řešení v sobě zahrnuje využití soft power, nepřímé snahy o řešení konfliktu diplomatickými prostředky, působení státních institucí a polostátních organizací na integraci skupin náchylných k radikalizaci, zavádění legislativy, která bude mít především odstrašující účinek, finanční podporu integračních středisek a vedení dialogu s muslimskými organizacemi v jednotlivých státech ohledně jejich motivace k umírňování radikálně smýšlejících křídel komunity. Jakákoli vojenská řešení jsou optikou této taktiky viděna až jako poslední možná alternativa.

Tyto dva přístupy v sobě snoubí zásadní dilema o povaze terorismu, které zaměstnává jak zákonodárce, tak akademiky a zásadně souvisí s absencí jeho jednotné definice. Jde totiž o to, zda je terorismus válečný akt (mezinárodní problém), či kriminální čin (vnitropolitický problém). Někteří odborníci se však kloní k názoru, že se jedná ještě o „něco jiného“.¹² Kdyby totiž existovala jednotná definice, bylo by možné vyhodnotit, který typ taktiky se lépe hodí pro nakládání s terorismem. Zároveň je ale třeba si uvědomit, že pro volbu vhodné taktiky jsou neméně důležité lokální podmínky, které v konečném důsledku nemalým způsobem určují vhodnou strategii.

použití zbraní hromadného ničení). Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“ ..., s. 44.

¹¹ Gearson citováno v Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“ ..., s. 47.

¹² Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism: Power, Politics, and Liberty* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), s. 10; Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“ ..., s. 49.

Státy čelící terorismu se proto vždy snaží o vyvážený postup založený na kombinaci obou výše zmíněných taktik, které se pochopitelně liší v míře užití represivních a integračních prostředků. Zatímco po roce 2001 zaujali Američané spíše vojenský přístup k hrozbě terorismu, evropské státy byly obecně zdrženlivější a podporovaly primárně preventivní kroky a vícestranná řešení, což je velice názorně vidět na příkladu Spojeného království a snad ještě výrazněji na příkladu Španělska (viz kapitoly 2 a 3 této práce). Nicméně je třeba poukázat na fakt, že mezi evropskými státy existovaly značné rozdíly, vycházející jak z různé míry loajality vůči Spojeným státům, tak ze zkušenosti s bojem s terorismem na vlastní půdě.

1.2 – Relevance zkoumaného tématu

Téma protiteroristické legislativy je obvykle ovlivněno sporem mezi prostředky boje proti terorismu a lidskými právy. Tato dvě nesmírně široká témata jsou ovšem velice úzce spojena s proměnou konceptu bezpečnosti, ke které došlo v posledních několika desetiletích.¹³ Boj proti terorismu je bojem proti velice těžko uchopitelnému amorfnímu fenoménu, jemuž se pouze se standardními prostředky čelí velice obtížně. Protože je otázka bezpečnosti, čili absence nebezpečí například ze strany teroristů, pro lidi dostatečně důležitá, jsou ochotni dovolit zákonodárcům, aby přijali patřičná opatření, která jim bezpečnost zajistí. Tato opatření se však velmi často dostávají do křížku s lidskými právy.

Akademická debata ohledně tohoto komplexního problému je velice bohatá, protože existuje velké množství různých autorů z různých částí světa, kteří se vztahem bezpečnosti a svobod jedince zabývají. Jde především o rozumný rozsah protiteroristických opatření a o otázku dodržování lidských práv. Obě debaty jsou velice důležité a mají univerzální dosah, protože většina států přijala v posledních letech podobná opatření.

Propracovaná legislativa Spojeného království se stala jedním z inspiračních zdrojů pro protiteroristickou doktrínu Evropské unie, kterou měly posléze možnost implementovat její členské státy. Ty, které neměly s terorismem předchozí zkušenost,

¹³ Šárka Waisová, *Bezpečnost: Vývoj a proměny konceptu* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005), s. 6.

tak ve většině případů učinily. Proto je u protiteroristických opatření dobré mít na zřeteli, zda jsou funkční a nediskriminační a kde je jejich myšlenkový zdroj.

Přestože mají lidé tendenci vidět teroristy primárně jako zločince, s nimiž je třeba zacházet tvrdě, není možné na ně nahlížet jako na skupinu lidí, jimž by měla být upřena základní lidská práva. Státy se podpisem různých mezinárodních konvencí zavázaly lidská práva dodržovat, a tyto konvence se vztahují i na podezřelé ze spáchání teroristických činů. Porušením ustanovení z těchto dokumentů se státy potenciálně vystavují nebezpečí žalob u Evropského soudu pro lidská práva.¹⁴

Jakkoli se toto téma může jevit jako málo atraktivní, v širším kontextu zadržování teroristů, kam patří i problematika kolem amerického internačního tábora Guantánamo a dodržování lidských práv u zde zadržených vězňů, nabírá na důležitosti. Dění kolem této nechvalně známé věznice, kde již více než deset let dochází k porušování lidských práv zadržených,¹⁵ totiž nabízí určitý extrémní pohled na institut předběžného zadržení. V americkém prostředí je nicméně důležité rozlišovat mezi osobami podezřelými z trestné činnosti a tzv. nepřátelskými bojovníky. Pokud jsou zadržení lidé považováni pouze za osoby podezřelé z trestné činnosti (criminal suspects), mají obecně větší práva, než v případě, že jsou vnímáni jako nepřátelští bojovníci v ozbrojeném konfliktu (enemy combatants).¹⁶

I v evropském kontextu se téma, jakým způsobem je vhodné nakládat s osobami předběžně zadrženými kvůli podezření z terorismu, hojně diskutuje, jak bude v následujících kapitolách názorně ukázáno na případech Španělska a Spojeného království.

Obě otázky přináší další z dilemat o nakládání s terorismem. Jedná se o poměrně ostré vymezení teze „svoboda, nebo bezpečnost“, se kterým se musí zákonodárci potýkat všude tam, kde jsou konfrontováni s hrozbou terorismu. Velice zjednodušeně lze říci, že čím více je společnost omezována v lidských právech, tím se v ní žije bezpečněji. V některých případech se jedná o omezení práv jedinců (lidí obviněných z terorismu), jindy jsou zákony namířeny proti menšinám, občas vůči všem občanům státu.

¹⁴ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy: Lessons from the United Kingdom“, in *Countering Terrorism: Dimensions of Preparedness*, Arnold M. Howitt, Robyn L. Pangi (eds.). (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2003), s. 432.

¹⁵ „10 Years on: End Detentions at Guantánamo Bay“, <http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/End-detentions-at-Guantanamo-Bay> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁶ Gregory E. Maggs, *Assessing the Legality of Counterterrorism Measures without Characterizing them as Law Enforcement or Military Action*. February 2007, s. 23.

V akademické debatě se proto profilují dva hlavní póly. Na jedné straně stojí nestátní organizace a mezinárodní instituce, které dohlíží na provádění legislativy a hodnotí chování vlády a příslušných orgánů.¹⁷ Z jejich analýz lze vyčíst, že jakékoli zpřísnování pravidel a omezování lidských práv považují za protiprávní. Jakýkoli pokus například o prodloužení zadržovací doby nebo omezení práv zadržovaných je diskutován a podroben tvrdé kritice a obviněním z porušování lidských práv. Kritické organizace poukazují především na porušování mezinárodních úmluv a na fakt, že taková politika poškozují obraz státu v zahraničí.¹⁸ Jejich rétorika je liberální a tyto organizace tudíž žádají snížení doby detence na rozumnou úroveň a za humánních podmínek.

Proti tomu stojí stanovisko, které často zastávají bezpečnostní složky (policie, vyšetřovatelé a bezpečnostní služby) a zákonodárci. Jedná se o názor, že současný „nový“ terorismus je docela jiným typem hrozby, než na který byla společnost dosud zvyklá.¹⁹ To s sebou nese nutnost zavést nová, tvrdší opatření, která budou na nebezpečí adekvátně reagovat. Část státního aparátu zpřísnění pravidel vítá, protože u tak závažné kriminality, jakou je terorismus, je nutné mít dostatek prostoru (ať už v podobě času, či pravomocí) na kvalitní vyšetřování.²⁰ V obou státech proběhlo několik pokusů o rozšíření pravomocí bezpečnostních složek na úroveň v mírové době nepřijatelnou a politici často byli ochotni zpřísnění zákonů podpořit. Takový fakt je sám o sobě alarmující. Hlasy snažící se zavádět tvrdší opatření stále existují a pokoušejí se ovlivňovat debatu směrem k posílení represivních prostředků, kdykoli jim to politické klima dovolí.

Samotná akademická debata se pak snaží držet blíže názorového středu, obrušovat hrany argumentace obou zneprátených táborů a na celý problém nahlížet střízlivějším pohledem. Odborníci mají tendenci celou diskusi spíše problematizovat a zpochybňovat politická rozhodnutí,²¹ či poukazovat na ne tolik exponované problémy nových legislativních kroků (jako například špatné nakládání s vězni či používání mučících metod jako prostředků vyšetřování).

¹⁷ Z nevládních organizací lze jmenovat především Human Rights Watch, Amnesty International, Liberty či State Watch, s jejichž analýzami tento text často pracuje.

¹⁸ „UK: Proposed Counterterrorism Reforms Fall Short“, <http://www.hrw.org/news/2011/02/11/uk-proposed-counterterrorism-reforms-fall-short> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁹ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?: A Legal Analysis of United Kingdom Anti-Terrorist Legislation“, *European Journal of Criminal Policy & Research* Vol. 13, No.1 (2007), s. 74.

²⁰ Susan Hemming, „The Practical Application of Counter-terrorism Legislation in England and Wales: A Prosecutor’s Perspective“, *International Affairs* Vol. 86, No.4 (2010).

²¹ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 78.

1.3 – Zdůvodnění výběru Španělska a Spojeného království

Jak už bylo řečeno, Španělsko a Spojené království jsou dva unikátní příklady v tom smyslu, že se ochotně připojily v roce 2001 ke Spojeným státům ve snaze náležitě reagovat na útok na Světové obchodní centrum v New Yorku. Oba státy poskytly své vojenské síly, které se účastnily bojů v Afghánistánu a posléze i mise v Iráku, což v obou státech vyvolalo odpor a vlnu nesouhlasu nezanedbatelné části obyvatelstva.

Početná muslimská komunita v obou státech se též cítila dotčena a radikální skupiny se rozhodly v letech 2004 a 2005 vlády Španělska a Spojeného království potrestat za podporu USA ve válce proti terorismu. Útoky na madridské příměstské vlaky v březnu 2004 a na londýnské metro v červenci 2005 měly ve světě ohlas srovnatelný s útokem z 11. září a obě země si zároveň velice bolestně uvědomily problémy, které byly představiteli vlády dosud přehlíženy či nedostatečně řešeny.

Toto je ovšem pouze jeden z více rysů, které v evropském kontextu oba státy spojují. Jak Španělsko, tak Spojené království totiž mají poměrně dlouhou historickou zkušenost s terorismem, a to s terorismem velice podobného typu. V obou zemích žijí etnické, respektive etnicko-nábožensky odlišné skupiny obyvatelstva, které ve 20. století usilovaly o větší míru autonomie a posléze i o samostatnost. Ve španělském případě se jednalo o Basky, kteří žijí na severu země u hranic s Francií, v tom britském o severoirské katolíky, kteří po roce 1922 nedobrovolně zůstali součástí anglikánského Spojeného království.

Radikální složky obou etnik začaly k dosažení svých cílů využívat prostředků terorismu. Toto období v obou případech spadalo do zhruba srovnatelné doby, čili do sedmdesátých let. V severoirském případě se nicméně tradice politicky motivovaného násilí datuje hluboko do historie, zatímco v baskickém případě se jednalo o poměrně novou záležitost. Přesto lze říci, že se v obou státech ve stejné době vyvinuly podobně jednající teroristické skupiny, které působily ústřední vládě podobné potíže a měly na ni i podobné požadavky. Činnost obou teroristických skupin pokračovala do devadesátých let, kdy začaly útoky jejich členů postupně utíchat, přestože k občasným incidentům (i když v nesrovnatelně menší míře) dochází jak v Severním Irsku (Spojeném království), tak Baskicku (Španělsku) dodnes.

Tvrdím tedy, že historické zkušenosti se separatisticky motivovaným „starým“ terorismem a velkým útokem „nového“ terorismu ve jménu islámu činí z hlediska problematiky terorismu ze Spojeného království a Španělska dva nejpříbuznější státy

v Evropě. Tyto dva státy pochopitelně nejsou jediné, kde působily nacionalisticky založené skupiny teroristů (Francie) nebo „staří“ teroristé motivovaní především politicky (Německo, Itálie), ale v těchto jmenovaných státech chybí zásadní zkušenost s „novým“ terorismem, přestože na jejich územích i tito teroristé působili, nebo byla odhalena jejich spiknutí.

Tento text se zcela konkrétně zaměří na protiteroristickou politiku obou států, protože se na první pohled zdá logické, že státy, které si prošly obdobnou historickou zkušeností s terorismem, budou mít tendenci vytvářet opatření, která jsou si určitým způsobem podobná. Dva kratší oddíly čtvrté kapitoly této práce se proto zaměří na vývoj dvou konkrétních typů opatření proti podezřelým z terorismu, která se ve Spojeném království a Španělsku dodnes používají.

Na příkladu těchto dvou států a jejich specifických opatření se následně pokusím ukázat, jakým způsobem probíhala a čím se lišila sekuritizace (viz podkapitola 1.4) terorismu s ohledem na detenční prostředky ve Spojeném království a Španělsku a proč byla debata ve státech, které jsou si v evropském měřítku nejpodobnější, odlišná. Jako vhodné příklady jsem ve Španělsku zvolil přijímání novelizovaného ústavního zákona 15/2003 a ve Spojeném království protiteroristické zákony z let 2006 a 2008. Dále se pokusím zodpovědět otázku, zda domácí útok byl či nebyl spouštěčem nových legislativních změn.

V těchto dvou případech poukazuji na rozdílný způsob vedení debaty ohledně přijímání nové protiteroristické legislativy. Zatímco britský případ je velice transparentní a do diskuse se prostřednictvím médií zapojují nejrůznější složky britské veřejnosti, ve španělském případě je debata o poznání uzavřenější a omezuje se pouze na profesionály (politiky a akademiky).

Detenční prostředky jsem vybral především z toho důvodu, že „ze všech opatření, která byla představena [jako opatření proti terorismu] byla jedním z nejkontroverznějších praxe zadržení podezřelých z terorismu bez obvinění či bez soudu, jako preventivní bezpečnostní prostředek.“²² V obou státech se určitá forma zadržování teroristů, respektive jejich výlučnosti v rámci detenční praxe, dodnes užívá a jak se pokusím ukázat, nejedná se o uspokojuvě vyřešené téma.

Prostředky zadržení mají v obou státech dlouhou tradici a byly úspěšně aplikovány vůči „starým“ teroristům v podstatě od počátků obou konfliktů. Jedná se o

²² Claire Macken, *Counter-terrorism and the Detention of Suspected Terrorists: Preventative Detention and International Human Rights Law* (New York : Routledge, 2011), s. 2.

opatření, která jsou prověřená letitou zkušeností a považovaná za efektivní. Cílem je ukázat, že další podobnost mezi oběma státy je v tom, že se po roce 2001 oba pokusily prodloužit trvání detence. V reakci na domácí útoky se již ale postup obou zemí lišil.

1.4 – Sekuritizace

Vhodný způsob náhledu na vývoj protiteroristických legislativ v současném světě představuje teorie sekuritizace,²³ jejíž vznik je úzce spjat s odbornými pracemi tzv. kodaňské školy. Tato teorie říká, že bezpečnost není objektivní skutečností, nýbrž subjektivní situací, která se vytváří nastavením vhodného diskursu a označením některých témat za hrozby národní bezpečnosti. V takové situaci se aktér sekuritizace (stát, zákonodárce, bezpečnostní složky) snaží přesvědčit veřejnost (parlament, obyvatelstvo), že nové hrozby si žádají nadstandardní řešení, která vybočují z rámce normálně přijímané legislativy a veřejné debaty. „...z daného tématu [se] stává bezpečnostní problém – nikoliv nutně proto, že určitá existenční hrozba skutečně existuje, nýbrž proto, že téma je jako takový typ hrozby prezentováno.“²⁴

Sekuritizované téma se nachází v oblasti bezpečnosti státu a je vyjmutο z procesu veřejného projednávání. Aktér sekuritizace porušuje standardní pravidla politické hry a používá a prosazuje mimořádné prostředky a opatření.²⁵ O úspěchu sekuritizace rozhoduje to, zda je veřejnost ochotna přijmout aktérem navrhované kroky.

Výzkum sekuritizace probíhá formou analýzy diskursu. Pokud je určité téma pouze prezentováno jako bezpečnostní hrozba, nejedná se o sekuritizaci, nýbrž o sekuritizační pohyb či krok. O sekuritizaci se jedná v momentě, kdy veřejnost tento krok akceptuje. O zajištění akceptace se aktéři sekuritizace pokouší prostřednictvím rétoriky. „Veřejné projevy [aktérů sekuritizace] se vyznačují hojným užíváním termínů jako „přežití“, „obrana“, „nejvyšší důležitost“, „prioritou je okamžitý zásah, později by mohlo být pozdě“ a podobně. Rétorika se vyznačuje velkou naléhavostí, někdy je podpořena i dramaturgií a emotivností projevu.“²⁶

²³ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií, o. s., 2005), s. 34–37.

²⁴ *Ibid.*, s. 35.

²⁵ *Ibid.*, s. 35.

²⁶ Radka Druláková, „Postdemokracie v Evropské unii: bezpečnost versus občanské svobody?“, *Mezinárodní vztahy* Vol.41, No.2 (2006), s. 8.

Dále je nutno si vymezit úspěšnost sekuritizace terorismu v obou státech. Za úspěšnou sekuritizaci budu považovat stav, ve kterém se zpřísňující opatření navržené aktéry podaří přijmout bez větších obtíží maximálně s dílčími úpravami a veřejnost je akceptuje. V praxi to znamená přijetí opatření ve standardní přijímací době, bez obstrukcí a zásadnějších celospolečenských debat.

Za neúspěšnou sekuritizaci naopak budu považovat situaci, v níž dojde k nepřijetí opatření, či k jakémukoli zásadnímu kompromisu ohledně přijímané legislativy, kterým se zásadním způsobem redukuje původní návrh aktérů sekuritizace. Takovou situaci doprovází veřejná debata a opatření je veřejností považováno za nadbytečné a nepotřebné a tudíž jej odmítá akceptovat.

1.5 – Struktura práce

Práce je rozdělena do tří velkých segmentů, z nichž první dva se souhrnně zabývají protiteroristickou legislativou ve zkoumaných státech. Jejich cílem je ukázat, že detenční opatření se neobjevují jako nová legislativa po roce 2001, ale že jejich užití v rámci legislativního rámce má delšího trvání a vnitřní logiku. Používání těchto opatření je historicky opodstatněné a jejich prodloužení je pouze logickým vyvrcholením reakce na novou bezpečnostní situaci.

Kapitola 2 se zabývá vývojem zákonodárství ve Spojeném království a ukazuje jeho evoluci pod vlivem růstu nových hrozeb. Kapitola 3 analyzuje situaci ve Španělsku a snaží se postihnout hlavní tendence a proměny legislativy proti teroristům, které měly poněkud odlišný charakter než v britském případě.

Kapitola 4 se zaměřuje na samotný vývoj procesu sekuritizace terorismu na příkladu zadržovacích opatření vůči lidem podezřelým z terorismu a dělí se do několika kratších segmentů. První dva definují kritizované detenční prostředky a dva následující se podrobně dívají na proměnu těchto institutů v klíčovém roce 2003 ve Španělsku a mezi léty 2005 a 2008 ve Spojeném království. Kapitola 5 se zaměřuje na shrnutí rozdílů a závěrečnou diskusi o širším kontextu této práce.

Kapitola 2 – Spojené království a terorismus

2.1 – Počátky terorismu a protiteroristické legislativy ve Spojeném království²⁷

Pouze malé množství západoevropských států má s terorismem tak bohatou zkušenost, jakou v rámci svého historického vývoje získalo Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Pro ostrovní stát proto není násilí ve jménu víry či politických cílů ničím novým, ale jedná se o stále živé téma, dodnes významně ovlivňující společenské dění. Jde zároveň o fenomén, který je velice úzce spojen s neklidným územím Severního Irska. To se stalo v průběhu 20. století jablkem sváru mezi Velkou Británií a nově vzniklým Svobodným irským státem, resp. Irskou republikou.

Irsko jako samostatný stát vzniklo na konci roku 1922, kdy jej uznala britská vláda. Rozdělení ostrova bylo pouze logickým výsledkem tenzí, jež na ostrově panovaly od dob příchodu anglosaských a skotských kolonizátorů protestantského vyznání. Vztah Irů a Britů se dále zkomplikoval, když byl ostrov na počátku 19. století připojen ke Království Velké Británie. Neklid mezi oběma komunitami pochopitelně znepokojoval i londýnskou vládu, která se uchýlila k přijetí řady mimořádných legislativních opatření, jichž bylo mezi léty 1800 a 1921 vydáno více než sto.²⁸

Jejich cílem bylo trestat neposlušnost vůči koruně a venkovské rebelie a potírat kriminalitu, především tu irskou. Kupříkladu *Zákon o prevenci kriminality pro Irsko* z roku 1882 [the Prevention of Crime (Ireland) Act, 1882] zaváděl velice podobné postupy, které se takřka o století později objevily v mimořádných opatřeních, vydaných v souvislosti se severoirskými Troubles.²⁹

Zajímavým faktem je, že již v této době docházelo ke kritice protipovstaleckých a protiteroristických opatření. Kupříkladu na počátku dvacátých let dvacátého století se pod palbu zainteresované veřejnosti a médií dostalo nařízení 14b ze *Zákona o obnovení pořádku v Irsku* z roku 1920 (The Restoration of Order in Ireland Act, 1920), které myšlenkově vycházelo ze *Zákona o obraně říše* z roku 1914 (The Defence of Realm

²⁷ Na úvod je třeba zdůraznit, že následující kapitoly se budou zabývat jen tou nejdůležitější legislativou, která se týká tématu terorismu. Existuje totiž řada dalších zákonů, které mohou být použity během soudních přelíčání s obviněnými z terorismu, ale jejich hlavní zaměření je jiné (například zákon o výbušninách či kriminální praxi). Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?: A Comparison of Counter-terror Legislation and its Implications on Human Rights in the Legal Systems of the United Kingdom, Spain, Germany and France* (Antwerp: Intersentia, 2009), s. 135–181.

²⁸ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 421.

²⁹ Ibid., s. 421–422.

Act). Jednalo se o opatření, které významně zasahovalo do občanských svobod například pomocí zvýšeného dohledu na osoby podezřelé z teroristické či povstalecké činnosti, používání špionů, agresivního získávání důkazů, prohledávání pošty a mohutného užití deportace a internace. Tyto pravomoci mohly být použity na kohokoli, kdo byl podezřelý či potenciálně nebezpečný obnově a zachování pořádku v Irsku. V době povstání se tato nařízení trpěla jako nutná (do července 1921), nicméně jejich užití v letech 1922–1923 přesáhlo míru rozumné kontroverze a bylo kritizováno jak v parlamentu, tak ze strany soudů. K odvolání těchto opatření nicméně došlo až v roce 1923, dva roky po ukončení násilností.³⁰

K definitivnímu rozdělení Irska došlo v prosinci 1921, kdy britská vláda nabídla jižní části ostrova status dominia, kdežto Ulster, šest hrabství na severu ostrova, v nichž žilo kolem jednoho a čtvrt milionu protestantů, mezitím přijal autonomii a zůstal součástí Spojeného království.³¹ Katolická menšina v nově vzniklém Severním Irsku byla s řešením velice nespokojená a vyjadřovala touhu revidovat současné uspořádání, což ji v očích protestantských unionistů činilo značně nedůvěryhodnou. Změně tohoto faktu nikterak nepomáhaly ani akce Irské republikánské armády (Irish Republican Army – IRA), která na počátku dvacátých let začala operovat i na území Ulsteru a pasovala se do historické role ochránců katolíků.

Unionisté si takové počínání nenechali líbit a prostřednictvím své vlastní paramilitární organizace Ulsterská dobrovolnická síla (Ulster Volunteer Force – UVF), která fungovala jako protiváha IRA, si vytkli za cíl ochraňovat protestantský element v Severním Irsku a mstít se na katolících. Britové v tomto konfliktu začali vystupovat jako arbitři a ochránci pořádku, což nebylo nikterak záviděníhodné.³² Spojené království se tak nechalo zatáhnout do etnicko-náboženského konfliktu, který v určité míře trvá dodnes.

Konfliktní atmosféru se Britové rozhodli řešit zavedením sady opatření, která měla za cíl uklidnit zjitřenou situaci. Nově vznikla dvě policejní tělesa. Prvním z nich byla Královská ulsterská policie (Royal Ulster Constabulary – RUC), která měla být složena z členů obou zneprátelených náboženských skupin. Přestože katolíkům byla garantována třetina míst, kvótu se nikdy zcela naplnit nepodařilo.³³

³⁰ Peter Hart, *The IRA at War, 1916-1923* (Oxford: Oxford University Press, 2003), s.172.

³¹ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* (Praha: Nakladatelství Triton, 2006), s. 40.

³² *Ibid.*, s. 41.

³³ Graham Ellison, Jim Smyth, *The Crowned Harp: Policing Northern Ireland* (London: Pluto Press, 2000), s. 19.

Druhým orgánem byla Ulsterská speciální policie (Ulster Special Constabulary), nechvalně známá pod názvem B-Specials, která se zaměřovala na boj proti irským bojovkám. Její členové se rekrutovali především z řad UVF a její akce prosluly velkou brutalitou a represáliemi v katolických oblastech.³⁴

Jako další z raných protiteroristických opatření přijal severoirský parlament krátce po svém vzniku v roce 1922 *Zákon o zvláštních pravomocích* [The Civil Authorities (Special Powers) Act (Northern Ireland), 1922], který představoval sadu dočasných opatření pro „zachování míru a udržení pořádku v Severním Irsku.“³⁵ Nová legislativa zaváděla nové trestné činy a dávala policii do rukou řadu nových pravomocí, které mohla prakticky nekontrolovaně užívat.

Konkrétně se jednalo například o zavedení zákazu vycházení, omezení či úplný zákaz průvodů, mítinků a shromáždění, právo vstupu na jakýkoli pozemek nebo do jakékoli budovy, zábor majetku, právo zavřít jakoukoli provozovnu, zákaz vstupu do vojenských prostor, právo zastavit či odklonit jakoukoli dopravu či zablokovat komunikaci, právo zastavit, prohlédat a zabavit vozidlo či zákaz prodeje tisku.³⁶

Přestože násilnosti opadly již na podzim téhož roku a od poloviny dvacátých let se opatření prakticky neužívala, obnovovali zákonodárci každoročně účinnost zákona až do roku 1928, kdy byl jednorázově prodloužen o dalších pět let. V roce 1933 došlo k prodloužení účinnosti zákona do té doby, „dokud [severoirský] parlament nerozhodne jinak.“³⁷

Během druhé světové války se atmosféra v Ulsteru uvolnila a v roce 1943 byla místní vláda ochotná zmírnit některá opatření zavedená zákonem z roku 1922. „To bylo poprvé a naposledy, kdy se severoirská vláda opravdu vzdala některého dočasného opatření.“³⁸ Část z nich byla nicméně znovu zaváděna již od konce čtyřicátých let, a když začala v roce 1956 druhá velká kampaň IRA, severoirská vláda opět neváhala přijmout i zbylá mimořádná opatření proti násilí.

Kroky proti násilnostem podnikla také britská vláda,³⁹ která v roce 1939 přijala *Zákon o prevenci násilí* [The 1939 Prevention of Violence (Temporary Provisions) Act

³⁴ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 41.

³⁵ The Civil Authorities (Special Powers) Act (Northern Ireland), 1922.

³⁶ Ibid.; Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures: The United Kingdom's Pre- and Post- 9/11 Counter-Terrorism Policy*. Conference Paper, International Studies Association, 2009 Annual Meeting, s. 5.

³⁷ Ibid., s. 5, pozn. 10.

³⁸ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 420.

³⁹ Bombovou kampaň zahájila IRA v lednu 1939 útoky v Londýně, Manchesteru a Birminghamu. V rámci tzv. S-plánu, neboli sabotážního plánu, vyjadřovala nesouhlas s rozdělením ostrova a svými

– PVA]. Ten reagoval na bombové útoky, které IRA provedla v lednu téhož roku ve Velké Británii. Zákon opět především rozšiřoval pravomoci policie v oblasti zatýkání, zadržení a vyhoštění a měl být pouze prozatímním nařízením. Jedním z prvků, které legislativa nově představovala, bylo i nechvalně známé zadržení bez obvinění, později použité i během severoirských Troubles. Toto opatření mělo za cíl pomoci Spojenému království lépe vést válku a internovat případné nepřátele státu. O tom, kdo bude takto zadržen, rozhodoval výhradně ministr vnitra.⁴⁰ Samuel Hoare, který na konci třicátých let tento post zastával, v rámci diskuse o návrhu zdůraznil, že se jedná o dočasné opatření, jehož trvání bude striktně omezené na dobu dvou let. Zatímco útoky IRA ve Velké Británii skončily ještě v témže roce, PVA nechali britští zákonodárci vypršet až v roce 1953 a za neplatný byl dokonce prohlášen až v roce 1973.⁴¹

Severní Irsko však nebylo jediným regionem, kde se Spojené království angažovalo a kde bylo nuceno čelit politicky motivovanému násilí. Často se totiž zapomíná na národněosvobozenecká hnutí v britském impériu, která se rozhodla získat nezávislost násilnou cestou.⁴² Spojené království se s antikoloniálním a etnoseparatistickým terorismem⁴³ začalo setkávat již před první světovou válkou, například v Indii, ale jednotlivá hnutí se významněji rozvinula až po druhé světové válce. Konkrétně se jednalo o kampaně v Malajsii (konec čtyřicátých let až počátek let šedesátých), v Palestině (do konce čtyřicátých let), na Kypru (1955–1960), v Keni (1955–1959), v Adenu (1964–1967) nebo v Quebecu (1970).⁴⁴

2.2 – Severoirské Troubles a dočasná protiteroristická opatření

Situace v Severním Irsku se v šedesátých letech začala vyostřovat pod vlivem růstu katolické nespokojenosti s unionistickými diskriminačními opatřeními. Katolíci pociťovali společenskou nerovnost v každodenním životě takřka na každém kroku.

akcemi sužovala Velkou Británii do srpna, kdy provedla dosud nejhorší útok v Coventry, při němž zahynulo pět lidí. Po tomto činu akce IRA ve Velké Británii utichly. „1939–67: Relative Calm before the Storm“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/events/northern_ireland/history/64247.stm. (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

⁴⁰ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 137–138.

⁴¹ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 415.

⁴² Terence Taylor, „United Kingdom“, in *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, Yonah Alexander (ed.). (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002), s. 187.

⁴³ Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“ ..., s. 57.

⁴⁴ Terence Taylor, „United Kingdom“ ..., s. 211.

Především šlo o jejich zastoupení v orgánech místní správy.⁴⁵ Pro katolíky bylo dále těžké nechat se zaměstnat v úřadech státní správy a podnicích vlastněných protestanty, což spolu s obecně nižší pracovní kvalifikací vedlo k jejich vyšší nezaměstnanosti.⁴⁶

To byly pouze některé problémy, jichž se v polovině šedesátých let chytily první organizace za lidská práva. Pod vlivem podobně zaměřeného hnutí Martina Luthera Kinga ve Spojených státech amerických se na severoirské politické scéně objevil nový proud, který s koncem dekády získával na významu. Cílem kritiky se tak například stala i protiteroristická legislativa a počínání policie, které s růstem občanské neposlušnosti přitvrzovalo.

Násilnosti mezi protestanty a katolíky v Derry v srpnu 1969 vedly k obrodě IRA a odštěpení radikálnějšího křídla, které bylo ochotné se aktivněji zúčastňovat ochrany katolické menšiny. PIRA (Provisional Irish Republican Army) v průběhu následujícího roku začala nabírat dobrovolníky a pašovat zbraně, aby mohla rozvinout iniciativu proti protestantské komunitě a jejím represivním orgánům. Teroristická činnost v Severním Irsku začala na počátku sedmdesátých let prudce stoupat a severoirské pořádkové síly nebyly schopné situaci uklidnit. Policie tak často preventivně zatýkala velké množství podezřelých, z nichž většina neměla žádné relevantní pojitko k teroristickým skupinám.⁴⁷

V roce 1972 došly události (jako například nechvalně známá krvavá neděle v Londonderry) tak daleko, že se londýnská vláda vedená konzervativci Edwarda Heatha v březnu rozhodla rozpustit severoirský parlament, převzít veškeré jeho pravomoci a zavést přímou britskou správu území. Tento čin lze označit za velké vítězství PIRA, které se tak podařilo svrhnout symbol protestantského útlaku a prezentovat Ulster jako neovladatelný problematický region.⁴⁸

Severoirské protiteroristické zákonodárství ovšem nebylo okamžitě odvoláno, přestože Britové s jeho vypuštěním počítali. Z pověření londýnské vlády vznikla speciální komise, které předsedal člen Sněmovny lordů lord Diplock. Komise v druhé polovině roku 1972 vypracovala zprávu, která se stala základem pro nový zákon proti teroristickým organizacím. Nový *Zákon o Severním Irsku (nouzová opatření)* z roku 1973 [The Northern Ireland (Emergency Provisions) Act, 1973] de facto převzal

⁴⁵ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 64.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 64.

⁴⁷ David E. Schmitt, *The Impact of September 11th on Terrorism and Peace Processes in Northern Ireland*. Conference Paper, Southern Political Science Association, 2004 Annual Meeting, s. 7.

⁴⁸ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 93.

značnou část ustanovení z předchozího zákona a doplnil je o pravomoci, díky nimž mohli Britové efektivněji udržovat klid v severoirské provincii.

Mezi legislativními novinkami figurovaly například bezporotní soudy, práva policejních orgánů na zadržení, vstup, prohlédání a zabavení, zatčení bez soudního příkazu, postavení některých organizací mimo zákon či rozsáhlejší možnosti vazby. Tato opatření platila výlučně pro území Severního Irska. Nicméně poté, co se teroristická kampaň IRA opět rozšířila i do Velké Británie, provedla londýnská vláda v roce 1974 náležité legislativní kroky, jejichž výsledkem byl *Zákon o prevenci terorismu (dočasná opatření)* [The Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Act, 1974]. Jeho přijímání proběhlo v rámci výjimečné legislativní procedury, kdy byl zákon představen již čtyři dny po útoku a o další tři dny později dostal královský souhlas.⁴⁹

Tento dokument myšlenkově navazoval na již zmiňovaný zákon z roku 1939 a na *Zákon o nouzových pravomocích* z roku 1920 (The Emergency Powers Act 1920).⁵⁰ Tímto novým zákonem se opatření proti severoirským teroristům dosud platící pouze pro území Severního Irska rozšířila i do zbytku Spojeného království.

Nová legislativa byla motivována bombovými útoky na bary v Birminghamu a Guildfordu na podzim 1974, při nichž zahynulo dvacet šest osob a další téměř dvě stovky byly zraněny. Je svým způsobem paradoxní, že PIRA těmito útoky chtěla vyjádřit, podobně jako její předchůdkyně v roce 1939, že by Britové měli zůstat ve Velké Británii a neplést se do záležitostí Severního Irska. Naproti tomu paradoxně docílila zostření režimu a zavedení nových represivních opatření.⁵¹ Irská otázka se pak také velmi negativně odrážela v britském veřejném mínění, procesy s údajnými teroristy měly silný politický nádech a v několika případech se stalo, že byli odsouzeni naprosto nevinní severoirští občané.⁵²

Oba zákony přijaté krátce po sobě byly taktéž míněny jako dočasné, nicméně jejich dočasnost byla pravidelně prodlužována a různě doplňována až do druhé poloviny devadesátých let, kdy byly tyto zákony definitivně odvolány a posléze znovuobnoveny jako součást nové permanentní legislativy.⁵³ Britský ministr vnitra Roy Jenkins přitom

⁴⁹ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 13.

⁵⁰ Terence Taylor, „United Kingdom“ ..., s. 188.

⁵¹ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* ..., s. 112.

⁵² Příběh jednoho z nich je ztvárněn v irském filmu „In the Name of the Father“ (Ve jménu otce), 1993, režie: Jim Sheridan.

⁵³ Jessie Blackburn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures* ..., s. 6, pozn. 16.

u příležitosti představení nové legislativy v roce 1974 prohlásil: „Nemyslím si, že by si někdo přál, aby tyto mimořádné pravomoci zůstaly v platnosti byť o chvíli déle, než je nezbytně nutné.“⁵⁴

Fakt, že se protiteroristické zákonodárství zavedené pouze na dobu omezenou několikrát a vždy cyklicky obnovovalo, má své důvody. Kromě dosud představené historické legitimacy a dlouhého trvání konfliktu americká profesorka Laura Donohue doplňuje ještě zdánlivou účinnost zaváděných opatření. Jak dokládá ve svém článku, není zdaleka jisté, že nové zákony byly primárním důvodem poklesu násilí. Autorka argumentuje komplexnějším pohledem na problém a jmenuje různé sociologicko-politologické faktory, jako například proměnu podpory komunit teroristickým skupinám, zlepšení zpravodajské činnosti, omezení finanční pomoci z USA, či větší selektivitu ve výběru potenciálních cílů.⁵⁵

Britský profesor Clive Walker ve své stati dále poukazuje na fakt, že kromě dlouhodobé irské iredenty se Spojené království stalo místem, kde začaly operovat i buňky páchající mezinárodní terorismus (Palestinci nebo Sikhové) a zároveň i státem, kde docházelo k získávání finančních prostředků na teroristickou činnost či k praní špinavých peněz.⁵⁶ Toto zjištění prezentované v Jellicoeově zprávě z roku 1983 vyústilo v doplnění protiteroristického zákona z roku 1976 o dodatečná ustanovení.

Donohue dále hovoří o potřebě speciálního zákonodárství pro Irsko jako o politické nutnosti, protože nezáměr o bezpečnostní otázky by mohl být známkou slabosti vlády. Severní Irsko bylo zároveň místem, kde bylo z pohledu Westminsteru nutné použít specifické prostředky.⁵⁷ PIRA totiž dle oficiálního britského stanoviska nemohla být vojensky poražena, ale pouze zadržována.⁵⁸ O nemožnosti vojenského vítězství byli bezpečnostní experti přesvědčeni již od počátku sedmdesátých let.⁵⁹ Z toho důvodu přijala britská vláda opatření vedoucí k posílení bezpečnostních složek a zefektivnění legislativních prostředků. I proto nepřekvapí, že se toto rané protiteroristické zákonodárství do značné míry překrývá se standardním trestním

⁵⁴ Citováno v: Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 415.

⁵⁵ Ibid., s. 416-417.

⁵⁶ Clive Walker, „Policy Options and Priorities: British Perspectives“, in *Confronting Terrorism: European Experiences, Threat Perceptions, and Policies*, Marianne van Leeuwen (ed.). (The Hague: Kluwer Law International, 2003), s. 13.

⁵⁷ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 412.

⁵⁸ David Bonner, „The United Kingdom's Response to Terrorism: The Impact of Decisions of European Judicial Institutions and the Northern Ireland „Peace Process““ in *European Democracies against Terrorism: Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation*, Fernando Reinares (ed.). (Aldershot, UK: Ashgate, 2000), s. 36.

⁵⁹ Terence Taylor, „United Kingdom“ ..., s. 200.

právem. „To, co činilo tyto trestné činy akty terorismu, byla motivace a organizace skupin, které jich užívaly k politickým či ideologickým cílům.“⁶⁰ Cílem Britů bylo jednat s teroristy jako s obyčejnými zločinci, nikoliv jako válečnými zločinci či bojovníky za svobodu,⁶¹ nicméně souzení měli být poněkud modifikovaným způsobem, který by lépe reagoval na charakter severoirského prostředí.⁶²

Pro úplnost je třeba se alespoň stručně seznámit s hlavními rysy nově zavedené legislativy. Jednou z největších změn bylo zavedení bezporotních, tzv. Diplockových soudů. Jednalo se o nový typ přelíčení šitý na míru Severnímu Irsku a hlavním důvodem jeho vzniku bylo, aby případná porota nebyla vzhledem ke své příslušnosti k jednomu či druhému společenství ovlivněna nebo aby na ni nemohli členové paramilitárních organizací vyvíjet nátlak.⁶³ Je ale důležité si uvědomit, že minimálně na počátku Troubles byla většina soudců protestantského vyznání, což mohlo vzbuzovat podobné obavy, které však nebyly nijak ošetřeny.⁶⁴

Závěry Diplockovy zprávy dále doporučovaly snížení nutnosti mít dostatek důkazního materiálu či svědků, což bylo vzhledem k možnému zastrašování a loajalitě katolické menšiny pochopitelné. Oproti britské soudní tradici proto zdůrazňovaly potřebu přiznání zadrženého, což s sebou neslo i zcela opodstatněné nebezpečí, že na vězně bude vyvíjen tvrdý nátlak vyšetřovatelů v rámci donucovacího výslechu. Právo vězňů na mlčenlivost bylo zákonně omezováno, aby vyšetřovatelé získali přiznání, a v praxi byl porušován koncept presumpce nevin.⁶⁵

Dalším novým rysem legislativy z roku 1973 byla delší a specificky upravená zadržovací doba až na dvacet osm dní, během níž měli vyšetřovatelé čas přiznání od zadrženého vymoci,⁶⁶ o čemž bude řeč v kapitole 4.1. Jedním z nejkontroverznějších opatření byla internace osob obviněných z terorismu na dobu neurčitou, která měla kromě potrestání podezřelých osob zastrašit jejich potenciální sympatizanty. Nicméně

⁶⁰ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 429.

⁶¹ PIRA dosáhla přiznání tzv. zvláštního statutu v roce 1972 jako jedné z podmínek toho, že se připojí k mírovému dialogu. Tento statut vězňům zajišťoval možnost nenosit vězeňský úbor, čímž je odděloval od zbytku vězňů a posiloval tak kolektivní sebevědomí dobrovolníků PIRA. Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* ..., s. 97.

⁶² David Bonner, „The United Kingdom’s Response to Terrorism“ ..., s. 40.

⁶³ *Ibid.*, s. 40.

⁶⁴ Lisa Miriam Jacobs, „It’s Time to Leave the Troubles Behind: Northern Ireland Must Try Paramilitary Suspects by Jury Rather than in Diplock-type Courts“, *Texas International Law Journal* Vol. 45, No. 3 (2010), s. 658.

⁶⁵ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 27.

⁶⁶ R. J. Spjut, „Internment and Detention without Trial in Northern Ireland 1971–1975: Ministerial Policy and Practice“, *Modern Law Review* Vol. 49, No. 6 (1986), s. 719.

legislativa měla opačný efekt a naopak zvýšila podporu teroristů ze strany katolické veřejnosti v Severním Irsku.⁶⁷

Nově zaváděná opatření v sobě zahrnovala možnost zakázat nejen organizace páchající terorismus, ale i veškeré veřejné akce na podporu těchto skupin. Členství v takových spolcích se považovalo za závažný trestný čin, nicméně dopad tohoto nařízení byl spíše demonstrativní a měl za cíl vyjádřit společenské opovržení.

Policisté dále mohli zcela namátkově prohledávat osoby, domy či vozidla a kohokoli vyslechnout, pokud měli logické a podložené podezření, že by dotyčný mohl něco vědět o explozi či o jiné život ohrožující události. Pro prohledání domu na základě podezření policista či voják nepotřeboval předchozí soudní příkaz.

Policie dále mohla prolomit bankovní tajemství ohledně původu peněz v případech spojených s terorismem. Zároveň se zavedly nové trestné činy zabývající se financováním terorismu (ať už samotným převodem peněz či neposkytnutím informací o takových transakcích).

Nicméně nejvýznamnějším zásahem do tehdejší severoirské soudní praxe bylo již zmiňované zavedení bezporotních soudů. Zatímco ve Velké Británii byli teroristé souzeni v běžném trestním procesu, který se odlišoval pouze vyšší mírou bezpečnostních opatření, v Severním Irsku se proces s teroristy odehrával bez poroty pouze před jedním soudcem. Lord Diplock se totiž domníval, že „porotce nebude schopen dostát své občanské povinnosti pod hrozbou odvěty teroristů.“⁶⁸

O tom, zda se soud bude konat před porotou, či bezporotním tribunálem, rozhodoval ředitel státního zastupitelství (director of public prosecution) spolu s generálním prokurátorem (attorney general), což vzbuzovalo obavy z narušení nestrannosti a nezávislosti soudu.⁶⁹ Do konce devadesátých let se zhruba třetina všech přelíčení odehrávala před bezporotními soudy.⁷⁰ Důležitým faktem ovšem je, že ještě v polovině osmdesátých let nemělo zhruba čtyřicet procent přelíčení před bezporotními soudy s terorismem vůbec nic společného.⁷¹

⁶⁷ Boaz Ganor, *The Counter-terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers* (New Brunswick: Transaction, 2005), s. 185.

⁶⁸ Lisa Miriam Jacobs, „It’s Time to Leave the Troubles Behind“ ..., s. 656.

⁶⁹ Ibid., s. 657.

⁷⁰ Ibid., s. 657.

⁷¹ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 16.

2.3 – „Normalizace“ severoirského terorismu a revize protiteroristického zákonodárství

Poté, co se podařilo zkrotit nejhorší projevy paramilitárních bojůvek (příměří s IRA bylo uzavřeno z kraje roku 1975), krachu britsko-irského politického projektu ze Sunningdale a změně vlády v Londýně, přijali politici v polovině sedmdesátých let plán tzv. „ulsterizace“, „normalizace“ poměrů a „kriminalizace“ teroristů.⁷² První částí této trojjediné strategie byla mimo jiné míněna restrukturalizace policejního sboru, po níž se RUC stalo nejdůležitější severoirskou bezpečnostní složkou.⁷³

Po zavedení nových tezí bezpečnosti došlo k ukončení stavu pohotovosti, nicméně legislativní opatření stále zůstávala platná. Od používání některých kritizovaných praktik se upustilo, příkladem může být internování bez soudního rozhodnutí, které se od roku 1975 neužívalo.⁷⁴ Vzhledem k ukončení zvláštního stavu však společnost začala být citlivější k tématům policejních přehmatů, které byly v době horké fáze Troubles omezeně omluvitelné, ale mimo ni naprosto nepřijatelné.

V roce 1978 motivovala Amnesty International veřejné vyšetřování, které mělo poukázat na špatné zacházení s vězni a brutalitu bezpečnostních složek vůči zadrženým. Podobná vyšetřování se opakovala v podstatě až do počátku devadesátých let. Společným jmenovatelem jejich výsledků bylo, že užívané metody sice byly protizákonné, ale v podmínkách Severního Irsku byly pochopitelné a omluvitelné.⁷⁵ S tím se ovšem ne vždy ztotožňoval Evropský soud pro lidská práva, u něž si lidé stěžovali na extrémnost protiteroristických opatření.⁷⁶

„Kriminalizace“ s sebou přinesla například odvolání internace, kterou Britové uplatňovali vůči katolíkům, ale i odnětí statutu válečných zajatců pro vězně. Londýnská vláda zrušení odůvodňovala tím, že dle jejich názoru PIRA nevede legitimní boj, a proto

⁷² Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 115–116, 124.

⁷³ Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 12. Restrukturalizace ovšem nevedla k posílení zájmu katolíků o vstup do policejního sboru, na počátku osmdesátých let tvořili katolíci pouze zhruba desetinu mužstva RUC. David Hassan, „The Gaelic Athletic Association, Rule 21, and Police Reform in Northern Ireland“, *Journal of Sport and Social Issues* Vol.29, No.1 (2005), s. 64.

⁷⁴ Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 12.

⁷⁵ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 124–125.

⁷⁶ Konkrétně se jednalo o způsob a nepřiměřeně dlouhou dobu zadržení, která byla několikrát projednávána, konkrétně v případech Brogan v. UK (1989) nebo Brannigan & McBride v. UK (1994). Podstatou bylo, že Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vyžadovala, aby byl zadržený v co nejkratší době předveden před soudce, což bylo upraveno článkem 5. Od jeho účinnosti se však bylo možno odchýlit s poukazem na stav pohotovosti (konkrétně v Severním Irsku). Například: J. J. Rowe, „The Terrorism Act 2000“, *Criminal Law Review* 2001, No. 7, s. 534.

na takový status její příslušníci nemají právo. Reakce vězňů byla okamžitá, nařízení se rozhodli svými omezenými prostředky bojkotovat (odmítání vězeňského mundúru, ničení vybavení v celách, hladovky) a snažili se přilákat masovější zájem médií, což se jim o několik let později opravdu podařilo.⁷⁷

V polovině osmdesátých let se zlepšily vztahy mezi Irskem a Spojeným královstvím, což přineslo i možnost širšího dialogu ohledně severoirské otázky. Irům především vadily bezporotní soudy, které i přes odvolání stavu pohotovosti stále pracovaly. Navrhovali proto, aby došlo ke změně severoirského soudního systému a k řízením byli přizváni soudci z republiky, což ovšem konzervativní vláda Margaret Thatcherové rezolutně odmítla.⁷⁸

V osmdesátých letech se také otevřel prostor pro přezkoumání některých sporných soudních rozhodnutí z let sedmdesátých, jakým bylo například promptní odsouzení podezřelých z útoků v Birminghamu a Guilfordu. Tyto kauzy nicméně byly definitivně uzavřeny až v devadesátých letech. V podobné době dostal nový impuls i severoirský mírový proces, což bylo stvrzeno Anglo-irskou smlouvou v roce 1985.

V rámci prodlužování dočasných opatření byla v osmdesátých letech legislativa často doplňována, což vedlo na půdě parlamentu k debatám ohledně dočasnosti přijatých opatření. V roce 1984 byl *Zákon o prevenci terorismu* z roku 1974 doplněn o ustanovení týkající se mezinárodního terorismu, což v podstatě definitivně zabránilo jeho budoucímu zrušení.⁷⁹ K poslednímu prodloužení tohoto zákona platícího pouze ve Velké Británii došlo v roce 1989. Naproti tomu *Zákon o Severním Irsku* z roku 1973 byl naposledy revidován v roce 1996 (po ukončení příměří mezi britskou vládou a PIRA) a po násilnostech v Severním Irsku v roce 1998 (viz níže) zákonodárci schválili jeho doplnění a prodloužení doby platnosti.⁸⁰

Poslední zákon, který upravoval problematiku stíhání a trestání teroristů, vešel v platnost v srpnu 1998, necelých čtyřicet osm hodin poté, co severoirským městem Omagh otřásl bombový útok, při němž zemřely téměř tři desítky lidí. K jeho spáchání se přihlásila teroristická skupina RIRA (Real IRA), která se neztotožnila s nastartovaným mírovým procesem a výsledky Belfastské (Velkopáteční) dohody (viz níže). Je nutno

⁷⁷ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 126. Příběh jednoho z hladovkářů, který byl, byť toho času ve vězení, na počátku osmdesátých let dokonce zvolen poslancem britského parlamentu, je velice expresivně představen v britském filmu *Hunger* (Hlad), režie: Steve McQueen, z roku 2008.

⁷⁸ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku ...*, s. 164.

⁷⁹ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 428.

⁸⁰ Terence Taylor, „United Kingdom“ ..., s. 188.

vzít v potaz, že jakákoli nová dočasná či nouzová legislativa, ať už byla sebetvrdí, nikdy nevedla k úplnému zastavení teroristických činů.⁸¹

Zajímavým paradoxem zůstává, že nejen že londýnská vláda v podstatě uměle udržovala v Severním Irsku drakonické bezpečnostní zákonodárství, ale déle než šedesát let platila paralelní legislativa i ve Velké Británii, kde byly ztráty na majetku a na životech nepoměrně nižší („pouze“ 121 mrtvých).⁸²

Na počátku devadesátých let si vůdcové PIRA začali uvědomovat, podobně jako Britové o dvacet let dříve, že se jim vojensky nepodaří Brity ze Severního Irsku vytlačit, což otevřelo prostor k jednáním o možném mírovém uspořádání. Situaci ovlivnil i konec studené války.⁸³ Navíc se začala přehodnocovat podpora separatistů ze strany zahraničních partnerů.⁸⁴ Dále se britská vláda nechala slyšet, že pokud PIRA ustoupí od násilí, tak s nimi bude ochotna jednat o mírových podmínkách.⁸⁵ K rozhovorům se posléze připojily i Spojené státy, které prostřednictvím intervence prezidenta Billa Clintona a senátora George Mitchella sehrály důležitou mediační úlohu při podpisu Belfastské dohody.⁸⁶

V Belfastské dohodě z dubna 1998 se Britové zavázali k tomu, že v Severním Irsku zavedou adekvátní právní standardy na ochranu politických práv minorit a budou dohlížet na odzbrojovací proces, práci bezpečnostních složek a propuštění vězňů. Dále přislíbili ekonomickou podporu rozvoje oblasti a efektivní fungování Komise pro rovné příležitosti v zaměstnání, jeden z nejpálčivějších severoirských sociálních problémů. Z bezpečnostního a právního hlediska šlo především o nátlak na odzbrojení PIRA, stahování britských vojáků z Ulsteru a revizi protiteroristické legislativy.⁸⁷

Někteří odborníci se domnívají, že výsledky mírového procesu v Severním Irsku lze označit za pravděpodobně nejtrvalejší odkaz politiky Tonyho Blaira.⁸⁸ Ten jako tehdy nově zvolený premiér za Labour Party dal mírovému procesu poté, co se v polovině devadesátých let zadrhnul, důležitou hybnou sílu.

⁸¹ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures* ..., s. 6.

⁸² Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 415, Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 12.

⁸³ David E. Schmitt, *The Impact of September 11th* ..., s. 10.

⁸⁴ To se definitivně zlomilo po 11. září 2001, od kdy jakýkoli pumový útok vyvolal výrazně negativnější reakce, než v předchozím období. *Ibid.*, s. 16.

⁸⁵ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* ..., s. 177.

⁸⁶ David E. Schmitt, *The Impact of September 11th* ..., s. 10.

⁸⁷ Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* ..., s. 200–201.

⁸⁸ David Downes, Rod Morgan, „No Turning Back: The Politics of Law and Order into the Millennium“ in *The Oxford Handbook of Criminology, Fourth Edition*, Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner (eds.). (Oxford: Oxford University Press Inc., 2007), s. 232.

Poslední poznámka k tomuto období se týká devolučního procesu, který taktéž získal novou dynamiku po vítězství labouristů v roce 1997. V rámci tohoto procesu došlo ke změnám i ve věcech soudnictví, konkrétně k udělení samostatnosti jednotlivým částem Spojeného království. Wales jako jediný zůstal sjednocený s Anglií, ale Skotsko a Severní Irsko od této doby mají vlastní legislativu, která se však ve věcech protiteroristického zákonodárství nijak významně neliší.⁸⁹

2.4 – Zákon o terorismu z roku 2000

Proměna mezinárodněpolitických (růst nebezpečí terorismu, konec studené války) a vnitropolitických (zlepšování bezpečnostní situace v Severním Irsku, změna politické reprezentace⁹⁰) reálií vedla politiky k plánu přehodnotit dosavadní protiteroristickou legislativu. Nová teroristická legislativa tak představuje pomyslný předěl mezi starým a novým vnímáním teroristických hrozeb.⁹¹

Z hlediska historického vývoje britské protipovstalecké a protiteroristické legislativy se jedná o unikátní krok, protože na rozdíl od veškeré ostatní protiteroristické legislativy byl *Zákon o terorismu z roku 2000* (Terrorism Act, 2000) míněn jako komplexní, preemptivní a završující řešení, jehož příprava trvala několik let a které bylo podloženo výsledky komisních šetření a náležitě diskutováno na půdě parlamentu. Veškerá předchozí legislativa byla reaktivní, tedy schvalovaná jako důsledek konkrétních událostí (bombové útoky s velkým počtem mrtvých), aby vláda prokázala, že je pro ni bezpečnost státu důležitá a zákonodárci zodpovídají za majetek a životy svých občanů.⁹²

Debaty o novém protiteroristickém zákoně začaly již v polovině devadesátých let, kdy byl člen Sněmovny lordů lord Lloyd of Berwick pověřen examinací dosavadních opatření a návrhem nové legislativy. Výsledná zpráva z jeho šetření spatřila světlo světa v roce 1996. Dále vznikl konzultační dokument *Legislativa proti*

⁸⁹ Susan Hemming, „The Practical Application of Counter-terrorism Legislation“ ..., s. 956.

⁹⁰ Nová labouristická vláda se po volbách v roce 1997 na rozdíl od své konzervativní předchůdkyně nemusela spoléhat na parlamentní podporu unionistů a mírový proces v Severním Irsku tak nabral nový impuls. David Bonner, „The United Kingdom’s Response to Terrorism“ ..., s. 62.

⁹¹ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures* ..., s. 3.

⁹² Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 11.

terorismu (Legislation against Terrorism) a na základě těchto dvou textů se začal projednávat návrh nový *Zákon o terorismu*.⁹³

Druhým významným impulsem bylo přijetí *Zákona o lidských právech* z roku 1998 (Human Rights Act, 1998), kterým se do britského právního prostředí z větší části implementovaly zásady Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jako „Úmluvy“).⁹⁴ Tento zákon byl důležitý především z toho důvodu, že posiloval lidskoprávní kulturu ve státě a zaváděl nové možnosti ochrany občanských práv (například i pro osoby podezřelé z terorismu). Z hlediska rozložení moci ve státě také posiloval judikativu, která se tak měla stát „ochráncem práv a svobod“ a dostala nové pravomoci ve věcech přezkumu přijímané legislativy.⁹⁵

Nový způsob uvažování o lidských právech, menšinách a otázkách bezpečnosti státu s sebou také přinesl zavedení nového apelačního soudu SIAC (Special Immigration Appeals Commission), zřízeného speciálním zákonem v roce 1997. Nová platforma rozhodovala v případech týkajících se udělení azylu či deportací z podnětu ministra vnitra. SIAC také často projednával kauzy spojené s národní bezpečností, v nichž měla odvolávající se strana omezené pravomoci kvůli citlivosti informací, s nimiž soud pracoval. Z toho důvodu jí byl přidělen speciálně určený prověřený právní zástupce, který by před apelačním soudem tuto stranu zastupoval.⁹⁶

Zákon byl představen v roce 2000 a jeho ustanovení začala platit v únoru 2001. *Zákon o terorismu* z roku 2000 byl inovativní v tom, že se na rozdíl od předchozích opatření jednalo o první trvalou komplexní protiteroristickou legislativu ve Spojeném království.⁹⁷ Nahrazoval a sjednocoval předchozí dočasná a nouzová opatření a nebyl reaktivní ve smyslu reakce na předchozí teroristický čin. Navíc byl zákon vytvořený tak, aby byl kompatibilní s články Úmluvy a nebylo třeba dodatečných výjimek. Přestože právníci poukazovali na některá slabá místa ve výkladu, v zásadě se shodovali na tom, že o napadnutelnosti u Evropského soudu pro lidská práva rozhodne až faktický způsob užívání nové legislativy.⁹⁸

⁹³ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures ...*, s. 8.

⁹⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Velká Británie k úmluvě přistoupila již v roce 1951, ale až za vlády Harolda Wilsona v šedesátých letech bylo možné podávat žaloby k Evropskému soudu pro lidská práva. Nicméně celý proces byl dovršen až téměř čtyři desítky let po podpisu dohod.

⁹⁵ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 80.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 79–80.

⁹⁷ S výjimkou části VII, která se věnovala speciálně Severnímu Irsku a její platnost byla omezená na jeden rok s možností prodloužení s ohledem na předpokládanou dlouhou cestu ke konečnému uklidnění situace. Part VII, Terrorism Act, 2000.

⁹⁸ J. J. Rowe, „The Terrorism Act 2000“ ..., s. 528, 542.

Dále se legislativa proti terorismu vztahovala na všechny jeho druhy, nikoliv již výlučně na ten severoirský. Z toho důvodu je v zákoně uvedena definice terorismu a aktualizovaný výčet trestných činů spojených s terorismem. I přes určitou vágnost definice se touto legislativou nechala inspirovat Evropská unie, která představila velice podobná ustanovení ve svém *Rámcovém rozhodnutí o boji proti terorismu* (Framework Decision on Combating Terrorism) v červnu 2002.⁹⁹ Přestože britská definice terorismu byla některými nevládními organizacemi a později i komisí sněmovny lordů kritizována, především kvůli vágnosti¹⁰⁰ a velké šíři použitelnosti, státní aktéři ji hodnotili jako „funkční, jasnou, účinnou a přiměřenou hrozbě mezinárodního terorismu.“¹⁰¹ Obhájcí definice argumentovali, že její užití musí být logicky zdůvodněno a není třeba mít obavy, že by byly velké demonstrace nebo spory se zaměstnavateli automaticky hodnoceny jako teroristické činy.¹⁰²

Zákon a definice dále umožňovaly policii vyšetřovat i osoby pouze nepřímo spojené s teroristickým činem, ačkoliv de facto nespáchaly trestný čin. To vzbuzovalo obavy, že by mohlo docházet ke zneužívání pravomoci.¹⁰³

Předkládaná legislativa nicméně byla rozumná i z toho hlediska, že neprodlužovala platnost některých dřívějších exekutivních privilegií, která zahrnovala ustanovení jako zákaz vstupu do země (ať už do Velké Británie nebo do Severního Irsku), internování bez soudu nebo trestný čin zadržování informací.¹⁰⁴ Místo toho ale zákonodárci rozšířili dobu vazby před obviněním (pre-charge detention) na maximálně sedm dní s tím, že po prvních čtyřiceti osmi hodinách musí o dalším prodloužení rozhodnout soudce.

Ve vztahu k ministru vnitra byla judikativa obecně zákonem posílena ve věcech zadržování osob podezřelých z terorismu. K únoru 2001 zrušilo Spojené království možnost odchýlení od článku 5(3) Úmluvy, k němuž se mohla policie uchýlit, pokud trvala pohotovost a byly ohroženy životy lidí.

⁹⁹ Transnational Terrorism, Security & the Rule of Law, *Defining Terrorism*, Work Package 3, Deliverable 4, October 2008, s. 95.

¹⁰⁰ Je třeba zmínit, že Spojené království bylo na konci devadesátých let hned dvakrát napadeno u Evropského soudu pro lidská práva kvůli zákonům, které nejsou přesné a předvídatelné (precise and foreseeable), J. J. Rowe, „The Terrorism Act 2000“ ..., s. 528.

¹⁰¹ Transnational Terrorism, Security & the Rule of Law, *Defining Terrorism* ..., s. 117.

¹⁰² J. J. Rowe, „The Terrorism Act 2000“ ..., s. 532.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 538.

¹⁰⁴ Internování bez soudu se užívalo v první polovině sedmdesátých let během severoirských Troubles a i tehdy bylo hojně kritizováno ze strany ochránců lidských práv jak ve Spojeném království, tak jinde v Evropě. Co se týče zadržování informací, tento trestný čin byl znovu představen v legislativě z prosince 2001. Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 23.

Nicméně smutným faktem zůstává, že tento osvícený přístup britské vládě nevydržel a již následující legislativa přejímala neduhy, které charakterizovaly legislativu sedmdesátých let. Ve vládních návrzích se kupříkladu často objevovala opatření, která byla jen velice volně spojená s tématem terorismu a za normálních podmínek by jen těžko procházela schvalovacím procesem.¹⁰⁵ V rámci zrychleného přijímání to však možné bylo. Analytička Jessie Blackbourn ve své stati tvrdí, že „se jedná o neschopnost poučit se z lekcí z minulosti“, protože po 11. září byla opět přijata opatření pod tlakem nouzového stavu, nedostatku času a neochoty příliš diskutovat o alternativách.¹⁰⁶

2.5 – Vývoj protiteroristického zákonodárství po 11. září 2001

Konstitutivní událostí pro celé následující období se stal teroristický útok na newyorské World Trade Center, který se odehrál 11. září 2001. Spojené království se nepřímo stalo účastníkem této tragédie, protože v troskách newyorských dvojčat zemřeli i britští občané, kterých bylo dle pozdějších odhadů kolem sedmi desítek.¹⁰⁷ Britové se tak hned od počátku postavili na stranu Spojených států, což premiér Tony Blair proklamoval slovy: „Amerika nemá věrnějšího přítele, než jakým je Spojené království.“¹⁰⁸

Velký rozdíl ovšem byl v tom, jakým způsobem by s novým nepřitelem, za kterého byli celkem záhy označeni al-Káida a teroristé v Afghánistánu, mělo být naloženo. Ve Spojených státech převládl válečný model (tj. terorismus jako vnější problém) a američtí političtí činitelé „...pojali představu, že teroristické činy jsou dílem temných sil, které musí být poraženy a vykořeny za každou cenu. Tuto perspektivu od počátku přijal i britský premiér a velice přesvědčeně ji i uváděl v život.“¹⁰⁹ Nicméně

¹⁰⁵ Helen Fenwick, „The Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001: A Proportionate Response to 11 September?“, *Modern Law Review* Vol. 65, No. 5. (2002), s. 729 a pozn. 25.

¹⁰⁶ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures ...*, s. 3, pozn. 3.

¹⁰⁷ „9/11's British Victims Remembered by Family and Friends“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-14063927> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁰⁸ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism ...*, s. 7.

¹⁰⁹ George Kassimeris, *What Have We Learned if Anything?: The Consequences of Counter-terrorism*, Conference Paper, International Studies Association, 2009 Annual Meeting, s. 2.; V tomto ohledu lze zmínit zajímavou historickou paralelu, na kterou upozorňují Downes a Morgan. Tvrdí, že kdyby byl Tony Blair britským ministrem v druhé polovině šedesátých let, Spojené království by se bezpochyby přímo zapojilo do války ve Vietnamu. David Downes, Rod Morgan, „No Turning Back“ ..., s. 233.

britská veřejnost a část politické reprezentace Blairovu takřka bezmeznou podporu prezidenta Bushe nesdílely.¹¹⁰

Zde je nutné zdůraznit, že Britové na rozdíl od Spojených států nikdy nevyhlásili válku terorismu, přestože jako loajální spojenec vstoupili do mezinárodní koalice s USA. Spojené království na otázku terorismu stále nahlíželo především jako na vnitřní problém, takže nakonec spíše přistoupilo na kriminální model, k čemuž dlouhodobě inklinovalo již od poloviny sedmdesátých let. Z tohoto hlediska bylo adekvátní reakcí vlády vydání nových legislativních opatření. Je však nutno brát v potaz fakt, že mnoho britských politiků a občanů státu nesouhlasilo ani s rozhodnutími vlády ve věcech vnitřní bezpečnostní politiky.¹¹¹

Clive Walker ve své stati určuje tři hlavní motivace, proč Spojené království novou legislativu přijalo. Zaprvé se jednalo o úvahu, že povaha terorismu pro třetí tisíciletí vyžaduje tvrdší přístupy a větší míru zabezpečení důležitých, ale zároveň zranitelných míst. Dále se Britové během vyšetřování útoku v New Yorku a Pensylvánii dozvěděli, že jedenáct z devatenácti atentátníků mělo věrohodnou spojitost se Spojeným královstvím. Přitom muslimské organizace jako al-Káida (ve Spojeném království zakázaná již v únoru 2001) nebo Egyptský islámský džihád již několik let na ostrovech operovaly, aniž by je kdokoli výrazněji zákonně postihnul. Třetí motivací byla touha zavést v Británii taková bezpečnostní opatření, která by efektivně ochraňovala veřejnost a zároveň již nebyla pouze reaktivní, nýbrž proaktivní a preemptivní.¹¹²

Přímou britskou legislativní reakcí na 11. září bylo přijetí doplňujícího *Zákona proti terorismu, zločinu a o bezpečnosti* (Anti-terrorism, Crime and Security Act, 2001 - AtCSA), který ještě více rozšiřoval rozsáhlé pravomoci, jimiž bezpečnostní složky disponovaly od přijetí předchozího protiteroristického zákona. AtCSA ale nebyl zbrusu novým zákonem, nýbrž představoval reakční legislativní suplement k zákonu z roku 2000. Svou povahou však byl značně kontroverzní. Právní expert Adam Tomkins jej například označil za jednu z nejdrakoničtějších legislativ, které vešly v platnost v mírové době za posledních sto let.¹¹³

¹¹⁰ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism ...*, s. 7–10.

¹¹¹ David E. Schmitt, *The Impact of September 11th ...*, s. 21.

¹¹² Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 16.

¹¹³ Citováno v Mark Elliott, „United Kingdom: The „War on Terror,“ U.K.-style – The Detention and Deportation of Suspected Terrorists“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 8, No. 1 (2010), s. 133.

Nový zákon se vyznačoval značnou rychlostí schvalování. Návrh zákona byl v parlamentu poprvé předložen 12. listopadu 2001 a již 14. prosince toho samého roku mu byl udělen královský souhlas, což bylo jak samotnými zákonodárci, tak odborníky hodnoceno jako příliš málo času pro takto závažnou a komplikovanou legislativu.¹¹⁴

Co se hlavních změn týče, jednalo se především o zavádění nových trestných činů, rozšíření možností bezpečnostních složek například ve věcech zabavení majetku či zmražení cizích aktiv v britských finančních ústavech, zvýšení bezpečnosti v rizikových bodech (letecká přeprava, jaderná zařízení, biochemická výzkumná centra apod.), či implementace různých opatření spojených s evropskými standardy a strukturálními otázkami bezpečnosti státu.¹¹⁵

Nový zákon v podstatě degradoval dřívější labouristickou politickou odvahu a posun ve věcech úplné (týkající se prostoru a osob) a trvalé platnosti protiteroristické legislativy.¹¹⁶ Zákon byl kritizován jako přehnaná reakce ve světle faktu, že o necelý rok dříve byl přijat zákon dávající exekutivě rozsáhlé pravomoci a také že některé aspekty zákona se pojí s bojem proti terorismu pouze vzdáleně či vůbec ne.¹¹⁷ Právní experti dále nesouhlasili s poměrně širokým záběrem zákona, který se zabýval i ilegálními aktivitami, které neměly s terorismem vůbec nic společného. Zákonodárci argumentovali tím, že „od té doby, co jsou teroristé často zapleteni do obyčejné kriminality, jsou rozsáhlá opatření potřebná, aby jejich dopadení učinila pravděpodobnější.“¹¹⁸

Nejvíce kritizovaným a kontroverzním oddílem nového zákona se stala část IV, která se zabývala certifikací, zadržením a deportací osob podezřelých z teroristické činnosti. Nový režim v mnohém připomínal nechvalně známé neomezené zadržení, používané Brity v Severním Irsku na počátku sedmdesátých let. Platnost těchto nařízení zákonodárci omezili maximálně pětiletou lhůtou.

V některých případech ovšem nebylo možné přistoupit k deportaci zadržených osob, protože by podezřelému v zemi původu hrozilo mučení či trest smrti. Spojené království je v takových případech vázáno článkem 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a

¹¹⁴ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures* ..., s. 3, pozn. 3.

¹¹⁵ Parts VI, VII, VIII, IX, Anti-terrorism, Crime and Security Act, 2001.; Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 23–25.

¹¹⁶ *Ibid.*, s. 23.

¹¹⁷ Mark Elliott, „United Kingdom“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 1, No. 2 (2003), s. 335.

¹¹⁸ Helen Fenwick, „The Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001“ ..., s. 727.

základních svobod a verdiktem z procesu *Chahal v. United Kingdom*,¹¹⁹ od něhož se není možné odchýlit. Dále bylo nutné obnovit derogaci z článku 5(1) dle článku 15 Úmluvy, aby exekutiva mohla užívat pohotovostní pravomoci a dostála svým mezinárodním závazkům. Vláda argumentovala tím, že „veřejné ohrožení je aktuální od té doby, co jsou ve Spojeném království cizí státní příslušníci, kteří ohrožují národní bezpečnost.“¹²⁰ Z těchto důvodů mohli být cizinci podezřelí z terorismu zadržováni a zákon bezpečnostním složkám povoloval mít je ve vazbě de facto neomezeně dlouho.¹²¹

Mezi další specifika nového zákona patřily například nestandardní důkazy získané způsoby za hranicí zákona, či důkazy zcela tajné, což je praxe úplně se vymykající obvyklému důkaznímu řízení.¹²² Podezřelí se proti uvedeným opatřením navíc nemohli odvolat k jakémukoli soudu, ale tyto případy řešil pouze SIAC. Za zmínku ještě stojí, že kdyby příslušná situace nastala, irští teroristé by na základě těchto nařízení vůbec nemohli být vzati do vazby a neomezeně zadržováni. Apelační soud totiž vynesl rozhodnutí, že obvinění, podřízení jakékoli derogaci z článků Úmluvy, musí mít přímé spojení s konkrétní hrozbou, v tomto případě s al-Káidou.¹²³ Přestože se na tento oddíl snesla vlna kritiky jak ze strany zainteresované veřejnosti, tak ze strany zkušených soudců, v březnu 2003 byla platnost této části zákona prodloužena.¹²⁴

Na vývoj tohoto zákona, a konkrétně kontroverzní části IV, měl zásadní vliv proces *A and Others v. Secretary of State for the Home Department*, ve kterém se obvinění dle kapitoly 25 dovolali k SIACu pro přezkoumání jejich situace. K celé věci se vyjádřilo i těleso sněmovny lordů,¹²⁵ které dalo žalujícím za pravdu, že klíčová kapitola 23, kvůli které byli na neurčito drženi ve vazbě, není kompatibilní s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Opírali se především o nálezy, že kapitola 23

¹¹⁹ „*Chahal v. The United Kingdom*“, European Court of Human Rights, November 15, 1996.

¹²⁰ Helen Fenwick, „The Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001“ ..., s. 733.

¹²¹ Do protiteroristické legislativy se tak de facto vrátil nástroj, kterého se zákonodárci jen o pár let dříve vzdali. Mark Elliott, „United Kingdom“ ..., s. 335–336.; Nutno ovšem podotknout, že na rozdíl od severoamerického případu se v britském případě jednalo pouze o třináct jedinců. Human Rights Watch, *Neither Just Nor Effective: Indefinite Detention Without Trial in the United Kingdom under Part 4 of the Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001*, Human Rights Watch Report, June 2004, s. 5. To ovšem nezabránilo tomu, aby se v médiích o zadržování těchto jedinců ve věznici Belmarsh hovořilo jako o britském Guantánamu. „Belmarsh - Britain's Guantanamo Bay?“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/3714864.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹²² Alexandra Chirinos, „Finding the Balance between Liberty and Security: The Lords' Decision on Britain's Anti-terrorism Act“, *Harvard Human Rights Journal* Vol. 18, Spring 2005, s. 269.

¹²³ *Ibid.*, s. 269.

¹²⁴ Paul Cornish, „The United Kingdom“, in *Europe Confronts Terrorism*, Karin von Hippel (ed.) (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 154.

¹²⁵ V tomto případě byla komise složena výjimečně z devíti, nikoliv z pěti soudců, což zdůrazňovalo ústavní důležitost tohoto případu. „Terror Detainees Win Lords Appeal“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4100481.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

je v rozporu s článkem 14 Úmluvy kvůli tomu, že diskriminuje nebritské státní příslušníky (non United Kingdom nationals).¹²⁶

Dále se během procesu poukázalo na fakt, na který upozorňovali kritici zákona již dříve,¹²⁷ a to že žádný jiný evropský stát kromě Spojeného království si po 11. září nezažádal o výjimku kvůli stavu ohrožení obsaženou v článku 15 Úmluvy, díky níž se stát může odchýlit od některých jejích ustanovení. Situace na ostrovech přitom nebyla nijak výjimečnou, Španělsko se v roce 2004 stalo cílem většího teroristického útoku, než byl ten londýnský o rok později, v Německu zase tajné služby potvrdily aktivní činnost teroristických buněk al-Káidy na území státu.¹²⁸ Opatření přijatá ve Spojeném království se v tomto světle jevila značně nadbytečná. Tento argument však apelační soud nepřijal.¹²⁹

Nález komise sněmovny lordů z prosince 2004 vedl ke dvěma rozdílným závěrům. Soudci nabyli dojmu, že jejich revizní mandát významně vzrostl a uvědomili si význam své role ve společnosti. Naproti tomu Blairův kabinet utrpěl porážku a ústy premiéra se nechal slyšet, že pokud vláda nemůže občanům poskytovat takovou ochranu, kterou uzná za vhodnou, pak by mělo dojít k revizi zákona o lidských právech.¹³⁰

Výsledkem bylo, že platnost této kapitoly zákonodárci v březnu 2005 předčasně ukončili a nahradili ji novými ustanoveními v *Zákoně o prevenci terorismu* (Prevention of Terrorism Act, 2005), která jako alternativu zaváděla neméně problematické tzv. kontrolní příkazy (control orders). Ty byly dvojího typu. První variantu, která vyžadovala odchýlení od článku 5 Úmluvy, mohl zavést pouze soud, kdežto varianta, která tomuto článku vyhovovala, se omezovala na dobu jednoho roku a mohl ji vydat i ministr vnitra, ačkoliv k tomu taktéž potřeboval souhlas soudu.¹³¹ První varianta nikdy nebyla použita.¹³²

Přestože kontrolní příkazy byly měkčí formou neomezeně dlouhé vazby, seznam zákazů mohl ve výsledku zasahovat do svobod zadrženého velmi podobně. Ze strany judikativy se na nový typ opatření opět snesla vlna kritiky s poukazem na ilegality opatření ve vztahu k obviněným a účelové rozhodování exekutivy ve věcech, kde by

¹²⁶ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 81.

¹²⁷ Human Rights Watch, *Neither Just Nor Effective* ..., s. 7–10.

¹²⁸ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 58.

¹²⁹ Mark Elliott, „United Kingdom“ ..., s. 341.

¹³⁰ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 81.

¹³¹ *Ibid.*, s. 82.

¹³² „Q&A: Control Orders“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-12108075> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

měli výhradně rozhodovat soudci a nebyli by pouze revizním orgánem.¹³³ Opozice zákon kritizovala jako porušení čtyř základních principů: presumpce nevinoty, práva znát obvinění vůči své osobě, právo být seznámen se všemi důkazy a mít možnost je zpochybnit a trestního důkazního břemena.¹³⁴ Noviny vládu také nikterak nešetřily a nové praktiky přirovnávaly k praktikám používaným v komunistické Číně, Barmě, Zimbabwe nebo Libyi.¹³⁵

V následujících letech se někteří obvinění pokusili tento režim napadnout, což v roce 2009 vedlo ke zrušení kontrolního příkazu hned ve třech případech.¹³⁶ Vláda totiž odmítla vyhovět soudu a odhalit informace, které na obviněné nasbírala tajná služba, protože by kompromitovala způsob vyšetřování MI5.

Změna vlády v květnu 2010 zapříčinila i změnu názoru na téma kontrolních příkazů a nová koaliční vláda po sedmi letech navrhla systém, který měl zachovat myšlenku, ale vyhnout se kritice ze strany soudů a nevládních organizací. Platnost kontrolních příkazů definitivně vypršela na konci roku 2011 s tím, že nový systém začal fungovat již na konci ledna 2012 (viz níže).¹³⁷

Kritika se na hlavu vlády snesla i z řad parlamentu. Branná komise poslanecké sněmovny ve své zprávě z července 2002 poukazuje na fakt, že „vláda si spletla činnost s činem“. Dále se poukazovalo na neefektivní nakládání s financemi (přidělování peněz různým subjektům, otázka nedostatečnosti prostředků) a na problematickou komunikaci mezi jednotlivými bezpečnostními agenturami.¹³⁸

Opatření proti terorismu se zpříšňovala i v následujících letech a ne vždy se upravovala specifickým teroristickým zákonem. Kupříkladu v roce 2003 zákonodárci představili *Zákon o trestním soudnictví* (Criminal Justice Act, 2003), který získal královský souhlas v listopadu téhož roku. Zákon sice měl obecnou platnost, ale svým vyzněním zcela zapadal do kontextu protiteroristického zákonodárství po 11. září, které vznik tohoto zákona ovlivnilo.¹³⁹ Některá jeho ustanovení se terorismem zabývala zcela konkrétně a pro tuto práci je důležitá především klauzule o prodloužení předběžného zadržení pro osoby podezřelé z terorismu. Ta totiž dávala policii pravomoc bez obvinění

¹³³ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 82.

¹³⁴ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 64.

¹³⁵ *Ibid.*, s. 64–65.

¹³⁶ „Terror Suspects Win Legal Battle“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/8092763.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹³⁷ „Terrorism Control Order System Ends at Midnight“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-16702656> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹³⁸ Paul Cornish, „The United Kingdom“ ..., s. 161–163.

¹³⁹ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 168.

zadržet podezřelé místo dosud platných sedmi dnů až na dvojnásobek, tedy čtrnáct dnů.¹⁴⁰

2.6 – Situace po londýnských útocích v červenci 2005

Pokud se Británie cítila ohrožena po 11. září 2001, po útocích v Madridu na jaře 2004 tento strach narostl a v britské společnosti zakořenil pocit ohrožení nesrovnatelný s ostatními západoevropskými státy.¹⁴¹ Jedním z nejproblematictějších aspektů reakce Blairovy vlády po londýnských útocích ze 7. července 2005 se stalo tvrdohlavé odmítání tehdejšího britského premiéra uznat, že existuje jakékoli spojení mezi teroristickými útoky a válkou, a to navzdory všem důkazům.¹⁴² Jeden z útočníků se přitom na video, které zveřejnil, otevřeně přiznává k tomu, že zahraniční zásahy britské armády byly jedněmi z hlavních motivací k jeho činu. Teroristické útoky na londýnské metro, při nichž zahynulo 52 lidí a dalších sedm stovek bylo zraněno,¹⁴³ přitom nejen akademická obec vnímala jako důsledek domácí politiky, na kterou reagovaly domácí teroristické buňky (home-grown terrorists).¹⁴⁴

Atmosféru nejistoty nijak neulehčilo zabití brazilského přistěhovalce Jeana Charlese de Menezes 22. července 2005, kterého policie mylně považovala za teroristu zapleteného do zmařeného útoku z předchozího dne. Tato událost způsobila mezinárodní kontroverzi a rozlítla i britskou muslimskou komunitu.¹⁴⁵

V srpnu 2005 Tony Blair ve svém projevu prohlásil, že „pravidla hry se změnila“ a vláda se pokusí prodloužit předběžné zadržení z dosavadních dvou týdnů na devadesát dní (podrobněji viz oddíl 4.4). Po velice živé debatě i uvnitř labouristické strany byl nakonec schválen kompromisní návrh prodloužit vazbu na čtyři týdny. Kritici však i toto považovali za zbytečné a dlouhodobě kontraproduktivní.¹⁴⁶ Ozýval se například argument, že se trestný čin terorismu v podstatě neliší od obchodu s lidmi

¹⁴⁰ Článek 306, Part 13, Criminal Justice Act, 2003.

¹⁴¹ Paul Cornish, „The United Kingdom“ ..., s. 163.

¹⁴² George Kassimeris, *What Have We Learned if Anything?* ..., s. 3.

¹⁴³ V různých zdrojích lze najít různé údaje o počtu mrtvých a zraněných. Zatímco v některých případech se uvádí i počet 56 mrtvých (52 obětí a 4 sebevražední útočníci), Mareš citující německé statistiky uvádí přesné číslo 528 zraněných. Miroslav Mareš, „Terorismus“ ..., s. 129.

¹⁴⁴ Jytte Klausen, „British Counter-terrorism after 7/7: Adapting Community Policing to the Fight against Domestic Terrorism“, *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 35, No. 3 (2009), s. 404.

¹⁴⁵ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 28.

¹⁴⁶ David Downes, Rod Morgan, „No Turning Back“ ..., s. 233.

nebo s drogami, a s obviněnými by tak nemělo být zacházeno výrazně odlišným způsobem.¹⁴⁷ Na druhou stranu obhájci tohoto ustanovení tvrdili, že ve výjimečných případech může být prodloužená vazba užitečná pro zisk důkazů a její užití v praxi je v podstatě raritní.¹⁴⁸

Tento krok však měl i své vnitropolitické dopady. Tony Blair v tomto případě šel i proti části vlastní strany, což mělo za následek jeho první porážku na půdě Dolní sněmovny. Navíc to, že se tématu prodloužení zadržovací vazby držel i po neúspěchu implementovat ji do *Zákona o terorismu* z roku 2006 (Terrorism Act, 2006) a hodlal ji prosadit během hlasování o dalších protiteroristických opatřeních,¹⁴⁹ nevzbudilo pochopení ani u nevládních organizací zabývajících se lidskými právy, ani u části labouristických voličů.¹⁵⁰

Přestože se po 11. září téma Severního Irsku značně upozadilo, zákonodárci paralelně udržovali specifickou legislativu, která zohledňovala severoirské reálie. V roce 2006 došlo k přezkoumání již citované části VII pro Severní Irsko představené zákonem z roku 2000, která měla toho roku vypršet. Klíčový požadavek trvalého míru však dle zákonodárců dosud naplněn nebyl a proto *Zákon o terorismu pro Severní Irsko z roku 2006* (Terrorism [Northern Ireland] Act, 2006) prodlužoval platnost ustanovení ze sekce VII ještě o jeden rok. V červenci 2007 došlo k novému přezkoumání, a ač ani tentokrát nebylo oficiálně dosaženo výše zmíněného požadavku, protiteroristická legislativa v Severním Irsku poprvé za 85 let své existence vypršela.¹⁵¹

Novým impulsem pro změnu protiteroristického zákonodárství byla výměna na postu premiéra, kdy Tonyho Blaira v červnu 2007 vystřídal jeho dlouholetý ministr financí Gordon Brown. Ten si s sebou do vlády přivedl i nové lidi, jako například ministryni vnitra Jacqui Smith, kritizovanou za necitlivost vůči tématu lidských práv.¹⁵²

Nový premiér se v problematice protiteroristické legislativy rozhodl jít ve šlépějích svého předchůdce a krátce po svém jmenování prohlásil, že zadržovací doba

¹⁴⁷ A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?“ ..., s. 77.

¹⁴⁸ V letech 2006 a 2007 bylo dohromady této pravomoci užito třikrát, což je dle autorky míra, podle které by mělo být této pravomoci v praxi využíváno. Susan Hemming, „The Practical Application of Counter-terrorism Legislation“ ..., s. 965.

¹⁴⁹ „Blair Pushes for 90-day Detention“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6153488.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁵⁰ „Labour Got Balance Wrong on Civil Liberties, Says Balls“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11804899> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁵¹ Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures* ..., s. 9–10.

¹⁵² Jytte Klausen, „British Counter-terrorism after 7/7“ ..., s. 406.

bude prodloužena na dvojnásobek stávající doby, tedy na padesát šest dní.¹⁵³ To spustilo vlnu kritiky od organizací zabývajících se lidskými právy, jejichž hlavní argumenty se objevily v komparativní analýze organizace Liberty, která vyšla v listopadu 2007.¹⁵⁴ Jejím hlavním argumentem je, že Spojené království ve světě představuje anomálii v tom ohledu, že doba zadržení bez obvinění v žádném státě není ani vzdáleně tak dlouhá jako v současné britské legislativě, natož v té navrhované.¹⁵⁵ V prosinci 2007 ministryně vnitra prohlásila, že nově navrhovaná doba zadržení bude čtyřicet dva dní.¹⁵⁶

V lednu 2008 byl Dolní sněmovně předložen návrh *Zákona proti terorismu*, který po kontroverzích a vleklých debatách vešel v platnost na konci listopadu 2008 (Counter-Terrorism Act, 2008). Podobně jako předchozí zákony prohluboval či doplňoval předchozí legislativu (například vyšší tresty pro odsouzené teroristy, doplnění definice terorismu z roku 2000 o rasový důvod apod.). Více prostoru si zaslouží dva konkrétní body, které vzbudily vášnivé diskuse.

Zprv se zákonodárci opět pokusili zvýšit dobu pro zadržovací vazbu ze čtyř týdnů na šest. Reakce veřejnosti, opozice i části vládní strany byla obdobná jako při posledním pokusu během schvalování zákona v roce 2005–06. Spor uzavřelo hlasování ve Sněmovně lordů, kdy se většina zákonodárců vyjádřila pro zachování dosavadní lhůty čtyř týdnů. Ministři sice mohli využít své pravomoci a opatření i přes nesouhlas zákonodárců do legislativy protlačit, ale rozhodli se tak neučinit s poukazem na jasnou kontroverzi, kterou by takový krok způsobil.¹⁵⁷

Druhým zajímavým ustanovením byl dodatek č. 7,¹⁵⁸ který se k problematice protiteroristické legislativy váže spíše volněji. Do zákona se dostalo poměrně spěšně v pozdější fázi projednávání v parlamentu. Rychlost, s jakou bylo nové opatření projednáno, zaskočila konzervativní opozici, která se takovým postupem cítila zneklidněna, stejně jako dotčené organizace, například Asociace britských bankéřů (British Bankers' Association) nebo Řídící skupina pro boj proti praní špinavých peněz

¹⁵³ „Brown Considering 56-day Terror Suspect Detention Limit, Reports Say“, <http://www.guardian.co.uk/uk/2007/jul/25/politics.terrorism> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁵⁴ Jago Russell, *Terrorism Pre-charge Detention Comparative Law Study*, Liberty Policy Paper, November 2007.

¹⁵⁵ *Ibid.*, s. 4, 9.

¹⁵⁶ „Smith Plans 42-day Terror Limit“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7130072.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁵⁷ „Peers Throw out 42-day Detention“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7666022.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

¹⁵⁸ Problémem dodatku č.7 (schedule 7) se detailněji zabývá článek od Reese a Moloneyho. Gareth Rees Q.C., Tim Moloney, „The Latest Efforts to Interrupt Terrorist Supply Lines: Schedule 7 to the Counter-terrorism Act 2008“, *Criminal Law Review* 2010, No.2.

(Joint Money Laundering Steering Group). Náplní těchto opatření je zamezit možnostem praní peněz, jejich transferu do společností či států podezřelých z podpory terorismu a především dát nové pravomoci finančním kontrolorům a ministerstvu financí.¹⁵⁹

Ministerstvo financí tak může vstupovat do transakcí mezi Británií a partnery mimo evropský ekonomický prostor a vydávat zákazy a omezení, pokud má důvodné podezření, že jsou zájmy Spojeného království v ohrožení nebo se obchodní partner podílí na vývoji zbraní hromadného ničení, či pokud mu to navrhnul poradní orgán FATF (Financial Action Task Force). Případný zákaz se předkládá parlamentu pro stvrzení, ale vzhledem k citlivosti dat se může stát, že poslancům nebudou poskytnuty dostatečné informace. V tomto případě má pravomoc rozhodovat, který obchodní partner je spojen s teroristy a tím pádem nevhodný pro obchodování, ministerstvo financí.

K prvnímu užití této pravomoci došlo v říjnu 2009, kdy byl v souvislosti s vývojem jaderných zařízení v Íránu vydán *Příkaz o finančních restrikcích pro Írán* (Financial Restrictions [Iran] Order, 2009). Opatření se týkalo několika firem a finančních ústavů, s nimiž bylo britským firmám zakázáno obchodovat pod hrozbou postihu.¹⁶⁰

2.7 – Nejnověji přijatá opatření

V květnu 2010 se konaly volby do Dolní sněmovny a dosavadní labouristickou vládu Gordona Browna vystřídali konzervativci Davida Camerona, kteří ovšem pro získání potřebné většiny museli vyjednat podporu s liberálními demokraty, což vedlo ke vzniku první koaliční vlády od konce druhé světové války. Vzhledem k tomu, že protiteroristická opatření kritizovaly obě koaliční strany, není překvapivé, že některá opatření jako kontrolní příkazy nebo délku zadržovací doby nová vláda přehodnotila.

Jedna z nejnovějších legislativ ve vztahu k terorismu, které byly ve Spojeném království představeny, se týkala revize kontrolních příkazů, které před rokem 2010 hojně kritizovaných především liberálními demokraty a organizacemi typu StateWatch či Amnesty International. Po volbách vytvořila nová koaliční vláda komisi, která z kraje

¹⁵⁹ Gareth Rees Q.C., Tim Moloney, „The Latest Efforts to Interrupt Terrorist Supply Lines“ ..., s. 128.

¹⁶⁰ Ibid., s. 135.

roku 2011 oznámila výsledky svého šetření. V květnu téhož roku představila nová ministryně vnitra Theresa May návrh *Zákona o prevenci terorismu a vyšetřovacích omezeních* (Terrorism Prevention and Investigation Measures Act, 2011 - TPIMs), který nakonec získal královský souhlas 14. prosince 2011.

Původní návrh počítal s tím, že v nové úpravě bude vypuštěno kritizované opatření, které bezpečnostním složkám dovolovalo sledovaného „nuceně přemístit“ kamkoli po Spojeném království. Novela však jeho použití zachovala s tím, že jej bude možné použít pouze ve výjimečných případech. Max Rowlands, analytik organizace StateWatch, k tomu dodává, že koaliční vláda pouze představuje „lite verzi“ kontrolních příkazů a vykazuje znepokojující trend odvolat kritizovanou labouristickou legislativu a o pár měsíců ji znovu zavést.¹⁶¹ Dále podotýká, že navzdory proklamacím o nepřijatelnosti kontrolních příkazů s jejich odvoláním zákonodárci nikterak nespěchali. Analytička organizace Liberty Sophie Farthing ve svém článku říká, že pokud dojde k přijetí tohoto zákona, „žádný zásadní rozdíl mezi kontrolními příkazy a *TPIMs* nevznikne.“¹⁶²

V rámci ukončení platnosti *Zákona o terorismu pro Severní Irsko* z roku 2006 mělo být v červenci 2007 upuštěno i od užívání bezporotních Diplockových soudů. Přímé Diplockovy soudy sice zrušeny byly, ale v Severním Irsku se nadále používá velmi podobný typ bezporotního soudnictví. Původně měly fungovat jen do konce července 2009, ale zákonodárci se rozhodli platnost tohoto ustanovení nastavit o dva roky do léta 2011. Rozhodnutí vzbudilo vlnu kritiky, která se opírala o fakt, že „Severní Irsko nezažívá stav ohrožení dle definice v článku 15 ECHR a proto pokračování soudních opatření, jako kdyby takový stav trval, způsobuje nedostatek důvěry ve vládu práva.“¹⁶³ Toto znepokojení zmírněno nebylo, protože v červenci 2011 zákonodárci opět rozhodli o odkladu konce platnosti zákona o další dva roky. Nejbližší termín, kdy by mohlo dojít k definitivnímu odklonu od této praxe, je v červenci 2013,¹⁶⁴ nicméně zatím nic nenasvědčuje tomu, že by k němu skutečně mělo dojít.

¹⁶¹ Max Rowlands, *Criticism of UK Terrorism Prevention and Investigation Measures Mounts as Government Retains Power to Forcibly Relocate Suspects*, Statewatch Analysis, November 2011, s. 1.

¹⁶² Sophie Farthing, „Anyone for TPIMs - Control Orders with a Twist?“, <http://www.liberty-human-rights.org.uk/news/2011/anyone-for-tpims-control-orders-with-a-twist-.php> (Poslední přístup: 3. 1. 2013)

¹⁶³ Lisa Miriam Jacobs, „It’s Time to Leave the Troubles Behind“ ..., s. 662.

¹⁶⁴ Článek 2, The Justice and Security (Northern Ireland) Act 2007 (Extension of duration of non-jury trial provisions) Order, 2011.

2.8 – Dílčí závěr

Tato kapitola představila historii a logiku protiteroristické legislativy v britském kontextu. Předchozí historický nástin měl za cíl ukázat, že užití mimořádných opatření v reakci na násilí v průběhu dlouhého dějinného vývoje stvořilo jakousi vnitřní legitimitu, která vedla k pokračování podobného způsobu vlády i po rozdělení země na Spojené království a Svobodný irský stát.¹⁶⁵

V souvislosti se zaváděním nových zákonů v průběhu dvacátého století byla optika westminsterských zákonodárců hluboce zakořeněna v imperiálním náhledu na mezinárodní realie. Na Severní Irsko tak nahlíželi jako na "místo kdesi daleko" a zaváděli zde zákonodárství, které by v Británii (!) nikdo nestrpěl.¹⁶⁶ Mezi léty 1972 a 2000 se ve Westminsteru dokonce vytvořila pomyslná hierarchie práv, v níž mohla být menší práva omezena na úkor těch nejdůležitějších – práv na život a na majetek.¹⁶⁷

Dále je nutno podotknout, že došlo ke značnému posunu ve vnímání lidskoprávní otázky v kontextu zákonodárství vůči teroru. Zatímco ještě ve dvacátých letech bylo možné, aby policie mohla zadržovat podezřelé takřka libovolně dlouhou dobu takřka beztrestně,¹⁶⁸ od šedesátých let byly prohřešky stále častěji pod drobnohledem médií, občanských sdružení, vládních komisí a bylo možné je napadnout u Evropského soudu pro lidská práva zřízeného v padesátých letech.

Přestože Britové spustili v Severním Irsku velké množství reforem, které napomohly ke zlepšení situace katolíků, v celkovém hodnocení převažují negativa spojená s necitlivým nakládáním s bezpečnostními problémy. Velice často se poukazuje na fakt, že pokud byla opatření vlády příliš drakonická, výsledky byly kontraproduktivní, protože perzekuovaní a diskriminovaní členové menšin měli tendenci se stavět proti vládě, jako se to stalo například v sedmdesátých letech v Severním Irsku.

Za dobu svého trvání si konflikt vyžádal více než tři a půl tisíce obětí jenom v Severním Irsku, což se může v rozmezí let 1966–99¹⁶⁹ jevit jako relativně malé číslo,

¹⁶⁵ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 422.

¹⁶⁶ Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism* ..., s. 49.

¹⁶⁷ Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy“ ..., s. 413.

¹⁶⁸ Peter Hart ve své knize dokonce hovoří o tom, že vzhledem k malé zkušenosti lokálních zástupců zákona často policisté zavírali kvůli výsledkům do vězení podstatně větší množství podezřelých, než bylo doopravdy nutné. Navíc například skotští policisté v těchto věcech pojali značně necitlivý přístup a podezřelé zadržovali bez obvinění až na dnes takřka neuvěřitelných 110 dní. Peter Hart, *The IRA at War* ..., s. 169.

¹⁶⁹ Clive Walker, „Policy Options and Priorities“ ..., s. 12.

nicméně je třeba si uvědomit, že v Irsku žije pouze 1,5 milionu lidí a že měrou násilí se Spojené království pasovalo do pozice nejbouřlivější liberální demokracie v západní Evropě.¹⁷⁰

V posledních více než deseti letech se ústředním tématem vnitřní bezpečnosti státu stal zcela nový fenomén – islámský terorismus. Vláda se na něj po 11. září 2001 rozhodla reagovat podobným způsobem jako na severoirský problém, tedy novými legislativními kroky dramaticky posilujícími možnosti policie, přestože poslední zákon o terorismu, který významně upravoval a rozšiřoval policejní pravomoci, vešel v platnost jen krátce před útoky, na počátku roku 2001. Dobu vlády Labour Party lze proto z hlediska boje proti terorismu charakterizovat jako období abnormální aktivity a prohlubování dosud platných nařízeních. Napomohl tomu i teroristický útok z července 2005, který ukázal, že dosavadní snaha vést preventivní a preemptivní politiku nebyla dostatečná. Tento fakt dal vládě důvody pro přijetí ještě tvrdších opatření.

¹⁷⁰ David Downes, Rod Morgan, „No Turning Back“ ..., s. 232.

Kapitola 3 – Španělsko a terorismus

3.1 – Počátky terorismu a protiteroristické legislativy ve Španělsku

Španělsko se dlouhodobě řadí do skupiny západoevropských států, u nichž je otázka terorismu jednou z konstant bezpečnostní politiky. Není to však způsobeno pouze islámským radikalismem, který je ve španělském kontextu relativně novým elementem, ale především neklidným regionem na severu země, který dlouhodobě vykazuje autonomistické či dokonce separatistické sklony. Baskicko nicméně není jediným regionem, který se dlouhodobě snaží omezit vliv centra na dění v periferních oblastech. Obdobně, i za použití násilí, ovšem v nepoměrně menší míře, se prezentovaly i Katalánsko a Galicie.

Než ale bude možné analyzovat současné bezpečnostní otázky a protiteroristická opatření, je vhodné se alespoň stručně zmínit o kořenech protiteroristické legislativy. První španělské zákony proti terorismu (nebo přesněji proti teroru) spatřily světlo světa na konci devatenáctého století v souvislosti s celoevropskou vlnou anarchismu, která se nevyhnula ani pyrenejskému království. Během pár let jich bylo přijato hned několik a všechny se vyznačovaly značně represivními opatřeními a tvrdými tresty včetně trestu smrti (především v případech, kdy došlo k zabití nebo k použití výbušnin).

K dalším výraznějším změnám došlo během neklidných třicátých let dvacátého století, kdy se záhy po liberalizaci na počátku éry druhé republiky přijímala nouzová opatření v souvislosti s nepokoji a stávkami. Například v říjnu 1934 byl v reakci na neklid ve státě přijat zákon proti zločinům způsobeným výbušninami a ozbrojeným loupežím (*Ley de 11 de octubre de 1934*). Tento zákon znovuzaváděl do španělského trestního řádu trest smrti, který zákonodárci zrušili o pouhé dva roky dříve.¹⁷¹

Po konci občanské války, v níž zvítězili následovníci generála Francisca Franca, bylo nutné nový režim zaštitit i legislativně. Nové zákonodárství, které vznikalo už během bojů, stavělo na principu „vítězové versus poražení“. Vzhledem k tomu, že se frankistické zákony vyznačovaly nespolehlivostí a nejednoznačností norem, některé

¹⁷¹ Tento historický exkurz vychází z Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 183–184, pozn. Idle Lamarca-Perez (1985).

pojmy byly záměnné, jako například politická opozice a terorismus,¹⁷² což byly hlavní terče nové trestní legislativy a režim je trestal nebývale tvrdě.

Během čtyřicátých let vešly v platnost dva důležité legislativní dokumenty, které předznamenávaly další vývoj postoje státu vůči povstalectví. V roce 1944 začal platit nový trestní zákoník, který vůbec poprvé definoval zločin terorismu, s čímž byly spojeny nové koncepty jako spolčování nebo navádění k činu. Do počátku šedesátých let se pak diktatura potýkala s republikánskou guerillovou opozicí Maquis, která operovala především v méně obydlených částech země. Dekretem z roku 1947 začal terorismus s banditstvím spadat do jurisdikce vojenských soudů. Dověšením první etapy boje proti terorismu byl zákon o veřejném pořádku z července 1959, který se až do poloviny sedmdesátých let stal hlavním normativním nástrojem pro boj s jakoukoli opozicí a s těmi, kteří by se stavěli proti „duchovní, národní, politické a sociální jednotě Španělska.“¹⁷³

Z toho důvodu tvořili jednu z přirozených opozic vůči režimu Francisca Franca radikální obránci menšin. Prvotním předpokladem jejich nespokojenosti byla represe vůči malým národům, která ve Španělsku vznikla po konci občanské války. Diktatura se vyznačovala centralistickou povahou vyzdvihující španělskost, a to vyvolávalo v oblastech s vysokým podílem minority nespokojenost. Centralizace se projevovala zákazem používání ostatních jazyků a důsledným prosazováním španělštiny především ve školách a na úřadech, zákazem používání tradičních národních symbolů a potlačováním regionálních hnutí a občanských iniciativ.¹⁷⁴

Politická reprezentace a inteligence španělských minorit se raději stáhla do ústraní nebo emigrovala, protože jinak by jí reálně hrozilo riziko perzekucí. Mnoho jejich příslušníků navíc zahynulo již za občanské války. Tento fakt měl pochopitelně vliv i na kulturně-politický život, který byl velice drasticky ochromen. V případě Baskicka se to projevilo v ideologickém vyčerpání hlavní strany Partido Nacionalista

¹⁷² To se například projevilo během nepokojů v roce 1968, kdy byly stávky státním aparátem hodnoceny jako „vojenské povstání“ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 106.

¹⁷³ *Ibid.*, s. 188–189.

¹⁷⁴ Omar G. Encarnación, *Spanish Politics: Democracy after Dictatorship* (Cambridge: Polity, 2008), s. 91.

Vasco (PNV – Baskická národní strana),¹⁷⁵ ke kterému došlo v průběhu padesátých let.¹⁷⁶

V těchto podmínkách dorostla nová mladá generace, která se odmítla se současným stavem smířit a začala stále aktivněji vystupovat proti nastolené centralizaci. Vyzdvihovala především roli baskičtiny jako nástroje pro přežití baskického národa. Tito studenti a intelektuálové z okolí Bilbaa svůj aktivismus završili založením organizace Euskadi Ta Askatasuna (ETA – nejčastěji překládáno jako Baskicko a svoboda) na konci července 1959.

V prvních letech se nacionalisté prezentovali především kulturně-osvětovou činností. Již v roce 1961 ale došlo k první násilné akci, když se ETA pokusila vykolejit vlak plný válečných veteránů cestujících na oslavy 25. výročí povstání. Akce skončila pro nedostatek zkušeností a prostředků fiaskem, ale přinesla baskickým nacionalistům publicitu. Aktivita ETA pokračovala dál, i když výše zmíněné nedostatky přetrvávaly.

V druhé polovině dekády došlo uvnitř organizace k zefektivnění vnitřního fungování a profesionalizaci členů, což vedlo k výraznější prezentaci. První úspěšné bankovní loupeže, pumové útoky na symboly státu (pomníky, veřejné budovy, nikoli však lidi) a konflikty s policií v zásadě spadaly do kontextu neklidného konce šedesátých let po celém světě, nicméně v porovnání se sociálními nepokoji v industriálních oblastech zatím nepředstavovaly významnější problém.

Během roku 1968 se v konfliktu objevili první mrtví, a to na obou stranách. ETA takto získala své první „mučedníky“. Na straně režimu byl v rámci odvety zavražděn policejní důstojník Melitón Manzanás, který proslul brutálními vyšetřovacími praktikami a sadistickými metodami.¹⁷⁷ Tento incident následovaly nebývalé policejní represe spojené s vyhlášením výjimečného stavu. Franco tak chtěl zlomit vliv ETA v regionu a ochromit její činnost, což se do jara následujícího roku podařilo.

Po období útlumu přišla vzpruha v podobě propagandistického vítězství v tzv. Burgoském procesu, který proběhl v prosinci 1970 a vztahoval se k Manzanásově

¹⁷⁵ Pro úplnost uvádím i baskický název strany – Euzko Alderdi Jeltzalea – a její zkratku EAJ, s nimiž se lze v odborné literatuře také setkat.

¹⁷⁶ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví: Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebecu* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001), s. 10.

¹⁷⁷ V únoru 2001, během druhého volebního období premiéra Aznara, byl tento policejní důstojník posmrtně vyznamenán jako oběť terorismu „Královským řádem občanského uznání obětí terorismu“ (Real Orden de Reconocimiento Civil a las Víctimas del Terrorismo), což v Baskicku považovali za provokaci a vyvolalo to vlnu nevole mezi místními nacionalisty. Paddy Woodworth, *Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL and Spanish Democracy* (New Haven, London: Yale University Press, 2002), s. 432, pozn. 46.

vraždě. Režim v tomto monstrprocesu soudil šestnáct členů ETA včetně dvou katolických kněží. I kvůli tomu si proces získal značnou mezinárodní pozornost a frankistický režim byl nakonec donucen změnit šest vynesných rozsudků smrti na doživotní žalář. Tento ústupek byl jednou ze známek, že diktatura slábne.¹⁷⁸

I přes rozpory a poměrně komplikované štěpení, které uvnitř organizace probíhaly na počátku sedmdesátých let, byla ETA schopna organizovat velmi efektivní akce. Tou nejproslulejší byl bezpochyby atentát na admirála Luise Carrera Blanca, tehdejšího čerstvě dosazeného předsedu vlády a designovaného nástupce diktátora Franca, který se uskutečnil v prosinci 1973.

V té samé době se objevily i první náznaky nového fenoménu, protibaskického terorismu ultrapravicové provenience, který páchali tzv. *incontrolados*. Tito „nekontrolovaní“ se rekrutovali z řad bývalých policistů či těch mimo službu a s tichou podporou státních orgánů a bezpečnostních složek organizovali odvetné útoky na domnělé členy či stoupence ETA.¹⁷⁹

Strategie ETA se v průběhu let pozvolna vyvíjela a kolem poloviny sedmdesátých let se útoky na bezpečnostní složky staly nikoli pouze defenzivním či odvetným prostředkem, ale zcela regulérním prostředkem útoku. Již během roku 1975 byla ETA schopna vést rozsáhlou ozbrojenou kampaň jak v Baskicku, tak i mimo něj, ovšem za cenu nemalých ztrát.¹⁸⁰

Když Francisco Franco v listopadu 1975 zemřel, budoucnost slibovala dekonstrukci autoritativního režimu a stabilizaci a demokratizaci Španělska. Zároveň v té době ve společnosti existovala představa, že po splnění přání a požadavků baskických nacionalistů jejich bojová činnost ustane. Jak se ovšem celkem brzy ukázalo, tyto naděje byly naprosto plané.

¹⁷⁸ Esperanza Yllán Calderón, *El franquismo (1939 – 1975)* (Madrid: Marenostrium, 2006), s. 111–11; Jiří Chalupa, *Jak umírá diktatura: Pád Frankova režimu ve Španělsku* (Olomouc: Votobia, 1997), s. 77–78.

¹⁷⁹ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví ...*, s. 18. Tato praxe přetrvala až do druhé poloviny osmdesátých let, viz oddíl 3.2.

¹⁸⁰ Jen pro úplnost je třeba zdůraznit to, že ETA během vývoje v šedesátých a sedmdesátých letech prošla poměrně složitým vývojem, o němž podrobněji píše Strmiska (Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví ...*, s. 10–32). Pro téma této stati je důležité pouze to, že v roce 1974 se od sebe definitivně oddělilo vojenské (ETA-M) a „politicko-vojenské“ křídlo (ETA-PM).

3.2 – Problémy přechodu k demokracii

Cesta k demokratickému režimu ve Španělsku nebyla po smrti generála Franca zcela jistá a určitě ne jednoduchá.¹⁸¹ Je však třeba vyzdvihnout její poklidnost. Politická reprezentace v čele s králem Juanem Carlosem a premiérem Adolfem Suárezem se zasadila o to, aby se během klíčových let 1976 a 1977 podařilo postupnými kroky odstavit od moci frankistické kádry a armádu a Španělé mohli opět po dlouhé době jít svobodně k volbám. Klíčovým dokumentem pro úspěšnou transformaci byl zákon o politické reformě, který měl otevřít politický systém pro politické strany a naplnit kortesy (španělský parlament) novými poslanci.¹⁸² Volby proběhly v červnu 1977 a jednoznačně v nich vyhrála středová či levicová uskupení v čele se Suárezovou politickou aliancí [Unión de Centro Democrático (UCD)] a socialisty Felipe Gonzálezem [Partido Socialista Obrero Español (PSOE)].

Jedním z důležitých rysů post-frankistické politiky, který se do určité míry udržel dodnes, je snaha o široký konsensus, který se ve věcech nejvyššího státního zájmu stvrzoval paktem. Do této kategorie patřila témata ekonomické povahy, zahraničně politické směřování a otázky decentralizace státu a zajištění jeho bezpečnosti. Konsenzu bylo dosaženo diskusí mezi hlavními politickými aktéry, tj. především politickými stranami a dle tématu i profesními organizacemi či hlavními ekonomickými silami v zemi.

Prvním významným dokumentem, který politici takto dojednali, byly Pakty z Monclou podepsané v říjnu 1977. Ty měly za cíl vytyčit cestu faktické demokratizace a budoucího vývoje státu. Symptomatické je, že k jednáním nebyla přizvána Herri Batasuna, politická koalice krajně nacionalistických stran, jejichž názory souzněly s ideologií ETA-M. Toto rozhodnutí do budoucna komplikovalo jakýkoli dialog s radikály ohledně dalšího vývoje v Baskicku.¹⁸³

Demokratizaci o rok později formálně dovršilo přijetí nové ústavy, kterou schválil parlament a v prosinci 1978 ji schválili Španělé i v referendu. Král Juan Carlos I. jejím následným podpisem dokončil rozluku s frankistickou diktaturou a uzavřel tak

¹⁸¹ Pro podrobnější rozbor demokratické transformace ve Španělsku viz Jiří Chalupa, *Jak umírá diktatura ...*, s. 89–132.

¹⁸² *Ibid.*, 96–98.

¹⁸³ Omar G. Encarnación, *Spanish Politics ...*, s. 37. Pro přesnost je ale třeba zmínit, že samotná Herri Batasuna (Lidová jednota) vznikla sloučením několika menších politických platforem až v dubnu 1978. Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví ...*, s. 23.

proces transformace. Je ovšem nutné podotknout, že některé neduhy nové křehké demokracie stále přetrvávaly a jejich vykořenění zabralo několik let.

Nejpalčivějším bezpečnostním problémem nového režimu byl terorismus, který naplno propuknul v druhé polovině sedmdesátých let. K eskalaci problémů přispěl chaos v bezpečnostních složkách, způsobený zastaralým způsobem jejich fungování, frankistickými kádry a obecnou zaostalostí bezpečnostního aparátu, uvolněním kontrolních mechanismů po pádu diktatury, špatnou koordinací složek státní správy a v neposlední řadě nekonzistencí protiteroristické strategie.¹⁸⁴

Přestože ETA byla největší a nejznámější teroristickou organizací, existovaly i jiné nacionalistické formace, které ve Španělsku existovaly a které baskický příklad inspiroval. Za zmínku stojí katalánská krajně levicová Terra Lluire, která působila od konce sedmdesátých do poloviny devadesátých let, kdy svoji činnost ukončila. Měla na svém kontě i mrtvé, ale v zásadě se jednalo o marginální hnutí. Podobné skupiny se vytvořily i v Galicii nebo na Kanárských ostrovech, ale ve všech třech případech byl dosah jejich aktivity minimální.¹⁸⁵

Mnohem důležitějším uskupením, které dokonce na čas zastínilo aktivitu ETA, bylo ultralevicové GRAPO (Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre - Ozbrojené revoluční skupiny prvního října), pojmenované podle data prvního útoku, který proběhl v říjnu 1976. Za dobu své činnosti zabilo osmdesát tři lidí, z čehož osm zemřelo během atentátu na kavárnu „California 47“ v centru Madridu v květnu 1979. V tomto roce narostl počet obětí GRAPO na třicet jedna, což bylo řádově srovnatelné s osmi desítkami mrtvých, které po sobě zanechala ETA. Během osmdesátých let však aktivita GRAPO významně opadla, a přestože skupina oficiálně nezanikla dodnes, považuje se za neaktivní a neškodnou.

Výše zmíněné teroristické formace měly ve Španělsku svůj ultrapravicový protipól, za kterým stáli sympatizanti bývalého režimu. Ti doufali v tak velkou míru destabilizace, že proběhne vojenský puč, který nastolí nějakou formu post-frankistické diktatury. Z obdobného kraje politického spektra se rekrutovali i členové skupiny

¹⁸⁴ Podrobněji viz Fernando Reinares, Oscar Jaime-Jiménez, „Countering Terrorism in a New Democracy: The Case of Spain“ in *European Democracies against Terrorism: Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation*, Fernando Reinares (ed.). (Aldershot, UK: Ashgate, 2000), s. 123–132.

¹⁸⁵ Jiří Chalupa, *Jak umírá diktatura ...*, s. 145.

Antiterrorismo ETA (nebo též Batallón Vasco Español), kteří myšlenkově navazovali na již zmíněné *incontrolados*.

Na začátku osmdesátých let se politická situace ve státě začala komplikovat pod vlivem oslabení pozice Adolfa Suáreze v UCD, ztráty podpory socialistů, decentralizace státu a rozšiřování práv pro Katalánsko a Baskicko. Svou roli hrál i růst násilí a počtu mrtvých, způsobovaný různými teroristickými bojůvkami, s nimiž si vláda nebyla schopná poradit. V únoru 1981 část armády ztratila trpělivost a několik ultrapravicově naladěných generálů se pokusilo o vojenský puč a obsadilo parlament. Ukázalo se však, že podpora těchto povstalců není nikterak velká a že Juan Carlos má na své straně a na straně obrany španělské demokracie dostatek podporovatelů jak v armádě, tak ve společnosti. Pokus o puč byl do druhého dne zpacifikován a Španělsko v této zkoušce obstálo. Po této epizodě v podstatě skončilo období ultrapravicového terorismu, protože vláda odstavila zainteresované armádní složky a jejich politická podpora opadla.¹⁸⁶

Jako přímou legislativní reakci parlament schválil během pouhého jednoho měsíce tzv. „zákon o ochraně demokracie“¹⁸⁷ z května 1981 (*Ley Orgánica 2/1981, de 4 de mayo, que modifica y adiciona determinados artículos del Código Penal y del de Justicia Militar*). Jeho cílem bylo potírat jakékoli pokusy o destabilizaci politického systému, za něž lze považovat puč či terorismus. Zákon dále obsahoval velice širokou definici terorismu, která pootevřela dveře k pozdějšímu zákazu strany *Herri Batasuna*. Touha společnosti po změně ale byla na začátku osmdesátých let evidentní. Došlo k ní ve volbách v říjnu 1982, v nichž socialisté přesvědčivě získali nadpoloviční většinu mandátů.

Problém terorismu přetrvával, a proto se socialisté rozhodli změnit strategii boje proti ETA. Poté, co BVE ukončilo činnost, nahradily jej jednotky tzv. Antiteroristických osvobozeneckých skupin GAL (*Grupos Antiterroristas de Liberación*), éra jejichž největší aktivity spadá do let 1983–1987. Jednalo se o nositele tzv. špinavé války, která znemožnila jakoukoli vládní snahu o urovnání baskického problému.

GAL operovaly jak ve Španělsku, tak především v jihozápadní Francii, respektive francouzském Baskicku, kde vůdcové ETA často hledali úkryt a kam mohli nerušeně utíkat, aniž by jim hrozil postih. Francie se totiž stavěla vůči baskickým teroristům vstřícně, neboť v nich ještě na počátku osmdesátých let spatřovala

¹⁸⁶ Fernando Reinares, Oscar Jaime-Jiménez, „Countering Terrorism in a New Democracy“ ..., s. 133.

¹⁸⁷ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 198–199.

perzekuované bojovníky za svobodu a přirozená práva. Ve Španělsku pak stále spatřovala frankistickou diktaturu, přestože jí Španělsko už několik let nebylo. Navíc na baskický terorismus nahlížela primárně jako na vnitropolitický problém. Na začátku roku 1986 se aktivita GAL postupně utlumila, když jejich operace získaly nechtěnou publicitu a ETA začala dělat odvetné akce.¹⁸⁸

Pro Španělsko bylo tehdy velice důležité, aby mu v boji proti teroristům začalo pomáhat i zahraničí, především jeho severní soused. Naznačená francouzská perspektiva se pozvolna začala měnit na počátku osmdesátých let, když v Paříži i v Madridu usedly socialistické vlády. K prolomení ledů přispělo i přijetí Španělska do NATO v roce 1982 a prohlubování dialogu s Evropskými společenstvími o možném přistoupení, ke kterému nakonec došlo na počátku roku 1986.¹⁸⁹ Francouzskou aktivitu zvýšilo především napětí v regionu způsobené jednotkami GAL, které proti teroristům z ETA zasahovaly tam, kam na ně španělské orgány již nedosáhly. Kolem poloviny osmdesátých let se hranice mezi oběma státy stala pro teroristy hůře průchozí a Francouzi na Basky začali nahlížet jako na zločince a vrahy.

Změna se začala projevovat i na formální úrovni. V pohraničí vznikly první smíšené (tedy francouzsko-španělské) policejní sbory, prostřednictvím spolupráce se usnadnilo jakékoli vyšetřování a značně se zjednodušila možnost zrychleného vydávání podezřelých z jednoho státu do druhého. Francie postupně začala členy a sympatizanty ETA stíhat a dodnes si někteří z nich odpykávají tresty ve francouzských věznicích.¹⁹⁰

Podobné problémy jako s Francií mělo Španělsko ve stejné době i se státy Latinské Ameriky, kam taktéž utíkalo velké množství teroristů z ETA.¹⁹¹ Zdejší guerillová hnutí jim navíc poskytovala logistickou podporu pro páchání dalších teroristických činů. Tento palčivý problém se ale v průběhu osmdesátých let dařilo řešit zvýšenou diplomatickou iniciativou. Španělsko s těmito státy na bázi bilaterálních dohod začalo zlepšovat komunikaci, což mělo za následek vznik dohod o vydávání podezřelých.

Co se vývoje samotné teroristické organizace týče, z hlediska vojenského křídla ETA se po pádu diktatury v podstatě nic zásadního nezměnilo, protože jak nepřítel, tedy

¹⁸⁸ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví ...*, s. 26.

¹⁸⁹ Omar G. Encarnación, *Spanish Politics ...*, s. 58.

¹⁹⁰ Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain*, Universidad de Málaga, Instituto Andaluz Interuniversitario de Criminología, January 2006, s. 7.

¹⁹¹ Fernando Reinares, Oscar Jaime-Jiménez, „Countering Terrorism in a New Democracy“ ..., s. 127.

španělský stát, tak požadavky, tedy autonomie, nárok na sebeurčení a posléze i nezávislost, zůstávaly stejné. Přestože demokratizace pokračovala, vlna násilí rostla, protože požadavky radikálů z ETA (například začlenění Navarry do baskického autonomního statutu) nebyly plněny, a to, co jim madridská vláda nabízela (postupná amnestie pro uvězněné nacionalisty a členy ETA), zdaleka nestačilo. Navíc vláda přijímala neefektivní a nekonzistentní strategii, která mohla vést i k porušování lidských práv či dokonce mučení zadržovaných.¹⁹² V letech demokratizace počet obětí ETA rok od roku stoupal, a bylo zřejmé, že se fenomén ETA přenesl i do nové etapy španělské historie.¹⁹³

Atmosféra ve státě se ale postupně měnila – demokratizace pokročila a lidé začali mít čím dál tím méně porozumění pro radikální kampaň, která zahrnovala i poněkud nevybíravý způsob získávání finančních prostředků, tzv. revoluční daň, neboli vydírání baskických podnikatelů, průmyslníků či obecně majetných lidí. O tom, že se ETA určitým způsobem vnitřně proměnila, svědčilo i to, že její aktivity se stále více kriminalizovaly (například prostřednictvím obchodu s drogami nebo obecněji zapojením do mezinárodního organizovaného zločinu).¹⁹⁴

O odcizení ETA vůči baskickému obyvatelstvu nejlépe vypovídala epizoda z počátku roku 1981, kdy její členové unesli a posléze zavraždili hlavního inženýra jaderné elektrárny v baskickém Lemónizu, José Maria Ryana, tedy osobu zcela apolitickou. Veřejnost tento akt násilí nepřijala a prestiž ETA poté prudce poklesla. Úbytek popularity ale brzy zbrzdil incident v madridské věznici Carabanchel, při němž došlo k úmrtí aktivisty z ETA, Joseby Arreguiho, na základě zranění způsobených při výslechu.¹⁹⁵

Dále je třeba mít na paměti, že se mnozí Baskové spokojili s liberalizačními kroky, ke kterým došlo na konci sedmdesátých let. Možnost opět po letech používat národní symboly, mluvit svým jazykem a autonomní statut podpořený referendem a schválený vládou v Madridu byly pro mnohé Basky dostačující decentralizační kroky. Navíc hned v prvních měsících a letech po Frankově smrti došlo k propuštění

¹⁹² Fernando Reinares, Oscar Jaime-Jiménez, „Countering Terrorism in a New Democracy“ ..., s. 124–130.

¹⁹³ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví* ..., s. 22.

¹⁹⁴ Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain* ..., s. 7.

¹⁹⁵ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví* ..., s. 25.

politických vězňů a teroristů z ETA. Pravdou však je, že tyto zmírňující kroky byly přijímány jen pomalu, z čehož ETA získala politický kapitál.¹⁹⁶

Samotná protiteroristická legislativa pak taktéž prošla určitým „demokratizačním“ vývojem. Jedním z prvních důležitějších kroků bylo odejmutí případů spojených s terorismem z kompetence vojenských soudů a jejich přisouzení standardnímu trestnímu řízení. K tomuto kroku došlo dekretem 2/1976 vydaným v únoru 1976 (Decreto-ley 2/1976, de 18 de febrero, por el que se revisa el de prevención del terrorismo 10/1975, de 26 de agosto, y se regula la competencia para el enjuiciamiento de tales delitos). Ten následovalo v lednu 1977 vydání dalších dekretů, konkrétně 1/1977 (Real Decreto-ley 1/1977, de 4 de enero, por el que se crea la Audiencia Nacional) a 2/1977 (Real Decreto-ley 2/1977, de 4 de enero, por el que se suprimen el Tribunal y Juzgados de Orden Público y se crean en Madrid dos nuevos Juzgados de Instrucción), jimiž vznikly nové soudní instituce: vrchní soud (Audiencia Nacional) a „centrální soud předběžného vyšetřování“ (Juzgados Centrales de Instrucción), do jejichž kompetence nově spadalo projednávání závažných kriminálních činů včetně terorismu.¹⁹⁷ Postupná normalizace probíhala i v následujících letech, ať už podepisováním mezinárodních úmluv, či standardizací procesních postupů a likvidací zvláštní protiteroristické legislativy.

Tento trend však dlouho nevydržel, protože neklidná situace konce sedmdesátých let vyžadovala zvláštní způsob řešení. Z toho důvodu byl přijat dekret 21/1978, jímž se zaváděla opatření na potlačení násilí. Byla jí například prodloužena zadržovací doba. Původní nařízení dovolovalo zadržet podezřelého bez obvinění na sedmdesát dva hodin a pověřený soudce ji mohl na požádání prodloužit až na deset dní. Nový dekret říkal, že zadržený může být uvězněn na „dobu potřebnou pro účely vyšetřování“¹⁹⁸, tedy de facto na neomezeně dlouho, a pokud se soudce během úvodních sedmdesáti dvou hodin nevyjádřil, mělo se předpokládat, že s prodloužením souhlasí.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Fernando Reinares, „Democratization and State Responses to Protracted Terrorism in Spain“, in *Confronting Terrorism: European Experiences, Threat Perceptions, and Policies*, Marianne van Leeuwen (ed.). (The Hague: Kluwer Law International, 2003), s. 59.

¹⁹⁷ Lucana M. Estévez Mendoza, Dalibor Pavolka, Jaroslav Nižňanský, *European Response to Terrorism: The Cases of Spain and Slovakia* (Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenské republiky, 2006), s. 37–41.

¹⁹⁸ Článek 2, Real Decreto-ley 21/1978, de 30 de junio, sobre medidas en relación con los delitos cometidos por grupos o bandas armados.

¹⁹⁹ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator? ...*, s. 192.

Ještě v roce 1978 bylo toto nařízení nahrazeno zákony, které spadaly svým vyzněním do ústavního rámce. Nová legislativa vznikla s cílem normalizovat projednávání teroristických činů, a proto nově uváděla výčet zločinů, pro něž mohla být přijata zvláštní opatření, a snažila se vyhnout užívání pojmu „terorismus“. Doba zadržení se snížila na maximálně deset dní, navíc pod striktním soudcovským dozorem. Článek 2 však povolil možnost mít zadržené v tzv. *incomunicado* režimu (více o tomto režimu viz oddíl 4.2), kdy jsou vězněnému pozastavena některá práva.²⁰⁰ Zákon měl omezenou dobu platnosti, která však byla vzhledem k napjaté situaci na konci sedmdesátých let prodloužena.

Po přijetí ústavy následovaly ještě na sklonku roku 1978 změny směrem k „normalizaci“ teroristických činů a jejich začlenění mezi standardní kriminální činy. Situace ve státě ovšem takovému uvažování nikterak nevycházela vstříc. Násilnosti ze strany ETA pokračovaly a vláda proto přijala jedno z historicky vůbec nejkontroverznějších protiteroristických opatření, dekret 3/1979.²⁰¹ Nově byla postihována i obhajoba a oslavování teroristických skupin spadající do širší definice participace na činnosti bezpečnost ohrožujících subjektů či kolaborace s nimi, což byla kategorie obecně velmi komplikovaná na posouzení. Dekret dále rozšiřoval pravomoci Audiencia Nacional a u některých závažnějších zločinů urychloval postup trestního řízení. Tento legislativní postup se setkal s vlnou kritiky, kterou v roce 1982 podpořil i ústavní soud (Tribunal Constitucional de España), když konstatoval, že užití dekretu by mělo být podmíněno naléhavostí situace a nebyť nástrojem standardního procesu přijímání nových opatření.²⁰²

Vývoj protiteroristického zákonodárství v době demokratizace završilo několik legislativních opatření, která vešla v platnost na začátku osmdesátých let. Pro tento text je nejzajímavější ústavní zákon 11/1980, který prodlužoval standardní policejní zadržení na sedm dní a *incomunicado* režim na „dobu, kterou úřad uzná za vhodnou“²⁰³.

²⁰⁰ Článek 2, Ley 56/1978, de 4 de diciembre, de medidas especiales en relación con los delitos de terrorismo cometidos por grupos armados.

²⁰¹ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 195.

²⁰² *Ibid.*, 196–197.

²⁰³ „...por el tiempo que la autoridad estime necesario.“ Článek 3, odstavec 3, Ley Orgánica 11/1980, de 1 de diciembre, sobre los supuestos previstos en el artículo 55, 2, de la Constitución.

3.3 – Proměna protiteroristické legislativy v druhé polovině osmdesátých let a v devadesátých letech

S nástupem socialistické vlády se otevřela zcela nová kapitola vývoje španělského království. Úspěch demokratizace měl navíc pozitivní důsledek v tom, že se ETA-PM po roce 1982 rozhodla vzdát své podzemní činnosti a násilí a stát se platnou součástí politického života v Baskicku.

Nová španělská vláda motivovaná tímto úspěchem představila program reintegrace teroristů do společnosti,²⁰⁴ jímž se inspirovala v Itálii, kde byl úspěšně použit vůči Rudým brigádám. Pokud se dotyčný vzdal teroristické činnosti, obdržel státní pardon. Nejprve se program týkal pouze vězňů, ale posléze byl nabídnut i aktivním členům ETA. Do roku 1990 se díky tomuto programu necelé tři stovky členů různých složek ETA zřekly teroristické činnosti.

Vojenskému křídlu ETA²⁰⁵ se tento fakt nezamlouval, a proto začalo vyhrožovat svým členům a od takového kroku je odrazovat. V září 1986 dokonce došlo k popravě jedné z bývalých členek, která opustila řady ETA o rok dříve. Zastrášovací kampaň pravděpodobně zabrala, protože ke konci osmdesátých let začal počet zájemců o vládní program klesat.

Do stejné epochy spadá i již zmíněná aktivita GAL, jejíž činnost ustala poté, co Francie přijala vstřícnější politiku stran vydávání podezřelých. Francie byla v hledáčku ETA delší dobu, protože jedním z ideologických kořenů organizace bylo začlenění tří jihozápadních francouzských departmentů do sjednoceného baskického státu.²⁰⁶ Aktivita místních francouzských Basků ve vztahu k možné autonomii nebo dokonce nezávislosti ale byla zanedbatelná a pro Francii se nejednalo o bezpečnostní problém.

Dlouhodobě se dařilo zlepšovat spolupráci Francie a Španělska, díky níž mohly jednotky policie (ať už francouzské, španělské či sloučené pohraniční sbory) zasazovat teroristům ETA efektivní údery. Tento trend stvrdily například Smlouvy z Castellany (Acuerdos de la Castellana) z roku 1984, které podepsali ministři vnitra a které tvořily základní prvek španělsko-francouzských vztahů. ETA se s takovým vývojem nesmířila

²⁰⁴ Ley Orgánica 8/1984, de 26 de diciembre, contra la actuación de bandas armadas y elementos terroristas y de desarrollo del artículo 55.2 de la Constitución.

²⁰⁵ Od tohoto okamžiku budu pro zjednodušení hovořit o „ETA-M“ jako o ETA především z toho důvodu, že se jednalo o zdaleka nejaktivnější organizaci.

²⁰⁶ Konkrétně se jednalo o regiony Labourd, Soule a Basse-Navarre (dle francouzského názvosloví).

a začala být aktivní i na francouzské půdě, kde do počátku devadesátých let spáchala více než tři stovky útoků.²⁰⁷

Že se sázka na mezinárodní spolupráci vyplatila, se ukázalo v listopadu 1986 ve francouzském pohraničním městečku Hendaye, kde se podařilo oběma státům v rámci operace Sokoa zasadit teroristům z ETA důležitý úder. V rámci zásahu se podařilo zadržet několik členů organizace zodpovědných za její financování, a také zbraně a důležité dokumenty. Na úspěšnou spolupráci se podařilo navázat v březnu 1992, kdy došlo v jihofrancouzském Bidartu k zatčení několika čelních představitelů ETA.²⁰⁸

Francie však nebyla jediným španělským partnerem v boji proti ETA. V průběhu devadesátých let se začala situace proměňovat i v některých státech Latinské Ameriky, kde měli teroristé svá tradiční útočiště. Postupně se tak museli stáhnout z Nikaraguy, Uruguaye či Mexika, kde došlo k demokratizaci nebo navázání lepších diplomatických vazeb se Španělskem. Teroristům tak dodnes zbyla v podstatě pouze limitovaná podpora Kuby a také Venezuela díky podpoře prezidenta Huga Cháveze a úzkým vazbám na teroristy z FARC, kteří na jejím území operují.²⁰⁹

Ani v osmdesátých letech násilí páchané ETA neustalo, přestože se organizace prezentovala mnohem nižší aktivitou a ničivostí. Nejhorší atentát způsobila bomba nastražená v obchodním domě Hipercor v Barceloně v červnu 1987. Její výbuch si vyžádal dvacet jedna mrtvých a několik desítek zraněných. ETA ve své činnosti neustala ani v době, kdy se v srpnu 1987 vláda uchýlila k jednání a pokusům o navázání dialogu ohledně příměří v rámci tzv. Alžírského stolu (Mesa de Argel). Tato iniciativa však záhy ztroskotala, protože ETA chtěla jednat s vládou a ne se „zástupci policie“ a žádala ústupky, především v podobě práva na sebeurčení,²¹⁰ což by mimo jiné znamenalo i reformu ústavy.

Jakékoli další pokusy o uklidnění situace vyžadovaly široký konsenzus, který si vláda zajistila tzv. Madridským paktem (Acuerdo de Madrid sobre Terrorismo) z listopadu 1987, v němž se hlavní politické strany v zemi dohodly na jednotném

²⁰⁷ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator? ...*, s. 200.

²⁰⁸ Antonio Remiro Brotóns, Carlos Espósito, „Spain“ in *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, Yonah Alexander (ed.). (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002), s. 168.

²⁰⁹ Florencio Domínguez, „Venezuela, el último refugio de ETA“, *Cuadernos de pensamiento político* No. 30, abril / junio 2011.

²¹⁰ Omar G. Encarnación, *Democracy and Dirty Wars in Spain*, Conference Paper, American Political Science Association, 2006 Annual Meeting, s. 7.

postupu vůči ETA.²¹¹ Jedním z dílčích úspěchů zklidňující se situace, který byl motivován Madridským paktem, byl podpis Dohody z Ajuria Enea v lednu 1988, kdy se na společném postupu směrem k vykořenění terorismu dohodly i hlavní politické síly přímo v Baskicku. Na tento dokument navázal Pakt z Navarry (Acuerdo por la Paz y la Tolerancia) z října 1988, který doplňoval předchozí dohody a připojoval k jednotnému postupu vůči ETA i navarrské politické subjekty. Příměří nakonec bylo dosaženo v roce 1989, ale po čtvrt roce klidu zbraní jednání ztroskotala a ETA se vrátila ke své dosavadní činnosti.

Z legislativního hlediska byla osmdesátá léta taktéž plodná a došlo k uklidnění a zmírnění některých dosud platných opatření. V roce 1983 kortesy přijaly přijat nový ústavní zákon 14/1983 (Ley Orgánica 14/1983, de 12 de diciembre, por la que se desarrolla el artículo 17.3 de la Constitución, en materia de asistencia letrada al detenido y al preso, y modificación de los artículos 520 y 527 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal), který upravoval a přesněji vymezoval některá ustanovení trestního řádu (Ley de Enjuiciamiento Criminal – LECrim) ohledně incomunicado režimu. Články 520 a 527 přesně vymezovaly podmínky zadržení a výjimky pro zadržené v incomunicado režimu, které s dílčími úpravami zůstaly v platnosti dodnes. Podstatou těchto opatření bylo omezení práv zadrženého a presumpce nevinoty, čímž se otevíral prostor pro týrání a mučení vězňů.²¹²

Důležitým dokumentem pro vývoj protiteroristické legislativy v osmdesátých letech se stal již zmíněný ústavní zákon 8/1984. Kromě programu reintegrace teroristů obsahoval opatření dle dřívějších kritizovaných standardů, které nahrávaly porušování lidských práv. Zákon o pár let později přezkoumal ústavní soud a některá ustanovení byla na počátku roku 1988 zcela vypuštěna.

K dovršení jedné etapy španělské protiteroristické legislativy došlo po polovině osmdesátých let. Poté, co byla uzákoněna a garantována univerzální jurisdikce pro soudy ve věcech terorismu,²¹³ vynesl na konci roku 1987 ústavní soud rozsudek 199/1987, který posuzoval ústavnost některých protiteroristických opatření. Došlo tak například k omezení policejních pravomocí ve věcech zadržování osob (deset dní bez

²¹¹ Fernando Reinares, „Democratization and State Responses“ ..., s. 61.

²¹² Laura Zúñiga Rodríguez, „El tipo penal de tortura en la legislación española, a la luz de la jurisprudencia nacional e internacional“, in *Memorias del Seminario Instrumentos nacionales e internacionales para prevenir, investigar y sancionar la tortura*, Juan Carlos Gutiérrez Contreras a kol. (México: Programa de Cooperación sobre Derechos Humanos, México-Comisión Europea, 2005), s. 256.

²¹³ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial.

jakéhokoli soudního přezkoumání bylo dle soudu v rozporu s ústavou), soudci vrchního soudu se měli do budoucna považovat za „obyčejné“ soudce bez zvláštních pravomocí a kompetencí a *incomunicado* režim se považoval za neústavní kvůli nedostatku soudního dozoru.²¹⁴

Optimistická atmosféra konce osmdesátých let měla za výsledek reformu trestního řádu v květnu 1988,²¹⁵ která zaváděla nové pojistky pro obviněné z terorismu jako pevně dané lhůty pro předvedení před soudce,²¹⁶ ale znovu zaváděla do trestního řádu *incomunicado* režim. Zákon tak sice do určité míry vyhovoval rozsudku ústavního soudu z konce předchozího roku, ale zároveň se opět vracela některá dříve kritizovaná opatření.²¹⁷

Pod vlivem snížení efektivity znovuzačleňování bývalých teroristů do společnosti se vláda na konci osmdesátých let rozhodla k zavedení nového typu opatření, kdy již věznění teroristé nebyli zavřeni v několika věznicích v Baskicku, ale záměrně rozptýleni po celé zemi. Oddělení pěti stovek vězňů mělo podlomit jejich sociální vazby a přimět alespoň část z nich ke spolupráci na začleňovacím programu. Negativním důsledkem však bylo oddělení vězňů od rodin a přátel, které v některých případech zcela znemožňovalo pravidelné návštěvy. ETA tuto politiku považovala za nehumánní, své útoky se rozhodla cílit i na zaměstnance věznic a jejich únosy si vymocit ústupky.²¹⁸

Na sklonku vlády PSOE v polovině devadesátých let vešla v platnost reforma trestního zákona (*Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal*), která je s určitými změnami platná dodnes. Z hlediska nakládání s terorismem byla tato novela inovativní v tom, že obsahovala oddíl zabývající se výlučně terorismem, konkrétně se jednalo o články 571-580.²¹⁹

V červenci 1997 se ETA rozhodla k dalšímu únosu a začala zadržovat radního z baskického města Ermua, Miguela Ángela Blanca, kterého pro neochotu vlády jednat o ústupcích popravila. Tento akt vzedmul vlnu občanského nesouhlasu s terorismem po celém Španělsku a měl negativní ohlasy i v zahraničí. ETA se pro značnou část lidí definitivně zdiskreditovala a událost motivovala vznik několika občanských fór a

²¹⁴ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 205–206.

²¹⁵ *Ley Orgánica 4/1988, de 25 de mayo, de Reforma de la Ley de Enjuiciamiento Criminal*.

²¹⁶ Článek 520 bis, *Ley de Enjuiciamiento Criminal*.

²¹⁷ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 207–208.

²¹⁸ V lednu 1996 ETA unesla vězeňského dozorce José Antonia Ortegu Laru, který byl v jejich držení rekordních 532 dnů, ale ústupků dosaženo nebylo.

²¹⁹ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 211–213.

společností ve jménu solidarity s oběťmi terorismu. Myšlenka tzv. ducha Ermuy (Espíritu de Ermua) byla na konci devadesátých let velice podnětná a stala se důležitým impulsem k dočasnému uklidnění situace v Baskicku.²²⁰

V průběhu devadesátých let se ETA prezentovala vyšší aktivitou, která ovšem nutně nezahrnovala smrtelné atentáty. Počty obětí za rok klesly na úroveň poloviny sedmdesátých let. ETA se nyní zaměřila na zapojení radikálních mládežnických organizací jako Jarrai, které měly za úkol páchat tzv. „pouliční násilí“ (kale borroka, violencia callejera).²²¹ Tento nový trend se velice rychle uchytil a stal se pevnou součástí diverzifikace strategie ETA. Zahrnoval v sobě prvky (mikro)terorismu, boje „nízké intenzity“ bez střelných zbraní či výbušnin, který měl asi nejbliže k vandalismu. Státní aparát však měl tendenci spatřovat v této činnosti především zmíněné teroristické prvky a pachatelům hrozily vyšší trestní postihy.²²²

Konec devadesátých let přinesl uklidnění situace a pod vlivem severoirského mírového procesu i pokus ETA vstoupit do spojení s místní politickou reprezentací. V září 1998 byla uzavřena Dohoda z Estelly-Lizarry (Pacto de Estella-Lizarra), kterou kromě ETA signovali jak zástupci umírněných nacionalistů z PNV, tak radikálové či baskická odnož Sjednocené levice. O pár dní později ETA vyhlásila příměří, které trvalo patnáct měsíců.²²³ Poté se však ukázalo, že pokud madridská vláda nebude ochotná dělat ústupky a jednat, severoirský model nebude možné následovat. Vládní Partido Popular (PP) místo toho vedla spíše represivní politiku vůči teroristům a odmítala jakoukoli možnost baskického sebeurčení, což provokovalo nejen radikální, ale i umírněné Basky.

Ke konci roku 1999 se ETA rozhodla ukončit příměří hlavně kvůli neúspěchu strategie a nedosažení cílů a od počátku roku 2000 se opět začala prezentovat atentáty a pumovými útoky, což spustilo dosud poslední velkou vlnu násilností, které ovšem během následující dekády postupně odezněly. Partido Popular teroristy navíc obviňovala z toho, že příměří bylo produktem vyčkávací taktiky, kterou ETA využila

²²⁰ Antonio Remiro Brotóns, Carlos Espósito, „Spain“ ..., s. 169.

²²¹ Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví* ..., s. 28–29.

²²² Podrobněji Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 214–216.

²²³ Nutno však vzít v potaz, že se ETA nevzdala kale borroka a výběru revoluční daně, což částečně stěžovalo veškerá vyjednávání. Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví* ..., s. 30.

k vnitřní reorganizaci.²²⁴ V prosinci 2000 dvě největší španělské politické strany PP a PSOE podepsaly Dohodu pro svobodu a proti terorismu (Acuerdo por las libertades y contra el terrorismo), kterou stvrzovaly společný cíl spolupráce a boje proti ETA.

3.4 – Vývoj postupů proti terorismu po roce 2001

Po zářijových útocích v New Yorku a Washingtonu se pravicová vláda připojila ke koalici států, kterou zformovaly USA.²²⁵ Díky tehdy velice blízkým vztahům založeným především na ideologickém základě se Španělsko velice odhodlaně pustilo do boje proti terorismu v celoevropském, respektive celosvětovém měřítku, protože v něm spatřovalo možnost, jak izolovat svůj domácí bezpečnostní problém a definitivně vyřešit otázku teroristů z ETA. V listopadu 2001 španělský premiér José María Aznar nabídl pomoc americké válce proti terorismu, za což se dočkal podpory USA v boji proti ETA. Výsledkem těchto jednání a nepopiratelným úspěchem bylo, že v únoru 2002 Spojené státy zařadily ETA na seznam teroristických organizací a začaly o ní hovořit jako o „teroristické“, nikoliv jako „separatistické“ skupině.²²⁶

Vhodná příležitost, jak představit svůj problém širšímu publiku, se Španělsku naskytla v první polovině roku 2002, kdy předsedalo Evropské unii. Podařilo se mu prosadit opatření, která měla za cíl zmenšit manévrovací prostor teroristickým skupinám v celé EU a zavést jednotný rámec pro jejich potírání.²²⁷ Konkrétně se jednalo o Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu a eurozatykač, což bylo obojí dojednáno na konci června 2002.²²⁸ Do španělského práva byla pak nařízení transponována v březnu 2003 (Ley 3/2003, de 14 de marzo, sobre la orden europea de detención y entrega).

²²⁴ Vnitřní reorganizací se míní především vyzbrojení a restrukturalizace organizace, aby ETA mohla být i nadále aktivní a vést ozbrojený boj. José Martínez Soria, „Country Report on Spain“, in *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security versus Liberty?*, Christian Walter a kol. (eds.). (Berlin: Springer, 2004), s. 525.

²²⁵ Encarnación tvrdí, že se z dlouhodobého hlediska jednalo o velice odvážný příklon k Spojeným státům, se kterým mělo Španělsko spíše komplikované než jednoznačně přátelské vztahy. Omar G. Encarnación, *Spanish Politics ...*, s. 64.

²²⁶ *Ibid.*, s. 65.

²²⁷ Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain – An Overview“, in *Europe confronts terrorism*, Karin von Hippel (ed.). (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 127.

²²⁸ Lucana M. Estévez Mendoza, Dalibor Pavolka, Jaroslav Nižňanský, *European Response to Terrorism ...*, s. 28.

Na rozdíl od jiných států nedošlo ve Španělsku k žádné okamžité legislativní reakci na útoky z 11. září.²²⁹ Jako významnější krok lze hodnotit reformu bezpečnostní služby, kdy se dosavadní úřad CESID (Centro Superior de Información de la Defensa) vzniklý v sedmdesátých letech restrukturalizoval do CNI (Centro Nacional de Inteligencia) a získal nové oddělení výzvědné služby, čímž se stal zodpovědným jak za domácí, tak za mezinárodní zpravodajské informace.

Na hrozbu mezinárodního nebo konkrétněji islámského terorismu se politici dívali spíše zdrženlivě a reagovali především na mnohem palčivější baskický problém. To se projevilo třeba tím, že přestože počet smrtelných atentátů začal na počátku dekády klesat, policejní orgány začaly, především po 11. září, zadržovat větší množství sympatizantů ETA. Tento posun byl pravděpodobně důsledkem zvýšení policejní snahy rozbít nejen samotnou teroristickou organizaci, ale také přidružené skupiny zajišťující její finanční zdroje a materiální základnu.²³⁰

To potvrdily i zákony, které vešly v platnost po roce 2002. Jedním z nich byl dodatek k ústavnímu zákonu o politických stranách z června 2002 (Ley Orgánica 6/2002, de 27 de junio, de Partidos Políticos), namířený především proti straně Batasuna, politické reprezentaci ETA. Zákon nově zaváděl trestání podpory teroristického hnutí a schvalování jejich činů, které mohlo vést až k úplnému zákazu činnosti. Klíčovým slovem se stala již zmíněná „podpora“, která mohla mít z hlediska španělského právního řádu mnoho podob. V případě Batasuny se jednalo především o to, že strana odmítala odsoudit útoky, které ETA spáchala, což mohlo být dle španělského práva považováno za projev podpory terorismu.²³¹ Přestože ústavnost tohoto zákona zkoumal i soud, tribunál rozhodnul, že zákon dovoluje zrušit stranu, která porušila svými činy, nikoliv svou ideologií, některá ze zákonem určených ustanovení.²³²

V souvislosti s tímto zákonem se otevřela širší debata o postupu vůči radikálním politickým stranám. Situaci nijak neulehčoval ani fakt, že v Baskicku strana dosahovala volebních výsledků mezi deseti a patnácti procenty.²³³ Ozvaly se hlasy, které nové praktiky přirovnávaly k frankismu. Bylo navíc příznačné, že tento zákon schválila pravice, protože levice se dlouhodobě obávala, že kdyby se ustanovení o zákazu stran

²²⁹ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 216.

²³⁰ Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain“ ..., s. 126–127.

²³¹ Suzie Navot, „Fighting Terrorism in the Political Arena: The Banning of Political Parties“, *Party Politics* Vol. 14, No. 6 (2008), s. 754–755.

²³² *Ibid.*, s. 755.

²³³ Leslie Turano, „Spain: Banning Political Parties as a Response to Basque Terrorism“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 1, No. 4 (2003), s. 735.

na základě ideologie dostalo do ústavy, mohlo by být použito na potírání socialistických a komunistických stran. Nový zákon ovšem velmi striktně rozlišoval mezi aktivitou a ideologií a straně hrozil postih pouze za to první.²³⁴

V souvislosti se zákazem Batasuny došlo v roce 2003 i k zákazu činnosti některých dalších organizací spojených s krajním nacionalismem, jako byly například baskické noviny Euskaldunon egunkaria, jediný zcela baskicky psaný deník, což si vysloužilo kritiku i v zahraničí. Amnesty International takový přístup považovala za porušování svobody slova.²³⁵

Za diplomatický úspěch lze považovat, že USA v souvislosti s březnovým rozsudkem Batasunu v květnu 2003 zařadily na svůj seznam teroristických skupin a o měsíc později to samé udělaly i všechny členské státy Evropské unie. Členové strany se v roce 2005 pokusili před dubnovými volbami do regionálního parlamentu zformovat novou stranu Aukera Guztiak (Všechny možnosti), ale ústavní soud ji ne nelogicky považoval za pohrobka Batasuny a dva týdny před volbami ji zakázal.²³⁶

Hlavní aktivita proti terorismu ze strany zákonodárců přišla v roce 2003. Dle zákona o způsobu vykonávání trestu (Ley Orgánica 7/2003, de 30 de junio, de medidas de reforma para el cumplimiento íntegro y efectivo de las penas) byla zvýšena hranice nejvyššího trestu až na čtyřicet let. Právní expertka Anna Oehmichen tento zákon považuje za nejdrakoničtější z opatření, které španělští zákonodárci po 11. září přijali, a poukazuje na jejich zpátečnické uvažování. Dále říká, že se jedná o opatření v rozporu s mezinárodními standardy a se stanovisky Evropského soudu pro lidská práva.²³⁷

V květnu téhož roku dále vešel v platnost zákon o blokování financování terorismu (Ley 12/2003, de 21 de mayo, de prevención y bloqueo de la financiación del terrorismo). Na základě zákona vznikla speciální komise, která měla za úkol sledovat financování teroristických skupin a byla obdařena několika zásadními pravomocemi. Mohla například zmrazit účty podezřelých osob nebo vydat zákaz zakládání nových účtů a vynucovala si spolupráci ústavů a osob spojených s takovými převody.²³⁸

²³⁴ Leslie Turano, „Spain: Banning Political Parties“ ..., s. 731.

²³⁵ Omar G. Encarnación, *Spanish Politics* ..., s. 99.

²³⁶ Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain* ..., s. 6.

²³⁷ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 219–222.

²³⁸ Lucana M. Estévez Mendoza, Dalibor Pavolka, Jaroslav Nižňanský, *European Response to Terrorism* ..., s. 32–33.

Další zákony se týkaly především úpravy vazby a možností zadržení. Zákon reformující ustanovení ohledně vazby²³⁹ zároveň upravoval *incomunicado* režim zpřesňujícími nařízeními, aby bylo možné toto „archaické nařízení i nadále užívat.“²⁴⁰ O oblibě tohoto opatření svědčí, že o měsíc později byla lhůta pro *incomunicado* režim v rámci reformy trestního zákona z roku 1995 prodloužena z pěti na maximální hranici třinácti dnů²⁴¹ (podrobněji o přijímání tohoto zákona viz kapitola 4.5).

Hrozba islámského radikalismu však ve Španělsku nebyla brána úplně lehkovážně, obzvláště poté, co se stalo součástí mezinárodní koalice vedené Spojenými státy. Četnictvo (*Guardia civil*) v tomto ohledu zaznamenalo několik úspěchů, když se jeho zvláštním jednotkám podařilo uvěznit několik Alžířanů patřících k Salafistické skupině pro modlitbu a boj (*the Salafist Group for Preaching and Combat*), která měla vazby na al-Káidu. V listopadu 2001 zatkl i Imada Edin Barakata, známého také pod jménem Abu Dahdah, o jehož španělské buňce se předpokládá, že měla úzké vazby na útočníky z New Yorku a Washingtonu.²⁴²

Španělská podpora politiky Spojených států nicméně měla svoje limity. Podobně jako jiné evropské státy se i Španělsko zdráhalo vydávat do USA podezřelé z terorismu, protože hrozilo, že by zde mohli čelit vojenským soudům či dokonce trestu smrti.²⁴³

Poté, co muslimští fundamentalisté zaútočili v marocké Casablance v květnu 2003, španělské agenti se připojili k vyšetřování, protože mezi oběťmi byli i čtyři Španělé. Americký politolog Anthony Celso tvrdí, že útoky byly namířeny proti španělským zájmům stejně jako proti marocké vládě.²⁴⁴ Pro bezpečnostní složky to byl impuls, aby navýšily počty expertů zabývajících se oblastí Magrebu.²⁴⁵

V této souvislosti je důležité si uvědomit, že severní Afrika byla již delší dobu předmětem zájmu španělské politiky, hlavně ve vztahu k imigraci, která od devadesátých let neustále rostla. V severoafrických státech proto dlouhodobě působily

²³⁹ Ley Orgánica 13/2003, de 24 de octubre, de reforma de la Ley de Enjuiciamiento Criminal en materia de prisión provisional.

²⁴⁰ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 224.

²⁴¹ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

²⁴² Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain“ ..., s. 127; Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Part II: Islamic Extremism“, in *Europe Confronts Terrorism*, Karin von Hippel (ed.). (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 133.

²⁴³ Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain“ ..., s. 129.

²⁴⁴ Anthony N. Celso, „Al Qaeda in the Maghreb: The “Newest” Front in the War on Terror“, *Mediterranean Quarterly* Vol. 19, No. 1 (2008), s. 86.

²⁴⁵ Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Part II: Islamic Extremism“ ..., s. 139.

španělské policejní složky. Nejužší vztahy si Španělsko vybuďovalo s Marokem, které se po událostech v letech 2003 a 2004 nově stalo jeho nejdůležitějším zahraničním partnerem v boji proti terorismu, přestože do té doby byly diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi spíše napjaté.²⁴⁶

3.5 – Madridské útoky z března 2004 a jejich dopad na protiteroristickou legislativu

V březnu 2004 se naplno ukázalo to, co si odborníci jen neradi připouštěli. Ve Španělsku a potažmo i v celé Evropě existovala síť muslimských teroristů, která byla schopná efektivně udeřit po vzoru al-Káidy.

Přestože hrozby islámského terorismu na území Španělska existovaly od osmdesátých let, vždy se jednalo o druhořadý, marginální bezpečnostní problém, ačkoli mu byly připisovány i smrtelné útoky.²⁴⁷ V devadesátých letech se na španělském středomořském pobřeží objevily buňky alžírské Ozbrojené islámské skupiny (Groupe islamique armé – GIA), nicméně se stále nejednalo o významnější bezpečnostní hrozbu.

Dokonce i po roce 2001 byl leitmotivem španělské bezpečnostní politiky problém Baskicka a teroristů z ETA. Sice se ve Španělsku našly buňky podporující al-Káidu, ale po výsleších museli být tito radikálové propuštěni, protože se neprokázalo, že by plánovali provést nějaký násilný čin na území státu.²⁴⁸ Přestože hrozby existovaly,²⁴⁹ pro španělské bezpečnostní složky tyto náznaky nebyly dostatečným důvodem pro to, aby rázně zakročily. To jen dokazuje, že Španělé nebyli v postupu proti muslimským radikálům před 11. březnem nikterak důslední.²⁵⁰

Útok z 11. března 2004 byl nejničivějším útokem v Evropě od bombového útoku na letadlo nad skotským Lockerbie z prosince 1988 a vůbec nejhorším v novodobé španělské historii. Série výbuchů v příměstských vlacích v Madridu si vyžádala 191

²⁴⁶ Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Part II: Islamic Extremism“ ..., s. 140.

²⁴⁷ Ibid., s. 132.

²⁴⁸ Fernando Reinares, „Democratization and State Responses“ ..., s. 58.

²⁴⁹ Španělsko bylo označeno za slabý článek americké koalice. Tehdejší druhý muž al-Káidy Ajmán Zavahrí v jednom ze svých projevů označil Al-Andalus, neboli Španělsko, za důležitý cíl, protože pyrenejský poloostrov tradičně hrál v islamistické ideologii důležitou roli jako region, kde byli ve středověku muslimové poníženi a který je třeba dnes znovudobýt novými muslimskými armádami. Lorenzo Vidino, *Al Qaeda in Europe: The New Battleground of International Jihad* (New York: Prometheus Books, 2006), s. 298.

²⁵⁰ Ibid., s. 323.

obětí (včetně atentátníků) a kolem patnácti set zraněných.²⁵¹ Zajímavým faktem zůstává, že se terorismus ve Španělsku stal faktorem významně ovlivňujícím průběh voleb, a to již podruhé v poměrně krátké době.

V roce 1996 zlomily výsledky prošetřování aktivit GAL vaz socialistům, kteří se po dlouhých čtrnácti letech museli rozloučit s rolí vládní strany.²⁵² „Největší politický skandál ve španělských dějinách“²⁵³ nabral na obrátkách poté, co se dva policejní důstojníci v roce 1996 přiznali k tomu, že na přímý příkaz tehdejšího ministra vnitra rekrutovali pro GAL portugalské žoldáky. V roce 1998 bylo za zločiny GAL odsouzeno i několik členů Gonzálezova kabinetu včetně ministra vnitra José Barrionueva či státního tajemníka pro bezpečnost Rafaela Very.

V březnu 2004 se něco podobného stalo lidové straně, i když výzkumy dokazují, že PSOE by pravděpodobně PP vystřídalo tak jako tak.²⁵⁴ Vládní reakce na atentáty tuto prohru pouze prohloubila. Aznar si totiž nemohl dovolit těsně před volbami uznat, že jeho proamerická zahraniční politika a účast na intervenci v Iráku napomohla radikalizaci jedinců ve španělské společnosti. Vládnoucí strana proto ústy ministra vnitra Ángela Acebese ještě v den útoku připsala zodpovědnost teroristům z ETA, ačkoliv tuto verzi od počátku zpochybňovali odborníci, vyšetřovatelé, i samotní političtí představitelé baskických nacionalistů. V průběhu vyšetřování vyšlo velice rychle najevo, že spojitost s Baskickem je zcela mylná. Zástupci PP přesto trvali na obvinění ETA (dokonce ještě v roce 2007, kdy došlo k procesu s útočníky),²⁵⁵ což ve volbách část voličů odradilo a nerozhodnutou část přimělo, aby dali hlas socialistům.²⁵⁶

Do začátku dubna španělští vyšetřovatelé zadrželi zhruba dvě desítky podezřelých, přičemž pachatele teroristického činu se podařilo vystopovat v Leganés, na jednom z madridských předměstí. Po příjezdu zásahových jednotek a

²⁵¹ Jen pro úplnost, počty zraněných se u různých autorů liší, některé zdroje uvádí méně než 1500, jiné přes 1800. O počtu obětí na životech nicméně není pochyb. Srov. např. Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain“ ..., s. 123; Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain* ..., s. 7; Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Spain and Islamist Terrorism: Analysis of the Threat and Response 1995–2005“, *Mediterranean Politics* Vol. 11, No. 2 (2006), s. 73.

²⁵² Navíc se objevují názory, že právě z důvodu existence jednotek GAL získala ETA politický kredit, díky němuž přežila přes devadesátá léta až do nového tisíciletí. José Martínez Soria, „Country Report on Spain“ ..., s. 521.

²⁵³ Omar G. Encarnación, *Democracy and Dirty Wars in Spain* ..., s. 2.

²⁵⁴ Lago a Montero ve své stati tvrdí, že průzkumy veřejného mínění provedené pár dní před útoky v některých případech vykazovaly menší rozdíl v preferencích obou stran, než jaký činila statistická chyba, čili šance byly těsně před volbami vyrovnané a mohlo dojít k jakémukoli výsledku. Ignacio Lago, José Ramón Montero, „The 2004 Election in Spain: Terrorism, Accountability, and Voting“, *Taiwan Journal of Democracy* Vol. 2, No. 1 (2006).

²⁵⁵ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?* ..., s. 228.

²⁵⁶ Ignacio Lago, José Ramón Montero, „The 2004 Election in Spain“ ..., s. 33.

několikahodinovém vyjednávání se situace vyhrotila a skončila explozí bytu, kde se teroristé nacházeli. Incident si vyžádal osm obětí, z toho sedm členů teroristické buňky.²⁵⁷ Další vyšetřování odhalilo, že teroristická síť zodpovědná za madridské útoky měla na svědomí i již zmíněné útoky v Casablance.²⁵⁸

Odpověď nového kabinetu na madridský útok byla v podstatě velice umírněná. Na rozdíl od předchozí vlády PSOE preferovalo cestu dialogu a usmíření.²⁵⁹ Jakmile se nový socialistický premiér José Luis Zapatero ujal úřadu, ohlásil stažení všech třinácti set španělských vojáků z Iráku.²⁶⁰ Část z nich ovšem byla převelena do Afghánistánu.²⁶¹ Stahování kontingentu právě z Afghánistánu nebo Libanonu, kde měli Španělé rozmístěny své další jednotky, ale vláda neplánovala.²⁶²

V tomto duchu Zapatero představil v roce 2005 na půdě Spojených národů projekt „Aliance civilizací“, který podpořili mimo jiné britský premiér Tony Blair a turecký premiér Recep Tayyip Erdogan. Jednalo se o jakési multikulturní fórum, kde by se střetávali západní a islámští učenci, intelektuálové či teologové. Tato iniciativa naznačovala zahraničně politický odklon od USA směrem k Evropě a především muslimskému světu, konkrétně blízkému zahraničí v podobě Maroka a států Magrebu.

S nimi potřebovalo Španělsko navázat užší vazby, aby se zefektivnila policejní spolupráce, komunikace bezpečnostních složek a kontrola nelegální migrace přes středomořský prostor.²⁶³ V tomto duchu se v rámci britského předsednictví EU konal na konci listopadu 2005 summit v Barceloně, na němž se setkali zástupci členských států s představiteli států středomořského prostoru a jednali o možnostech budoucí užší spolupráce.²⁶⁴

Z hlediska vnitřní politiky byly učiněny kroky k urychlení implementace protiteroristické strategie do praxe. Jejich důsledkem byla reforma komunikace mezi vůdčími bezpečnostními složkami ve státě. V květnu 2004 vzniklo po britském vzoru

²⁵⁷ Lorenzo Vidino, *Al Qaeda in Europe* ..., s. 303–305.

²⁵⁸ *Ibid.*, s. 324.

²⁵⁹ Anthony N. Celso, „Spanish Post-3/11 Antiterror Policy: Zapatero’s Tyranny of Circumstance and the Dashing of Good Intentions“, *Mediterranean Quarterly* Vol. 20, No. 2 (2009), s. 11.

²⁶⁰ Tento počet tvořil zhruba jedno procento z mezinárodního vojenského kontingentu, který v Iráku zasahoval. Z tohoto pohledu se tedy jednalo především o gesto. Nicméně tento krok motivoval další státy jako například Polsko, aby španělský případ následovaly. Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain“ ..., s. 126.

²⁶¹ Lorenzo Vidino, *Al Qaeda in Europe* ..., s. 304.

²⁶² Alejandro Colás, „An Exceptional Response? Security, Development and Civil Society in Spanish Policy after 11-M“, *Development and Change* Vol. 41, No. 2 (2010), s. 329.

²⁶³ Podrobněji Alejandro Colás, „An Exceptional Response?“ ..., s. 316–321.

²⁶⁴ Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain* ..., s. 20–21.

Národní centrum pro protiteroristickou koordinaci (Centro Nacional de Coordinación Antiterrorista – CNCA) s cílem „čelit reálné a okamžité hrozbě mezinárodního terorismu.“²⁶⁵ Jednalo se o apolitickou platformu, kde docházelo ke komunikaci mezi orgány policie, četnictva a bezpečnostní služby.²⁶⁶

Četnictvo i policie si materiálně polepšily, když získaly finanční prostředky na rozvoj svých protiteroristických a protikrizových jednotek. Do konce roku 2005 se počty agentů zabývajících se islámským terorismem ztrojnásobily.²⁶⁷ Z legislativního hlediska však byla španělská odpověď velice vlažná. Jediným zásadním opatřením byl dodatek týkající se útoků způsobených výbušninami, protože se během vyšetřování ukázalo, že místa, kde se výbušniny přechovávají, nebyla patřičně kontrolována a zabezpečena. Zvýšily se proto tresty za nedodržení bezpečnostních nařízení.

Velice vstřícný krok učinila socialistická vláda vůči severoafrickým migrantům. V rámci pokusu o usmíření a o snížení míry jejich radikalizace Zapatero nabídl nelegálním imigrantům možnost legalizovat jejich pobyt na území Španělska a otevřít tak cestu k jejich integraci do španělské společnosti. Tato iniciativa ve výsledku příliš neuspěla, protože nezabránila plánování nových útoků na španělské půdě.²⁶⁸

Po madridských útocích se nakrátko uklidnila také situace v Baskicku. Přispěl k tomu i vstřícnější přístup socialistické vlády, která pod vlivem úspěchu severoirského procesu doufala v podobný úspěch i v baskickém případě. Tamní teroristé sice na počátku roku 2006 vyhlásili jednostranné příměří, ale jejich krok neměl očekávaný ohlas a vláda si nedokázala získat jejich důvěru. Již na konci prosince téhož roku se proto ETA prezentovala předem ohlášeným bombovým útokem na madridské letiště Barajas, při němž však zemřeli dva dělníci pocházející z Ekvádoru.²⁶⁹ Ochota vlády jednat po tomto incidentu ochladla, což v kontextu občasných baskických útoků vydrželo až do voleb v březnu 2008.

Z tohoto stručného výčtu vyplývá, že optimistická politika Josého Luise Zapatera nalezla své limity a do budoucna bylo potřeba přiklonit se k poněkud realističtějšímu přístupu k řešení vnitropolitických problémů. Anthony Celso konstatuje,

²⁶⁵ Lucana M. Estévez Mendoza, Dalibor Pavolka, Jaroslav Nižňanský, *European Response to Terrorism* ..., s. 50.

²⁶⁶ Vznik tohoto tělesa byl stvrzen dohodou na ministerské radě (Acuerdo del Consejo de ministros del 28 de Mayo de 2004); *Ibid.*, s. 50–51.

²⁶⁷ Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Part II: Islamic Extremism“ ..., s. 139

²⁶⁸ Anthony N. Celso, „Spanish Post-3/11 Antiterror Policy“ ..., s. 17.

²⁶⁹ Omar G. Encarnación, *Spanish Politics* ..., s. 157.

že nová socialistická protiteroristická politika se v průběhu druhého volebního období stala podobně represivní, jako byl přístup lidové strany mezi lety 2000 a 2004.²⁷⁰

3.6 – Současný vývoj protiteroristické strategie ve Španělsku

Poté, co v červnu 2007 ETA oficiálně přerušila příměří,²⁷¹ se její aktivita znatelně omezila. K určité změně se schylovalo delší dobu, a proto nebylo příliš překvapující, že v lednu 2011 ETA ohlásila další příměří a v říjnu téhož roku po více než čtyřiceti letech konfliktu i definitivní odmítnutí násilí,²⁷² které prozatím trvá dodnes. Důležité ovšem bude, zda ETA zůstane neaktivně aktivní, či zda se po vzoru svých severoirských soupeřů odhodlá složit zbraně, rozpustit se a zapojit se do mírového procesu, který by letitý konflikt mohl konečně uzavřít.²⁷³

Hlavním důvodem pro současné utlumení aktivity ETA byla dle odborníků vnitřní slabost, kterou způsobily dlouhodobě úspěšné zásahy proti teroristům. Z tohoto úhlu pohledu se rozhodnutí ETA jeví jako účelové a politické, nikoliv jako morální a sebezpytující. Odborníci dále poukazují na to, že je třeba pokračovat v dialogu s ETA a nespokojit se pouze s tím, že se teroristé vzdali ozbrojeného boje.²⁷⁴

Téma terorismu ovšem jako bezpečnostní otázka zcela nezmizelo. Přestože baskický problém utichnul, stále zde existuje hrozba islámského terorismu, který se často prezentuje únosy Španělů v zahraničí, především v Africe. Španělsko proto začalo se severoafrickými státy intenzivněji spolupracovat v boji proti teroristům, reprezentovaným v této oblasti především al-Káidou v islámském Magrebu [al-Qa'ida in the Islamic Maghreb (AQIM)].²⁷⁵

²⁷⁰ Anthony N. Celso, „Spanish Post-3/11 Antiterror Policy“ ..., s. 13.

²⁷¹ Iker Casanova, *ETA 1958–2008: Medio siglo de historia* (Tafalla: Txalaparta, 2007), s. 499.

²⁷² „ETA decidió su fin en julio“,

http://politica.elpais.com/politica/2011/10/22/actualidad/1319313875_280094.html (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

²⁷³ „Terrorism in Spain: The End of ETA?“,

<http://www.economist.com/blogs/newsbook/2011/10/terrorism-spain> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

²⁷⁴ Dle poznámek Florencia Domingueze, španělského novináře, spisovatele a odborníka na terorismus ETA. Javier Marrodán, „Y ahora, ¿qué?“, *Nuestro Tiempo*, marzo&abril 2011.

²⁷⁵ „Country Reports on Terrorism 2011 – Spain“, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=501fbc9f16&skip=0&query=%22Country%20Reports%20on%20Terrorism%202011%20Spain/> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

AQIM vznikla v září 2006 fúzí alžírských a marockých radikálních organizací včetně Salafistické skupiny pro modlitbu a boj a připojením k al-Káidě.²⁷⁶ V Magrebu se tak objevilo nové bezpečnostní riziko, které však dosud ve větší míře nepřekročilo hranice afrického kontinentu.

Z hlediska legislativy byla nejdůležitější změnou poslední doby reforma trestního řádu, která proběhla v červnu 2010.²⁷⁷ Nový zákon přinesl řadu dílčích úprav ve vztahu k terorismu,²⁷⁸ za zmínku stojí především snaha oddělit terorismus od trestné činnosti spojené s určitou ideologií, spíše formální vyjmutí poněkud anachronického pojmu „ozbrojené skupiny“ („bandas armadas“) z celého zákona a jeho nahrazení pojmem „teroristické skupiny“ („grupos terroristas“) a rozlišení délky trestu pro ty, kteří pouze skupinu tvoří nebo se podílejí na její činnosti, od těch, kteří ji vytvářejí, organizují a vedou.²⁷⁹

3.7 – Dílčí závěr

Předchozí oddíly si kladly za cíl představit španělskou protiteroristickou politiku v celé její šíři a rozmanitosti. Španělský případ se zcela logicky liší od toho britského a přes podobné rysy se ukazuje, že určitá specifika legislativy se utváří na základě přímé reakce na situaci a přejímání vyzkoušených a úspěšných modelů ze zahraničí.

Pro španělskou legislativu byl baskický případ natolik konstitutivní, že po roce 2001 nebylo třeba nové legislativy. Španělsko v té době totiž mělo dostatek vyzkoušených protiteroristických opatření a nepotřebovalo téměř žádná další. Na rozdíl od Spojeného království se však ve Španělsku dosud nepodařilo uspokojivě vyřešit „starý“ baskický konflikt, který zákonodárce a bezpečnostní složky takřka plně zaměstnával i po útocích z 11. září.

Po roce 2001 čelilo Španělsko hrozbě islámského terorismu jen velice vlažně. Vážnost situace si stát uvědomil až po útocích z 11. března. Reakce přesto nebyla nijak hysterická. Jak se však brzy ukázalo, strategie vyzkoušené v boji s baskickým

²⁷⁶ Anthony N. Celso, „Al Qaeda in the Maghreb“ ..., s. 87.

²⁷⁷ Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

²⁷⁸ Podrobněji viz Eloy Velasco Núñez, „La reforma del Código Penal en materia de terrorismo operada por LO 5/2010“, http://www.elderecho.com/penal/Codigo-Penal-materia-terrorismo-operada_11_260305001.html (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

²⁷⁹ Článek 571/1,2, Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio.

terorismem se nedaly aplikovat proti muslimským radikálům beze změn. Například velmi účinné rozptylování baskických vězňů do různých věznic by v případě islámských kleriků mohlo mít za nechtěný výsledek vznik nových teroristických buněk i v oblastech, kde byl jejich vliv dosud marginální.

Poslední poznámku si zaslouží vztah státu a lidských práv ve španělském kontextu. Nedávná zkušenost s diktaturou kombinovaná s kritikou lidských práv vyvolala ve Španělsku neochotu slevovat z lidských práv a opatrnost při jejich omezování. Incomunicado režim, o němž bude podrobněji řeč v následující kapitole, je v podstatě jediným problematičtější prostředkem, který v současnosti bezpečnostní složky používají. Navíc španělská demokratická vláda byla vždy dostatečně opatrná, aby se armáda kromě svých tradičních povinností aktivně nezapojila do interních záležitostí, především ve vztahu k baskickému problému, a Španělsko tak nenásledovalo severoirský vzor.²⁸⁰

²⁸⁰ Rogelio Alonso, Fernando Reinares, „Terrorism, Human Rights and Law Enforcement in Spain“, *Terrorism and Political Violence* Vol. 17, No. 1-2 (2005), s. 273.

Kapitola 4 – Výzkumná kapitola

Následující kapitola je rozdělena do několika kratších segmentů. První dvě části charakterizují dva typy detenčních opatření ve Španělsku a ve Spojeném království, na které navazuje jejich stručné shrnutí.

Ve dvou dalších oddílech se pak zabývám debatou ohledně přijímání zpřísnujících kroků v rámci těchto opatření, na nichž ukazuji, zda a jakým způsobem proběhla sekuritizace terorismu a jestli byla úspěšná. Celou kapitolu uzavírá závěrečný komparativní oddíl.

4.1 – Velká Británie – místní definice zkoumaného opatření²⁸¹

Spojené království je velice specifickým případem státu, v němž zároveň funguje více soudních systémů. Ten, který se užívá v Anglii a Walesu, není totožný s tím ve Skotsku a v Severním Irsku. Devoluce na konci devadesátých let tuto rozlukou potvrdila předáním exekutivních a legislativních pravomocí regionálním parlamentům. Rozluka ale nebyla úplná a Spojené království si ponechalo rozhodovací pravomoc ve věcech národní bezpečnosti, terorismu, vydávání osob a dohledu nad palnými zbraněmi a drogami. Opatření spojená s potíráním terorismu jsou tudíž ve všech systémech totožná.

Soudní systémy Spojeného království znají dva typy soudů první instance, z nichž jeden kromě soudce disponuje i porotou. Závažnější trestní činy včetně teroristických mohou být souzeny právě soudy, u nichž je přítomná porota. Tyto soudy tedy rozhodují i o délce zadržení pro podezřelé z teroristických činů.

Možnosti zadržení provedené policií jsou ve Spojeném království obecně upraveny *Zákonem o policii a důkazech v trestním řízení* z roku 1984 (Police and Criminal Evidence Act, 1984). Člověk může být v případě, že chybí důkazní materiál pro obvinění, zadržen na dvacet čtyři hodin, aby policie dostala prostor k zajištění důkazů. V případech vážnějších zločinů může být tato lhůta prodloužena o dalších dvanáct hodin. Po jejich uplynutí musí být podezřelý buď propuštěn, nebo může soudce

²⁸¹ Tento oddíl je založen na stati „United Kingdom“, in *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU*, A.M. van Kalmthout, M.M. Knapen, C. Morgenstern (eds.). (Tilburg: Wolf Legal Publishers, 2009), s. 933–991.

vydat příkaz na prodloužení lhůty o dalších třicet šest hodin, což lze učinit ještě jednou do celkové maximální výše devadesát šest hodin, čili čtyř dnů.

V posledních zhruba patnácti letech je téma tzv. pre-charge detention, čili „zadržení bez obvinění“, ve Spojeném království hojně diskutované vzhledem k jeho specifickému vývoji a použití vůči osobám podezřelým ze spáchání teroristického činu. Určité předpoklady pro užití pre-charge detention nastavily zákony ze sedmdesátých let, které dovozovaly prodloužit úvodní dobu zadržení, tedy čtyřicet osm hodin v Anglii, Walesu a Skotsku, respektive sedmdesát dva hodin v Severním Irsku, o dalších pět dní, pokud takový krok schválil státní tajemník.²⁸²

Zákon o terorismu z roku 2000 nahradil dosavadní protiteroristickou legislativu a nová opatření se zaváděla jako celoplošná a permanentní. Policie nyní může bez soudního příkazu zadržet podezřelého z terorismu až na dobu čtyřicet osm hodin,²⁸³ během nichž si musí vyžádat soudní příkaz, aby mohl být podezřelý „zadržován bez obvinění.“

Maximální délka „zadržení bez obvinění“ se ale od roku 2000 několikrát změnila. Původně mohl soudní příkaz prodloužit celkovou lhůtu zadržení na sedm dní, do nichž se započítával i čas, který uběhl mezi zadržením a vydáním soudního příkazu. V listopadu 2003 vešel v platnost *Zákon o trestním soudnictví* (Criminal Justice Act 2003), který předchozí zákon novelizoval a článkem 306 prodlužoval maximální délku „zadržení bez obvinění“ na čtrnáct dní.

V roce 2005 se tehdejší premiér Tony Blair v reakci na útoky na londýnské metro nechal slyšet, že je nutné přijmout ještě přísnější opatření. Jedním z nových kroků mělo být prodloužení „zadržení bez obvinění“ na devadesát dnů, proti čemuž se vzedmula vlna kritiky. *Zákon o terorismu* z července 2006 proto dobu kompromisně prodlužoval na dvacet osm dní s tím, že bylo nutné jednou za dvanáct měsíců prodlužovat platnost tohoto opatření pomocí „souhlasného dekretu“ (affirmative order).²⁸⁴

V druhé polovině roku 2007 se pokusil nový premiér Gordon Brown protlačit parlamentem novou sadu protiteroristických opatření včetně plánu prodloužit „zadržení bez obvinění“ na dobu padesáti šesti dnů. To se setkalo s neméně tuhým odporem jako o

²⁸² Alexander Horne, Gavin Berman, *Pre-Charge Detention in Terrorism Cases* (London: House of Commons Library, 2012), s. 4.

²⁸³ Dodatek 41, Terrorism Act 2000.

²⁸⁴ K tomu docházelo mezi lety 2007 a 2009, aniž by došlo k nějakým problémům během obnovování. Alexander Horne, Gavin Berman, *Pre-Charge Detention in Terrorism Cases ...*, s. 4.

dva roky dříve. Situace se nezměnila, ani když kabinet slevil na čtyřicet dva dnů. Do konce vlády Labour party tak lhůta pro zadržení zůstala na čtyřech týdnech.

Po nástupu koaliční vlády v květnu 2010 došlo k poslednímu prodloužení platnosti čtyřtýdenní lhůty, tentokrát pouze na šest měsíců. Po jejím vypršení dne 25. ledna 2011 se vláda rozhodla o další prodloužení neusilovat.²⁸⁵ Doba zadržení se tak zastavila na čtrnácti dnech, což je hodnota platná dodnes. K definitivní a dosud poslední úpravě došlo v květnu 2012, kdy vešel v platnost *Zákon o ochraně svobod* (Protection of Freedoms Act 2012), který v části 4, klauzuli 57, určoval maximální dobu zadržení pro osoby obviněné z terorismu na čtrnáct dní.²⁸⁶ Současná praxe se tak de facto drží pravidel nastavených již v roce 2003.

Na předchozích řádcích se ukazuje, že Spojené království bylo v posledních letech velice aktivní v přijímání nových zpřísnujících opatření a že se „zadržení bez obvinění“ stalo velmi oblíbeným nástrojem labouristických vlád pro nakládání s podezřelými teroristy.

4.2 – Španělsko – místní definice zkoumaného opatření²⁸⁷

Ve španělské právní terminologii se pro vyšetřovací vazbu (pre-trial detention) užívá buď výraz „prisión preventiva“ nebo „prisión provisional.“ Její výkon se řídí články 502 a 527 trestního řádu (Ley de Enjuiciamiento Criminal, LECrim), který byl naposledy pozměněn v roce 2011 (Ley 37/2011, de 10 de octubre, de medidas de agilización procesal).²⁸⁸ Některá další opatření, například ohledně místa zadržení, se upravují zákonem o vězeňství (Ley Orgánica General Penitenciaria)²⁸⁹ nebo ústavním zákonem 5/2000²⁹⁰ o právní odpovědnosti nezletilých.

Z hlediska španělského právního řádu se jedná o opatření, které má za cíl udržet podezřelého k dispozici soudu a zajistit efektivní průběh trestního řízení. Právní základ

²⁸⁵ Alexander Horne, Gavin Berman, *Pre-Charge Detention in Terrorism Cases ...*, s. 7.

²⁸⁶ Protection of Freedoms Act, 2012.

²⁸⁷ Tento oddíl je založen na stati „Spain“, in *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU*, A.M. van Kalmthout, M.M. Knapen, C. Morgenstern (eds.). (Tilburg: Wolf Legal Publishers, 2009), s. 867–898.

²⁸⁸ O vývoji trestního řádu viz Real Decreto de 14 de septiembre de 1882, por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal, <http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1882-6036> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

²⁸⁹ Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria.

²⁹⁰ Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores.

pro vyšetřovací vazbu se nachází v paragrafu 1 článku 17 španělské ústavy. Ten dovoluje za výjimečného stavu, který příslušným způsobem upravuje trestní řád, odebrat osobní svobodu.

Při vymezení je důležité rozlišovat mezi zadržením následujícím po policejním zadržení a zadržením, které následuje po soudním rozhodnutí. První případ upravují články 489 a 501 LECrim. Takzvané předběžné zadržení by dle paragrafu 2 článku 17 španělské ústavy nemělo trvat déle, než je nezbytně nutné pro provedení vyšetřování a zajištění důkazů. Tato lhůta nesmí trvat déle než sedmdesát dva hodin od zadržení. Poté musí být zadržený buď propuštěn, nebo předveden před soudce, který eventuelně vazbu prodlouží. Na toto rozhodnutí má nicméně dalších sedmdesát dva hodin, z čehož lze usuzovat, že celková doba policejního zadržení může trvat až 144 hodin, čili šest dní. Dle současného španělského práva se však tato lhůta nezapočítává do délky vyšetřovací vazby. Po soudním verdiktu nahrazuje policejní zadržení vyšetřovací vazba dle článku 497.

Pro tuto práci je především důležité to, že vyšetřovací vazba může probíhat za standardně nastavených podmínek tzv. comunicado režimu, nebo za modifikovaných podmínek incomunicado režimu (doslova „bez spojení“). Podezřelý v takovém režimu sice užívá práva standardních vězňů dle článku 520, ovšem s výjimkami, které určuje článek 527. Mezi tato omezení patří:

- podezřelý si nemůže vybrat právního zástupce, ale právní zástupce je mu přidělen
- podezřelému není dovoleno sdělit svým příbuzným či blízkým, že je zadržen, proč je zadržen a kde se nachází
- podezřelému není dovoleno, aby svoji situaci soukromě konzultoval s právním zástupcem
- podezřelý nemůže přijímat návštěvy (dle článku 523)
- podezřelý nesmí vést korespondenci ani jinak komunikovat s vnějším světem (dle článku 524)

Incomunicado režim může trvat maximálně třináct dní, do nichž se započítává jak úvodní policejní zadržení, tak vyšetřovací vazba. Tento režim má trvat přesně tak dlouho, jak je nezbytně nutné pro učinění kroků směřujících k zabránění nebezpečí

popsaných v paragrafu 1 článku 509.²⁹¹ Jeho základní délka nesmí přesáhnout pět dní,²⁹² ale pokud zločin spáchala osoba podezřelá z napojení na ozbrojené skupiny, teroristy či povstalce dle článku 384bis, může být prodloužena o dalších pět dní. Ve výjimečných případech pak může soudce obeznámený s kauzou schválit ještě druhé prodloužení *incomunicado* režimu, a to i za předpokladu, že mezitím došlo k návratu do normálního vazebního režimu. Druhé prodloužení však dle paragrafu 2 článku 509 nesmí trvat déle než tři dny. Jakmile je vyčerpána maximální délka *incomunicado* režimu, podezřelý by se měl vrátit do standardního výkonu vyšetřovací vazby.

Jak už bylo řečeno dříve, přestože Španělsko nedisponuje zvláštní protiteroristickou legislativou a s teroristy se potýká ve standardním řízení, v rámci trestního řádu existují specifické pasáže a opatření, které jsou při podezření z teroristické činnosti užívány více než jiné. Takovým příkladem je právě *incomunicado* režim, jehož se užívá jako prostředku znemožnění komunikace a vyhnutí se komplikacím spojeným s vyšetřováním. Cílem takového vyšetřování pak je získat informace již v prvních hodinách výslechu.

Za zmínku zároveň stojí, že ústavní soud nikdy nezpochybnil ústavnost *incomunicado* režimu. Vymínil si však, že výklad tohoto opatření musí být naprosto jasný a přesný.²⁹³

4.3 – Dílčí závěr

Z obou kratších příspěvků je evidentní, že opatření proti podezřelým z terorismu jsou nástroji, které jdou za rámec standardního trestního postihu a lze jich zneužívat nebo je využívat pro porušování práv zadržených.

²⁹¹ Paragraf 2 článku 509 LECrim V tomto paragrafu se hovoří o snaze zabránit zadrženému v ničení nebo pozměňování důkazů, ovlivňování svědku, skrývání se před soudem či páčání další trestné činnosti.

²⁹² Lhůta pěti dnů je upravena paragrafem 1 článku 520 bis LECrim, který říká, že pokud je soudce během prvních čtyřiceti osmi hodin z celkové třídenní lhůty požádán o její prodloužení na základě odůvodněného podezření o příslušnosti podezřelého ke skupině definované článkem 384 bis LECrim, může během následujících dvaceti čtyř hodin lhůtu skutečně prodloužit, a to o dalších čtyřicet osm hodin, tedy na celkem pět dní. Jago Russell, *Terrorism Pre-charge Detention Comparative Law Study ...*, s. 48.

²⁹³ Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator? ...*, s. 355.

Pro potřeby této práce je důležité zdůraznit, že se nejedná o zcela stejné, bez problému porovnatelné nástroje protiteroristické politiky,²⁹⁴ ale o příbuzné prvky protiteroristické strategie, které jsou si blízké především mírou kontroverze, kterou vyvolává jejich zpřísnování.

V následujících dvou oddílech se budu podrobně zabývat dvěma konkrétními případy sekuritizace terorismu ve Spojeném království a Španělsku na základě přijímání nástrojů zadržení, které jsem představil na předchozích řádcích.

4.4 – Britský případ sekuritizace

Britští zákonodárci se po roce 2001 ukázali být velice ochotní přehodnocovat a posilovat protiteroristickou legislativu směrem k represivnějším opatřením. Útoky z 11. září motivovaly schválení *Zákona proti terorismu, zločinu a o bezpečnosti* (Anti-terrorism, Crime and Security Act) z roku 2001, který významně posiloval pravomoci policie, a *Zákona o trestním soudnictví* (Criminal Justice Act) z roku 2003, kterým se doba zadržení pro podezřelé z terorismu prodlužovala na dva týdny. V následujících letech bylo prosazování nových opatření stále složitějším procesem, protože veřejnost (parlament i britská společnost) začala být mnohem ostražitější vůči opatřením, která Blairův přijímal.

Neochotu Britů přijímat nová opatření částečně zavinilo nepopulární angažmá britských vojáků ve válce v Iráku, které se tehdejšímu premiérovi Tony Blairovi nepodařilo dostatečně zdůvodnit. Následné vyšetřování ukázalo, že vláda konala na základě nepodložených informací. Vlna nesouhlasu s legislativou se plně projevila v souvislosti s prodlužováním zadržení pro cizince, jež nebylo možné deportovat. *Zákon o prevenci terorismu* (Prevention of Terrorism Act) z roku 2005 sice podmínky zmírňoval, ale pro nevládní organizace to nebylo dostačující.²⁹⁵

²⁹⁴ Russell ve své stati zdůrazňuje, že ve španělském případě se doba „zadržení bez obvinění“ týká pouze prvních pěti dní, nikoliv celého incomunicado režimu. Jago Russell, *Terrorism Pre-charge Detention Comparative Law Study ...*, s. 47–48.

²⁹⁵ Za všechny například Amnesty International, *The Prevention of Terrorism Bill: A Grave Threat to Human Rights and the Rule of Law in the UK*, Amnesty International Report, February 2005.

Ačkoliv bylo prosazování nových opatření stále obtížnějším úkolem, Tony Blair se stále držel bezpečnostního diskursu nastaveného po 11. září.²⁹⁶ Nový impuls zpřísnujícím legislativním krokům přinesly útoky na londýnské metro v červenci 2005. Atmosféra se tehdy významně proměnila a předseda vlády se rozhodl nastalé situace využít. Britská vláda se pokusila sekuritizovat terorismus a prosadit tvrdší režim pro podezřelé z teroristické činnosti.

Ústředním tématem nových zákonů se stala doba předběžného zadržení, kterou se vláda rozhodla zákonně prodloužit. Bezpečnostní složky žádaly o prodloužení doby předběžného zadržení na základě nových zkušeností s teroristickými hrozbami. Argumentovaly, že sběr důkazů komplikuje jejich globální charakter a zvýšila se časová náročnost šetření kvůli složitým forenzním analýzám a také dalším komplikacím, jako je například prolamování zašifrovaných souborů.²⁹⁷ Vláda se rozhodla jejich požadavkům vyhovět. V říjnu 2005 tak premiér Blair představil nová opatření s tím, „že by bylo „nezodpovědné“ ignorovat výzvy policie o prodloužení [předběžného zadržení] na devadesát dní.“²⁹⁸

Poslanci z opozičních stran, vědci zabývající se terorismem a právem a nevládní organizace však vyjadřovali nesouhlas. Argumenty jim paradoxně dodalo ministerstvo zahraničí, které vydalo zprávu o protiteroristické praxi v ostatních státech západní Evropy. V ní se uvádělo, že žádný ze států nepřijal podobné opatření a nedal policii do rukou pravomoci takového rozsahu.²⁹⁹ Vládě ale situaci komplikoval především fakt, že se proti návrhu postavili někteří labourističtí backbenchers³⁰⁰ a chtěli po Blairovi jeho revizi. S podporou navíc nemohl počítat ani ve Sněmovně lordů.³⁰¹

Debata trvala do listopadu, kdy se ještě Blair snažil přesvědčit kritiky. Obviňoval je, že upřednostňují práva obviněných z terorismu, ačkoliv „občanské svobody většiny [...] by měly mít přednost.“³⁰² S kompromisním návrhem, aby byla

²⁹⁶ Radka Druláková, „Postdemokracie v Evropské unii“ ..., s. 11.

²⁹⁷ Jimmy Burns, „Anti-terror measures embroiled in controversy“ in *Financial Times*, October 13, 2005.

²⁹⁸ James Blitzand, Jimmy Burns, „Blair gives full backing to 90-day detention without charge proposal“ in *Financial Times*, October 12, 2005.

²⁹⁹ Jimmy Burns, „Anti-terror measures“.

³⁰⁰ Backbenchers jsou skupina poslanců, kteří jsou sice loajální vůči své straně, ale zároveň mluví za svůj volební obvod nebo za subjekty mimo Dolní sněmovnu, na něž jsou napojeni. Colin Turpin, Adam Tomkins, *British Government and the Constitution: Text and Materials, Sixth Edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), s. 599–603.

³⁰¹ „Prime Minister's Questions“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4334224.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³⁰² „Blair Talks Tough on Terror Plans“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4404984.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

navrhovaná doba snížena na 28 dní, nesouhlasil s poukazem na to, že „nejlepším řešením by bylo udělat to, co policie říká, že potřebuje, aby ochránila zemi před terorismem.“³⁰³

V podobném duchu vystoupil i sir Ian Blair, šéf metropolitní policie, který nejprve váhal, zda se má policie připojit k politické debatě, ale nakonec se rozhodl své „profesionální stanovisko“³⁰⁴ vyjádřit. „Uznávám, že to, co navrhujeme, je v mírové době neznámé. [...] Ale nikdy jsem neviděl nic podobného tomu, co se děje v současné době. Ve Velké Británii existují lidé, kteří plánují masové vraždění bez varování.“³⁰⁵ Dle jeho názoru by bylo ještě vhodnější prodloužit zadržení až na čtyři měsíce.³⁰⁶ Konzervativci v čele s tehdejšími předsedou Michaelem Howardem tyto názory považovali za neakceptovatelné a vyjádřili politování nad tím, že se policie do debaty v takto vypjatý okamžik vůbec zapojila.

Tony Blair v den hlasování o návrhu poukázal na fakt, že „... žijeme ve státě, který čelí vážné a reálné hrozbě terorismu“ a je proto „povinností“ poslanců tento plán podpořit.³⁰⁷ V tom ho podpořil i tehdejší ministr vnitra, který na poslance apeloval, aby profesionální stanovisko policie a vyšetřovatelů brali „nanejvýš vážně.“³⁰⁸ Backbencher z Labour Party, Madeleine Moon, se během rozpravy dotázala, proč by britská policie měla potřebovat jiné pravomoci, než mají policejní sbory jinde v Evropě, kupříkladu ve Španělsku.³⁰⁹ Poslanec za konzervativce Ben Wallace dodal, že „vláda nepředložila důvod, který by přesvědčil lidi o nezbytnosti devadesátidenního zadržení.“³¹⁰

V této době proběhla telefonická anketa společnosti YouGov³¹¹ zkoumající veřejnou podporu pro prodloužení délky detence, ale její výsledky byly desinterpretovány a zkresleny.³¹² Společnost Gallup na konci srpna provedla šetření, ve

³⁰³ „Blair Talks Tough on Terror Plans“.

³⁰⁴ „Met Chief Steps up Terror Warning“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4418808.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ „Blair Facing Crunch Terror Vote“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4419970.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³⁰⁸ „Point-by-point: Terror Debate“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4421518.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Průzkum byl proveden pro Sky News na vzorku více než dvou tisícovek lidí.

³¹² Autor níže uvedeného blogu poukázal na fakt, že do kategorie „podpora prodloužení lhůty na 90 dnů“ byli zahrnuti i respondenti, kteří sice s návrhem souhlasili, ale pouze pod podmínkou, že po čtrnácti dnech bude situace zadrženého přezkoumána vrchním soudcem (senior judge), což ovšem ani nebylo uvedeno jako možná varianta v návrhu zákona.

kterém se ukázalo, že více než padesát procent respondentů vkládá do vlády dostatečnou důvěru v to, že dokáže ochránit Brity před budoucími akty terorismu.³¹³ Posun ve vnímání terorismu zaznamenal i Eurobarometr, z jehož šetření vyplývá, že mezi jarní a podzimní zprávou za rok 2005 došlo k nezanedbatelnému posunu ve vnímání hrozby terorismu. Zatímco v první zprávě ji označilo za jeden ze dvou nejdůležitějších problémů země čtrnáct procent dotazovaných, na podzim to bylo již třicet čtyři procent.³¹⁴

Mezitím vznikl z pera jiného backbenchera z Labour Party, Janet Anderson, kompromisní návrh na prodloužení doby zadržení na šedesát dní. Nakonec se ale nedostal na pořad dne, protože předkladatelka se rozhodla podpořit vládní verzi.³¹⁵ K hlasování došlo 9. listopadu a prodloužení zadržovací lhůty na devadesát dní, které premiér tak mohutně podporoval, byl odmítnut. Jednalo se o vůbec první porážku, kterou Blair v Dolní sněmovně utrpěl od svého zvolení. Pro návrh hlasovalo pouze 291 poslanců, zatímco proti se postavilo 322 poslanců včetně 49 rebelů z Labour Party. O několik minut později byl téměř totožným poměrem schválen kompromisní návrh na prodloužení lhůty na dvacet osm dní.³¹⁶ Tonyho Blaira výsledek hlasování zklamal a konstatoval, že „lidé si budou myslet, že se parlament zachoval velice nezodpovědně.“³¹⁷

Zákon o terorismu z roku 2006 získal královský souhlas na konci března a obsahoval kompromisní řešení v podobě zadržovací lhůty, která mohla trvat maximálně dvacet osm dní a bylo nutné ji každý rok obnovovat. Projednávání zákona vykazuje charakter sekuritizačního kroku, ale o úspěšnou sekuritizaci se v tomto případě nejedná, protože aktér nedokázal přesvědčit veřejnost reprezentovanou poslanci, že opatření je bezpodmínečně potřebné v navrhované šíři.

„YouGov Poll Biased Questions on 90 Days Detention without Charge“, http://web.archive.org/web/20060628233103/www.spy.org.uk/spyblog/2005/11/yougov_poll_biased_questions_o.html (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³¹³ „Britons Braced for Future Terrorist Attacks“, <http://www.gallup.com/poll/19123/britons-braced-future-terrorist-attacks.aspx> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³¹⁴ Eurobarometr 63 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Summer 2005, s. 11; Eurobarometr 64 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Autumn 2005, s. 15. Nutno však dodat, že v šetření, které se konalo o půl roku později, procenta spadla na úroveň jara 2005. Eurobarometr 65 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Spring 2006, s. 19.

³¹⁵ „Point-by-point: Terror Debate“.

³¹⁶ „Blair Defeated on Terror Bill“, <http://www.guardian.co.uk/politics/2005/nov/09/uksecurity.terrorism> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³¹⁷ Ibid.

Diskuze o prodloužení detence se touto prohrou neuzavřela, ale do konce vlády Tonyho Blaira už se téma v širší debatě neobjevilo. Nový impuls přinesla změna na pozici premiéra, kdy v čele vlády stanul dosavadní ministr financí Gordon Brown, dlouhodobě známý svou podporou prodloužení limitu zadržovací vazby.³¹⁸ Již před nástupem do funkce na konci června 2007 se nechal slyšet, že bude usilovat o prodloužení zadržovací lhůty za hranici dvaceti osmi dní. Aby dostal slibu, že nebudou porušeny občanské svobody, vyhlásil, že se zasadí o soudní přezkoumání zadržení po každých sedmi dnech.³¹⁹ Zároveň však zdůraznil, že je „...připravený [být] tvrdý v bezpečnostních opatřeních, která jsou nezbytná k zabránění teroristickým činům v této zemi.“³²⁰ Na druhou stranu ale navrhoval „nezávislý soudní dohled“ nad zadrženými a náležitou zodpovědnost parlamentu, což opozice uvítala.³²¹

Na konci července 2007 vláda navrhla, aby se současná lhůta zdvojnásobila na padesát šest dnů. Brown se však pokusil vyhnout porážce, kterou utrpěl jeho předchůdce, a zvolil jinou strategii. V druhé polovině roku o možnosti prodloužení zadržení intenzivně jednal s liberály i konzervativci. Ani jedna z opozičních stran ale nebyla přesvědčena o tom, že by zdvojnásobení lhůty bylo „naprosto nezbytné.“³²² Chvíli se dokonce uvažovalo o plánu prodloužit lhůtu o třicet dní na celkových padesát osm, ale od toho se posléze upustilo.³²³

Na začátku prosince ministryně vnitra Jacqui Smith oznámila, že se vláda pokusí prosadit lhůtu čtyřiceti dvou dnů. Argumentovala přitom, že ve Spojeném království existuje "vážná a konzistentní hrozba terorismu“ a dodala: „Abychom zajistili stíhání lidí, kteří chtějí způsobit vraždění a chaos na našich ulicích, musíme mít možnost zadržet je déle.“³²⁴

Nový zákon byl představen v lednu 2008 a i přes hlasitou kritiku obsahoval zadržovací lhůtu v délce šesti týdnů. Opozice na úrovni politických stran i v parlamentních výborech zabývajících se lidskými právy nebo vnitřními záležitostmi ale

³¹⁸ „Q&A: Terrorism Laws“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4715478.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³¹⁹ „Brown Pledge to Protect Liberties“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6716865.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²⁰ Ibid.

³²¹ Ibid.

³²² „Smith Warned of 'Terror Battle'“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7082073.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²³ „Labour MPs Warn Brown over Detention Plan“, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1569420/Labour-MPs-warn-Brown-over-detention-plan.html> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²⁴ „Smith Plans 42-day Terror Limit“.

přetrvávala, a i když se tábor labouristických rebelů ztenčil na necelé čtyři desítky, vláda stejně neměla dostatečnou podporu pro prosazení návrhu.³²⁵ Proto se během následujících měsíců snažila nespokojence pomocí ústupků a právních záruk přesvědčit, aby s návrhem souhlasili.

K hlasování v Dolní sněmovně došlo po více než pětihodinové ostré debatě 11. června 2008. Vládě se podařilo získat těsné vítězství v poměru 315 ku 306 hlasům, kdy část Labour Party hlasovala proti návrhu a devět poslanců za severoirskou Demokratickou unionistickou stranu se postavilo za vládou navrhované opatření. Pro úspěšnou implementaci však bylo nutné, aby zákon prošel skrz sněmovnu lordů, která se k tématu od začátku stavěla spíše skepticky.³²⁶ V polovině října došlo k rozhodujícímu hlasování a návrh byl v poměru 309 ku 118 hlasům odmítnut. Ministryně vnitra posléze oznámila, že klauzule o šestitýdenní zadržovací lhůtě bude ze zákona vypuštěna.³²⁷

V březnu 2008 provedla společnost YouGov šetření, v němž zjišťovala, jak se lidé staví k možnosti prodloužení zadržovací lhůty ze čtyř na šest týdnů.³²⁸ Více než polovina respondentů odpověděla, že si myslí, že vláda toto opatření přijímá pouze proto, že chce tvář v tvář k terorismu „vypadat tvrdě“. Zájem veřejnosti o terorismus v této době opadnul, když jej dle šetření Eurobarometru považovalo za jednu ze dvou nejdůležitějších hrozeb pro Spojené království pouze sedmnáct, respektive třináct procent dotazovaných.³²⁹

V letech 2007 a 2008 se britská vláda pokusila znovuotevřít debatu ohledně prodloužení zadržovací doby a opět sekuritizovat terorismus. Přestože se vládě podařilo přesvědčit Dolní sněmovnu, horní sněmovna opatření považovala za nadbytečnou. Veřejnost navíc o téma terorismu ztratila zájem a nevykazovala podporu vládní bezpečnostní politice. Tudíž i v tomto případě se jedná spíše o sekuritizační krok a neúspěšnou sekuritizaci. Druhá debata nebyla emotivně zdaleka tak vyhrocená jako v roce 2005, nicméně

³²⁵ „Terror Detention Plans Unveiled“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7205939.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²⁶ „Ex-MI5 Chief Attacks 42-day Plan“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7494799.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²⁷ „Ministers Shelve 42-day Detention“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7668477.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³²⁸ Výzkum zadáný organizací Liberty byl proveden na vzorku téměř dvou tisícovek lidí na konci března 2008.

³²⁹ Eurobarometr 68 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Autumn 2007, s. 8; Eurobarometr 69 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Spring 2008, s. 13.

způsobem argumentace se velice podobala té první a byla logickým pokračováním předchozího pokusu, čímž se vláda nijak netajila.

4.5 – Španělský případ sekuritizace

Terorismus je ve Španělsku živým tématem, které budí mnoho emocí. Zkušenost s terorismem trvajícím po dlouhá desetiletí a frankistickou diktaturou vybuďovala ve španělské společnosti značnou citlivost k otázkám ohrožení bezpečnosti jednotlivce i státu. Po 11. září 2001 se navíc k dosavadním hrozbám připojil nový zdroj ohrožení: islámský fundamentalismus. Tato situace vedla ke snaze vlády zavádět radikálnější opatření vůči teroristům a osobám z terorismu podezřelým.

Jedním z důležitých institutů, které se policii a soudům nabízí, aby zabránily zadrženým v páchání trestné činnosti a zajistil se plynulý průběh vyšetřování, je vyšetřovací vazba. Opatření zaváděná v souvislosti s hrozbou terorismu se proto soustředila právě na ni. Pro Španělsko je charakteristická možnost použití tzv. *incomunicado* režimu, který značně omezuje práva zadrženého a který je velmi často využíván právě pro nakládání s podezřelými z teroristické činnosti. Fakt, že je tento specifický režim přes veškerou kritiku stále přítomný ve španělském trestním řádu, svědčí o tom, že napříč politickým spektrem neexistuje dostatek vůle se jej zbavit. To prokázala i debata o jeho poslední velké reformě, která proběhla v roce 2003.

Klíčovým momentem se tehdy stalo schválení ústavního zákona 15/2003, kterým se trvání *incomunicado* režimu prodloužilo z osmi na celkovou dobu třinácti dnů. Jednalo se o krok, který vzbudil odmítavé reakce u některých parlamentních stran a především u organizací zabývajících se lidskými právy jak ve Španělsku, tak v zahraničí. Veřejnost však zůstala klidná a vláda měla v obou komorách nadpoloviční většinu, což ve španělském případě vylučovalo větší komplikace během přijímání nové legislativy.

Přijetí tohoto opatření je příkladem úspěšného pokusu o sekuritizaci. Následující řádky se pokusí odhalit, jakým způsobem sekuritizace ve španělském případě proběhla a z jakého důvodu nedošlo k jejímu pokračování po teroristických útocích v březnu 2004.

Poté, co byly spáchány útoky na New York a Washington, spustily státy jako USA či Spojené království nové legislativní iniciativy ve prospěch přísnějšího postihu osob

obviněných z terorismu. Španělsko šlo ovšem jinou cestou. Zpočátku nemělo v úmyslu přijímat v souvislosti s útoky novou legislativu. Pro Španělsko byl klíčovým tématem boj proti ETA a po 11. září se necítilo ohroženo o mnoho více než dosud. Spustilo proto především diplomatické aktivity s cílem odříznout baskické separatisty od zahraniční pomoci, což se velmi úspěšně dařilo.

V roce 2001 se však na vnitropolitické scéně začalo skloňovat jiné téma, a to zločinnost.³³⁰ Opoziční PSOE často napadala lidovou stranu, že zločinnosti věnuje malou pozornost, ačkoliv se jedná o zásadní problém španělské společnosti. PP se nakonec nechala vyburcovat a ke konci roku 2002 představila plán, jak omezit kriminalitu a slovy tehdejšího premiéra Aznara „vyčistit ulice“.³³¹ Jeho součástí bylo i přijetí významných legislativních kroků proti veškeré zločinnosti, ke kterému mělo dojít během roku 2003. V květnu se totiž konaly volby do místních zastupitelstev a iniciativa měla lidovcům přilákat voliče.

Pro Španělsko je specifické, že protiteroristické zákony nestojí samostatně, ale zákonodárci se je snaží zahrnout do standardní trestní legislativy. Připravované změny se tak měly dotknout i opatření používaných proti pachatelům a podezřelým z teroristických činů. Součástí protikriminálního balíčku totiž byla i reforma trestního řádu ve věcech vazby, připravovaná od podzimu 2001.³³² V rámci řádu se měla upravit i pravidla incomunicado režimu, zejména mělo dojít k prodloužení jeho trvání až na třináct dní. Když byl v únoru 2003 nový návrh oficiálně představen ve Shromáždění poslanců, vzbudil zájem především u odborné veřejnosti, například Amnesty International.³³³ Organizace vyjadřovaly obavy ohledně špatného zacházení s vězni či dokonce mučení zadržených, které se po přijetí nových zákonů ještě usnadní. Samy ovšem vylučovaly, že by se něco takového dosud dělo systematicky.³³⁴

³³⁰ Juanjo Medina-Ariza, „Politics of Crime in Spain, 1978–2004“, *Punishment & Society* Vol. 8, No. 2 (2006).

³³¹ „Más seguridad y menos impuestos, ejes de la campaña del PP para las autonómicas y locales“, <http://www.elmundo.es/elmundo/2002/09/08/espana/1031488950.html> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

³³² Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 242, el jueves, 3 de abril de 2003, s. 12409.

³³³ Amnesty International v březnu 2003 vypracovala zprávu, která se k opatřením ohledně vazebních podmínek a i zcela konkrétně o úpravách incomunicado režimu vyjadřovala velice kriticky. Amnesty International (Sección Española), *España: Acabar con las medidas que propician la tortura*, Amnesty International Report, March 2003. Tato zpráva však byla jen jednou z mnoha. Podobně se vyjadřovali i autoři v levicově laděném periodiku *Panóptico* (do něhož ovšem přispívají významní španělští právní experti jako například Patricia Faraldo Cabana), jehož šesté číslo věnovalo zhruba sto stran různým aspektům nové reformy. „Dossier sobre la contrarreforma penal“, in *Panóptico* No. 6, 2º semestre 2003. Dále například Laura Zúñiga Rodríguez, „El tipo penal de tortura en la legislación española“ ..., s. 282–285.

³³⁴ Amnesty International (Sección Española), *España: Acabar con las medias* ..., s. 5.

V dubnu 2003 ministr spravedlnosti José María Michavila Núñez oficiálně představil návrh zákona ve Shromáždění poslanců. Během svého exposé pronesl, že „demokracie musí ochraňovat oběti před pachateli, musí chránit napadeného před agresorem, musí chránit majetek, práva a svobody většiny proti těm, kteří se dopustili zločinů, kteří poškozují a porušují práva a svobody občanů. Z toho důvodu existuje ve všech demokraciích instrument vazby.“³³⁵

V rámci následující debaty však poslanci návrh napadli hned z několika důvodů. Carlos Aymerich Cano z galicijské levicové strany Bloque Nacionalista Gallego podotknul, že „vazba ztrácí svoji ochrannou funkci, ale stává se bezpečnostním prostředkem.“³³⁶ Dále zdůraznil, že reforma incomunicado režimu zůstává daleko za mezinárodními standardy a že vláda propásla šanci toto opatření novelizovat.³³⁷ Jeho kolega ze strany Izquierda Unida, Luis Carlos Rejón Gieb, citoval výše zmíněný dopis Amnesty International a upozornil, že vládní návrh ohledně incomunicado režimu jde zcela proti doporučením Výboru proti mučení OSN,³³⁸ který Španělsko dlouhodobě monitoruje.³³⁹ Poslankyně za baskickou PNV, Margarita Uría Etxebarría, zdůraznila, že možnost prodloužení incomunicado režimu až na třináct dní je v rozporu s výkladem rozsudků ústavního soudu z konce roku 1987.³⁴⁰

Kritika se na půdě Shromáždění poslanců sice ozývala, nicméně je nutné si uvědomit, že Partido Popular v té době držela přes padesát procent křesel v obou komorách a PSOE s PP dohromady obsadily téměř devadesát procent mandátů. Tento fakt se projevil během dalšího projednávání zákona na konci dubna 2003. Poslankyně za malou baskickou independistickou stranu Eusko Alkartasuna, Begoña Lasagabaster Olazábal,³⁴¹ navrhla, aby byl incomunicado režim zkrácen na tři dny s možností prodloužení o další dva dny, a přidala také další ochranná opatření, aby režim lépe

³³⁵ „...la democracia debe también proteger a las víctimas del delincuente, debe de proteger al agredido del agresor, debe de proteger el patrimonio, los derechos y las libertades de la inmensa mayoría frente a quienes, cometiendo delitos, vulneran e infringen los derechos y libertades de los ciudadanos. Por eso en todas las democracias existe el instrumento de la prisión provisional.“ Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 242, el jueves, 3 de abril de 2003, s. 12408.

³³⁶ „La prisión preventiva pierde su carácter de medida cautelar para convertirse de hecho en una medida de seguridad...“ Ibid., s. 12414.

³³⁷ Ibid., s. 12415.

³³⁸ Ibid., s. 12416.

³³⁹ Jednu ze svých zpráv publikovalo právě v březnu 2003, Laura Zúñiga Rodríguez, „El tipo penal de tortura en la legislación española“ ..., s. 264.

³⁴⁰ Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 242, el jueves, 3 de abril de 2003, s. 12420.

³⁴¹ Begoña Lasagabaster Olazábal byla v letech 2000-2004 jedinou poslankyní za svoji stranu ve Shromáždění poslanců.

odpovídal mezinárodním standardům. Návrh vyvolal v řadách poslanců značný rozruch.³⁴² Posléze jej okomentoval jak zástupce PSOE, tak PP. Socialistický mluvčí oznámil, že jeho strana je ochotná přistoupit na kompromisní návrh, kdy by při zachování stávající délky režimu (pět dní s možností prodloužení o další tři) došlo k úpravě některých práv podezřelých.

Mluvčí z lidové strany se vůči jakékoli změně ohradil s tím, že ve španělském trestním řádu existuje dostatek záruk proti špatnému zacházení s vězni, v okolních státech jako je Francie či Itálie platí obdobná opatření a že nálezy ústavního soudu se nikdy zcela striktně nepostavily proti používání *incomunicado* režimu.³⁴³ V následném hlasování se zcela jasně ukázalo, že v otázkách redukce protiteroristických opatření panuje mezi dvěma hlavními stranami konsenzus. Z 302 přítomných poslanců se jich 14 vyjádřilo pro návrh baskické poslankyně, zatímco 275 jej odmítlo.³⁴⁴

Jak bylo napsáno výše, o úspěšnosti procesu sekuritizace rozhoduje veřejnost. Podmínkou je, aby byl terorismus určitým procentem populace vnímán jako závažná bezpečnostní hrozba. V listopadu 2002 provedl španělský think-tank Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos průzkum, které hrozby považuje španělská veřejnost za nejdůležitější. Mezinárodní terorismus tehdy považovalo za „velmi důležitou hrozbu“ 47 procent dotazovaných. O rok později tato hodnota vzrostla dokonce na 72 procent.³⁴⁵ Podobný nárůst zaznamenal i strach z islámského fundamentalismu, což mohlo mít svůj původ v zapojení Španělska do války v Iráku, tak v psychologických dopadech bombových útoků v Casablance v květnu 2003, kdy byly atentáty zcela záměrně vedeny i proti španělským cílům.³⁴⁶ V podobném duchu se vyjadřovaly i výsledky výzkumu Eurobarometru, v nichž se uvádělo, že více než polovina dotazovaných považuje terorismus ze jednou z největších hrozeb, jimž současné Španělsko čelí.³⁴⁷

³⁴² Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 246, el martes, 29 de abril de 2003, s. 12591–12594.

³⁴³ Ibid., s. 12598–12600.

³⁴⁴ Ibid., s. 12600–12601.

³⁴⁵ Barometro del Real Instituto Elcano (BRIE), 4^a oleada, Resultados de octubre-noviembre de 2003, s. 10–11.

³⁴⁶ Rut Bermejo, Fernando Reinares, *International Terrorism and Public Opinion in Spain*, ARI (Analysis of the Real Instituto Elcano) - International Terrorism, February 2006, s. 3.

³⁴⁷ 54 procent na jaře 2003, Eurobarometr 59 – National report: Spain, Public Opinion in the European Union, Spring 2003, s. 6; 51 procent na podzim 2003, Eurobarometr 60.1 – National Report: Spain, Public Opinion in the European Union, Autumn 2003, s. 9. V obou případech se jedná o zhruba dvacet procentních bodů rozdílu od další jmenované položky.

Zákon 15/2003 včetně prodloužení *incomunicado* režimu nakonec prošel poslaneckou sněmovnou a dostal se do senátu, který ho sněmovně vrátil s řadou připomínek. Během podzimu poslanci navrhované změny schválili. Došlo tak k rozšíření některých práv zadržného. Připomínky katalánské strany *Convergència i Unió* například vedly k uvolnění režimu pro lékařský dohled nad zadržným. Zákon byl schválen na začátku listopadu 2003 pohodlnou většinou 193 hlasů ku 100,³⁴⁸ nicméně pochybný charakter *incomunicado* režimu zůstal nedořešen.

Události z března 2004 poněkud překvapivě neměly na vývoj legislativy a represivněji laděných opatření takový vliv jako například v USA.³⁴⁹ Vzhledem k tomu, že se madridské útoky udály v době vrcholící kampaně před všeobecnými volbami, vládní PP zvolila ve výsledku neúspěšnou strategii označit za viníky ETA, přestože tomu vyšetřování ani okolnosti příliš nenasvědčovaly. Aznar a jeho nástupce, Mariano Rajoy, z voleb vyšli jako poražení, jejich pozice byla kvůli této blamáži oslabena a v několika následujících měsících se lidovci především pokoušeli hledat nový směr, což ochromilo jejich aktivitu.

Nový premiér Zapatero představil novou tvář strategie proti terorismu, která se vymezovala vůči éře *Partido Popular*. Socialistická vláda necítila potřebu dále sekuritizovat protiteroristickou politiku. Zapatero se rozhodl vést s muslimy i Basky dialog a nepřijímat další radikální legislativní opatření. Není možné říci, že by se útoky obešly zcela bez reakce. Změny, ke kterým došlo, ale proběhly v rámci již existujících institucí a zaměřily se především na zefektivnění práce státních bezpečnostních složek.

Po roce 2004 proto neproběhla žádná další velká debata o reformě *incomunicado* režimu. Nedošlo tedy k jeho rozšíření, ale ani k jeho redukci či vypuštění. Kritika tudíž neopadla. V lednu 2005 vydala *Human Rights Watch* zprávu *Setting an Example*,³⁵⁰ v níž kritizovala některá španělská protiteroristická opatření včetně *incomunicado* režimu. Vláda nového premiéra Zapatera se proti zprávě ohradila, ale k redukci či reformě opatření se přesto neodhodlala. *Incomunicado* režim je proto dodnes součástí španělského trestního řádu.

³⁴⁸ Cortes generales, *Diario de sesiones del congreso de los diputados*, núm. 293, el jueves, 6 de noviembre de 2003, s. 15429.

³⁴⁹ Alejandro Colás, „An Exceptional Response?“ ..., s. 327–328.

³⁵⁰ *Human Rights Watch, Setting an Example?: Counter-Terrorism Measures in Spain*, Human Rights Watch Report, January 2005.

V roce 2009 vydala Amnesty International zprávu „Salir de las sombras“³⁵¹, v níž se připojila ke konstantní kritice mezinárodních organizací vůči incomunicado režimu. Neochotu Španělska zmírnit či zcela odvolat jeho užívání považují tyto organizace za chybnou a poukazují na fakt, že „žádný jiný stát v Evropské unii neudrží detenční režim s tak závažnými omezeními práv zadržených.“³⁵²

Ve Španělsku byla po roce 2001 přijata novela trestního řádu, která krom jiného ovlivňuje zadržovací režim obviněných z terorismu a omezuje jejich práva a svobody natolik, že je v rozporu se standardy, k nimž se Španělsko přihlásilo podpisy mezinárodních smluv. Ve Španělsku tedy proběhla úspěšná sekuritizace, protože bylo přijato (nejen legislativně, ale i veřejností) opatření, které staví bezpečnost nad lidská práva a omezuje je. Veřejnost nebylo potřeba výrazněji přesvědčovat, protože s vládní politikou souhlasila. Opatření primárně spadalo do kontextu boje proti ETA, o němž ve španělské společnosti panoval široký konsenzus. Na rozdíl od britského případu ale již nedošlo k dalším sekuritizačním pokusům po teroristických útocích z března 2004. Dosavadní opatření totiž španělská vláda považovala za dostatečná.

4.6 – Dílčí závěr

Dvě předchozí kapitoly měly za cíl ukázat, jakým způsobem probíhala sekuritizace terorismu ve dvou západoevropských státech s dlouhou historickou zkušeností s terorismem na příkladech debaty týkající se tvrdších opatření vůči osobám podezřelým ze spáchání teroristického činu.

V prvním, britském případě debata spadala do širšího bezpečnostního diskursu, který se nastavil po 11. září 2001. Zatímco v prvních letech po útocích na New York a Washington zákonodárci přijímali vcelku bez problému tvrdší legislativní kroky, v roce 2005 to zdaleka tak snadné nebylo. Výraznější změnu nepřinesly ani červencové útoky na londýnské metro, které sice vládě Tonyho Blaira daly příležitost k prosazení tvrdších opatření, ale nepodařilo se jí o nich přesvědčit veřejnost. Totéž se stalo i během druhé debaty o pár let později, ale ani tehdy tyto návrhy neprošly skrz půdu parlamentu.

³⁵¹ Amnesty International (Sección Española), *España: Salir de las sombras. Es hora de poner fin a la detención en régimen de incomunicación*, Amnesty International Report, September 2009.

³⁵² Ibid., s. 11.

Sekuritizace tedy byla neúspěšná, protože se aktérům nepodařilo přesvědčit veřejnost o nutnosti těchto opatření.

Španělsko proti tomu vykazuje úspěšný model sekuritizace. Je to dáno především tím, že ohledně protiteroristické politiky existuje konsenzus a zpřísnění z roku 2003 byla podobně jako další zákony z toho roku namířena proti teroristům z ETA. Debata sice proběhla na půdě parlamentu, ale ani jedna ze dvou velkých stran neměla politickou vůli zmírňovat opatření. Partido Popular naopak přijalo cestu restriktivních opatření, která dle jejich interpretace zapadala do standardního rámce trestní legislativy, přestože se velice hlasitě ozývaly kritické názory především od organizací zabývajících se lidskými právy, které tento přístup napadaly a odmítaly. Sekuritizace tedy proběhla úspěšná, protože opatření bylo přijato pouze s dílčími ústupky tak, jak jej prezentoval aktér sekuritizace, v tomto případě španělská vláda.

Po útocích z března 2004 se ve Španělsku situace proměnila, protože ve volbách, které se konaly pouze sedmdesát dva hodin po atentátech, vyhráli umírněnou rétorikou prezentující se socialisté a odmítli jít cestou, kterou předtím vydláždilo PP. Sekuritizace proto dále neprobíhala, protože chyběl iniciátor, aktér sekuritizace, který by se pokusil situace využít a zpřísnit platná opatření.

Kapitola 5 – Závěr

5.1 – Komparace

Předchozí kapitola se zabývala detenčními prostředky používanými britskými a španělskými bezpečnostními složkami. V rámci debaty o jejich přijímání jsem se pokusil aplikovat teorii sekuritizace na diskurs, který byl v obou státech nastaven. Výsledky demonstruje tabulka č. 1.

Pro snadnou pochopitelnost jsem určil šest kategorií, které považuji za signifikantní pro přijímání nové legislativy týkající se detence. Paralely nacházím především v historických předpokladech, čímž tvrdím, že ani jedno z opatření není opatřením novým, ale navazuje na předchozí praxi. Ani v jednom státě se tak neobjevil prostředek naprosto inovativní, ale pouze se zpřísnila již fungující součást bezpečnostního inventáře.

Debata v obou případech vykazuje charakteristiky sekuritizačního kroku, jak je definován v oddíle 1.4. Aktéři v obou státech se pokusili přesvědčit veřejnost argumentací o bezpodmínečné nutnosti nových zákonů. Podstatné ovšem je, jak veřejnost na tento způsob debaty reagovala. Jak již bylo řečeno, mezi španělskou zainteresovanou veřejností přijímání zákona nevyvolalo větší emoce. Oproti tomu ve Spojeném království byla diskuse velice živá, dlouhá a podrobně pokrytá médii.

Medializace však v britském případě nikterak nepomohla průchodu opatření parlamentem. Časté poukazování na kontroverznost návrhu a obecná vyhrcočenost debaty měly za následek (alespoň v případě prvního pokusu o prodloužení detence), že návrh odmítla již Dolní sněmovna, přestože v ní vládnoucí strana držela nadpoloviční většinu.

Ve Španělsku byl průchod návrhu v podstatě bezproblémový a neprovázela jej žádná kontroverze, protože vládě se podařilo veřejnost přesvědčit, že jsou navrhovaná opatření potřebná a bez větších problémů zapadají do kontextu standardní trestní legislativy a platného bezpečnostního rámce.

Co se reakce na domácí teroristický útok týče, zde hrály hlavní roli vnitropolitické podmínky. Zatímco v britském případě se útoky udály dva měsíce po volbách a vládnoucí strana měla silný mandát, aby provedla změnu v bezpečnostních otázkách, ve Španělsku útok volbám těsně předcházel a došlo po něm ke změně ve vedení státu. Nová vláda se rozhodla nenásledovat chyby svých předchůdců a zcela

změnit diskurs ohledně terorismu. Z toho důvodu nedošlo ve Španělsku na rozdíl od Spojeného království k dalšímu přitvrzování. Dalším důvodem může být, poněkud pateticky řečeno, že „Španělsko se řídí premisou, že méně je více“.³⁵³

Posledním bodem této stručné komparace je zodpovězení otázky, zda v obou státech proběhla úspěšná sekuritizace. Dle vymezení z oddílu 1.4 usuzuji, že úspěšná sekuritizace proběhla pouze ve Španělsku, protože zde byl návrh přijat bez výraznějších pozměňovacích návrhů ve standardní projednací době. Naproti tomu ve Spojeném království došlo k výraznému kompromisu, a přestože fakticky došlo k prodloužení detenční lhůty, britská vláda byla poražena, protože žádala mnohem přísnější podmínky. Z toho vyplývá, že britská situace zůstala na úrovni sekuritizačního kroku, tedy na úrovni pokusu o sekuritizace. O úspěšnou sekuritizaci se tedy v britském případě nejednalo.

Tabulka č. 1: Komparace sekuritizace terorismu ve Španělsku a Spojeném království na příkladu zpřísnování detenčních prostředků

	Spojené království	Španělsko
Historické předpoklady	×	×
Sekuritizační krok	×	×
Podpora návrhu v parlamentu		×
Veřejná debata	×	
Reakce na domácí teroristický útok	×	
Úspěšná sekuritizace		×

Zdroj: autor

Za hlavní příčiny těchto výsledků považuji především vnitropolitická specifika obou států a roli médií. Prvním bodem míním fakt, že v britském případě jednají poslanci nezávisleji než ve Španělsku, což v případě kontroverzních témat, kterým protiteroristická legislativa bezpochyby je, zásadním způsob komplikuje průchod návrhu parlamentem.

Druhým bodem je odlišná role médií v obou státech. Zatímco ve Spojeném království noviny a jiné sdělovací prostředky zaujímají roli bedlivého hlídacího psa

³⁵³ Michael Woollayer, „Incommunicado: Spain’s Struggle with Terrorism“, *The Monitor* Vol. 13, No. 1 (2007), s. 72.

legislativního procesu, ve Španělsku takovou roli minimálně v případě debaty v roce 2003 nespĺnila. Je to nepochybně dáno i tím, jak nízkou míru kontroverze tyto návrhy vyvolávaly.

S ohledem na výsledky tohoto výzkumu je zároveň nutné si uvědomit limity, které v sobě výsledná data nesou. V první řadě se jedná pouze o jednu z možných interpretací vývoje britského a španělského legislativního procesu například proto, že zdrojem dat je primárně debata v parlamentu, která má pouze omezený dosah. Je možné, že při výzkumu zaměřeném více na společenskou reakci by případná studie přišla s jinými daty. Dále je třeba si říci, že španělský případ není zcela typickým příkladem státu, kde došlo k sekuritizaci terorismu,³⁵⁴ protože debata nebyla zdaleka tak otevřená a viditelná jako v jiných státech. Z těchto důvodů je třeba přistupovat k výsledkům s odstupem a vnímat je ve světle výše načrtnutých omezení.

5.2 – Závěrečná debata

Protiteroristickou legislativou se míní rozmanitý soubor různých opatření, která se s větším či menším úspěchem aplikují vůči osobám podezřelým ze spáchání teroristického činu. Na příkladech Spojeného království a Španělska je velice názorně vidět, že její vznik byl dlouhodobým procesem a jeho současná tvář vzešla z logického vývoje podmíněného vnitropolitickou situací a zahraničněpolitickým kontextem.

Jedná se zároveň o doménu vysoce kontroverzní, protože se v ní střetávají protichůdné názory mnoha aktérů včetně politiků, členů bezpečnostních složek, zástupců mezinárodních institucí či pozorovatelů z nevládních organizací, kteří mají dosti odlišné představy o správném nastavení těchto zákonů.

Již naznačená perspektiva „svoboda, nebo bezpečnost“ tak získává silný ideologický náboj. Na druhou stranu je ale nutné užívat opatření s rozmyslem a neotevírat zbytečně prostor pro zneužívání pravomocí. Pokud je totiž občan obviněn z terorismu pouze na základě důvodného podezření, zavřen na nemalou dobu do vazby a posléze se ukáže, že se jednalo o chybu, „nálepky“ domnělého teroristy se do konce života nezbaví. Zadržení se tak stává velice mocným nástrojem. Pokud se s ním nakládá

³⁵⁴ Druláková ve své stati mluví o Francii, Itálii a Velké Británii jako o vhodných zástupcích národních (západo)evropských států, které mají úzký vztah k terorismu. Radka Druláková, „Postdemokracie v Evropské unii“ ..., s. 6.

tak jako ve španělském a britském případě, nejedná se již o prostředek typicky trestního zákonodárství, ale mnohem spíše o opatření bezpečnosti státu.

Vývoj protiteroristické legislativy není uspokojivě uzavřen, protože nové zákony jsou v britském případě nadále přijímány, k poslední (k datu odevzdání této práce) úpravě doby zadržení došlo v květnu 2012. Ve španělském případě k výraznějšímu vývoji v rámci *incomunicado* režimu sice nedochází, ale kritika ze strany organizací zabývajících se lidskými právy přetrvává dodnes.

Sekuritizace terorismu v současné době neprobíhá tak čile jako dříve, protože téma zastínily jiné, důležitější potřeby (ve španělském a vlastně i britském případě především ekonomického charakteru) a obecně se změnilo politické klima. K velkým teroristickým činům islámských teroristů nedošlo od londýnského útoku v červenci 2005, bezpochyby i díky kvalitnější práci bezpečnostních složek, v Severním Irsku panuje klid zbraní od konce devadesátých let a v posledních letech ustala i činnost ETA, dokonce existuje možnost pokusit se o severoirský model i v baskickém případě.

V současnosti však existují mnohá jiná témata, která se v obou státech daří úspěšně sekuritizovat. Ve Španělsku je to například imigrace,³⁵⁵ která se ve státě s téměř čtvrtinovou nezaměstnaností stává důležitým tématem. Dosavadní liberální přístup, který vycházel z úvahy o nedostatku levné pracovní síly, se tak velice snadno může stát represivním a restriktivním. Podobné problémy se však řeší i ve Spojeném království, kde například dochází k sekuritizaci azylové politiky.³⁵⁶ Politici tak vytvářejí umělé pojitko mezi terorismem a přílivem cizinců a vyvolávají obavy veřejnosti, které nemusí být podložené. Takový způsob náhledu na problematiku sekuritizace ukazuje, že téma zdaleka není vyčerpané a lze nalézat paralely i v jiných oblastech, s nimiž téma terorismu přímo nesouvisí.

Poslední bod tohoto textu představí diskusi o širším kontextu předkládané práce. Jde především o to, co vlastně výsledky komparace přináší, a to jak obecně, tak v rámci teorie sekuritizace. V první řadě se ukazuje, že otevřenější debata pomáhá důkladněji zkoumat kontroverzní témata a komplikuje proces přijímání přísnějších opatření. Obezřetná a bdělá společnost si nenechá vnutit nařízení, která odporují mezinárodním

³⁵⁵ Více o tématu viz Alejandro Colás, „An Exceptional Response?“.

³⁵⁶ Viz Joshua Seidman-Zager, *The Securitization of Asylum: Protecting UK Residents*, RSC Working Paper Series no. 57, Oxford Department of International Development, University of Oxford, January 2010.

standardům, k jejichž plnění se vláda zavázala.

K tomu přispívá i teorie sekuritizace, která jako obecný koncept nabízí možnost jak interpretovat politické dění. Umožňuje tak obnažení diskursu užívaného politiky a bezpečnostními složkami, kteří mají v takových případech tendenci vykazovat poněkud nedemokratické, autoritativní názory. Podobné demaskování dává společnosti příležitost adekvátněji vyhodnotit návrhy, které zákonodárci představují. Debata o zpřísnění detenčních opatření pro osoby podezřelé z terorismu je modelovým případem toho, že pokud se některý bezpečnostní prostředek stane součástí trestní legislativy, politici nebudou ochotni se jej snadno vzdát. V případě, že je dočasné opatření uzákoněno, se navíc zvyšuje pravděpodobnost, že bude uzákoněno natrvalo a i v jiných kontextech než pouze v tom původním. V takových momentech je proto žádoucí pozorně sledovat politickou debatu a důkladně zvážit, zda se jedná o adekvátní a potřebné opatření, či zda hrozí omezování lidských práv.

Summary

Terrorism is one of the main topics of the contemporary world, owing to both real and possible danger it can cause. There is also a strong urge to diminish this threat, which is deeply felt both among people and states. Therefore, sovereign countries try to solve the problem in the legislative way. The issue is also connected with the reshaping of the concept of security and personal security, which are very important topics for security studies. The crucial dilemma is whether the reduction of human rights and the decrease of security of society should occur, or vice versa.

The debate on detention measures, which this thesis discusses, falls within the context of the dispute mentioned above. I examined the situation in two West European states (the United Kingdom and Spain) and applied the theory of securitization to the debate. The comparison showed that the reaction to the threat was different in spite of the fact the states seemed to have similar experience with terrorism (the history of 'old', nationalist terrorism of IRA and ETA respectively, and the recent experience with attacks of 'new' Islamic terrorists).

However, it appears that there exist other crucial elements besides historical experience which shape the discussion much more importantly. For example, the openness of the debate in public influenced the passage of the law through the parliament in the United Kingdom because it showed its controversial parts. On the other hand, there was almost no debate in public in Spain, only in parliament, and because of an unwritten consensus about counter-terrorist policy there were no obstacles in accepting the law.

I successfully presented that the debate was securitized in both countries to a certain level because of the governments trying to present special legislation as a part of emergency reaction and implementing it into standard procedure. The governments also argued in a very emotive way that these new measures are vital and essential for a successful fight with terrorism. On the basis of these situations I identified the securitization moves of the securitizing actors in both cases.

At the beginning of the thesis I outlined a set of criteria how to assess whether the securitization was successful or not. The crucial condition was if the legislation had passed through the parliament without any substantial change. In the light of the limitation I claim that the securitization was successful in Spain, but not in the United

Kingdom. In the latter state, the government was not able to secure the passage and the Prime Minister was forced to abandon his bold plans.

Nevertheless, it is necessary to admit that my results represent only one of possible interpretations. The reason is that, as I show in the text, the case of Spain does not pose a completely clear example of securitization for the limited debate which occurred in the examined year. Therefore, the findings must not be interpreted as categorical ones.

Použitá literatura

Zákony a jiné primární zdroje:

The Civil Authorities (Special Powers) Act (Northern Ireland), 1922.

Terrorism Act, 2000.

Anti-terrorism, Crime and Security Act, 2001.

Criminal Justice Act, 2003.

Prevention of Terrorism Act, 2005.

Terrorism Act, 2006.

Counter-Terrorism Act, 2008.

The Justice and Security (Northern Ireland) Act 2007 (Extension of duration of non-jury trial provisions) Order, 2011.

Protection of Freedoms Act, 2012.

„Chahal v The United Kingdom, European Court of Human Rights, November 15, 1996“, in *The United Kingdom's Legal Responses to Terrorism*, Yonah Alexander, Edgar H. Brenner (eds.). (London: Transnational Publishers, Inc., 2003), s 705-741.

Real Decreto-ley 21/1978, de 30 de junio, sobre medidas en relación con los delitos cometidos por grupos o bandas armados.

Ley 56/1978, de 4 de diciembre, de medidas especiales en relación con los delitos de terrorismo cometidos por grupos armados.

Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria.

Ley Orgánica 11/1980, de 1 de diciembre, sobre los supuestos previstos en el artículo 55, 2, de la Constitución.

Ley Orgánica 8/1984, de 26 de diciembre, contra la actuación de bandas armadas y elementos terroristas y de desarrollo del artículo 55.2 de la Constitución.

Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial.

Ley Orgánica 4/1988, de 25 de mayo, de Reforma de la Ley de Enjuiciamiento Criminal.

Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores.

Ley Orgánica 6/2002, de 27 de junio, de Partidos Políticos.

Ley Orgánica 13/2003, de 24 de octubre, de reforma de la Ley de Enjuiciamiento Criminal en materia de prisión provisional.

Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Real Decreto de 14 de septiembre de 1882, por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal, <http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1882-6036> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Barometro del Real Instituto Elcano (BRIE), 4^a oleada, Resultados de octubre-noviembre de 2003.

Eurobarometr 59 – National Report: Spain, Public Opinion in the European Union, Spring 2003.

Eurobarometr 60.1 – National Report: Spain, Public Opinion in the European Union, Autumn 2003.

Eurobarometr 63 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Summer 2005.

Eurobarometr 64 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Autumn 2005.

Eurobarometr 65 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Spring 2006.

Eurobarometr 68 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Autumn 2007.

Eurobarometr 69 – National Report: United Kingdom, Public Opinion in the European Union, Spring 2008.

Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 242, el jueves, 3 de abril de 2003.

Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados, núm. 246, el martes, 29 de abril de 2003.

Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados , núm. 264, el jueves, 26 de junio de 2003.

Cortes generales, Diario de sesiones del congreso de los diputados , núm. 293, el jueves, 6 de noviembre de 2003.

Cortes generales, Diario de sesiones del senado, núm. 150, el miércoles, 1 de octubre de 2003.

Cortes generales, Diario de sesiones del senado, núm. 151, el jueves, 2 de octubre de 2003.

Monografie:

Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií, o. s., 2005), 267 s.

Iker Casanova, *ETA 1958–2008: Medio siglo de historia* (Tafalla: Txalaparta, 2007), 504 s.

Laura K. Donohue, *The Cost of Counterterrorism: Power, Politics, and Liberty* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 500 s.

Jan Eichler, *Terorismus a války na počátku 21. století* (Praha: Karolinum, 2007), 352 s.

Graham Ellison, Jim Smyth, *The Crowned Harp: Policing Northern Ireland* (London: Pluto Press, 2000), 218 s.

Omar G. Encarnación, *Spanish Politics: Democracy after Dictatorship* (Cambridge: Polity, 2008), 192 s.

Lucana M. Estévez Mendoza, Dalibor Pavolka, Jaroslav Nižňanský, *European Response to Terrorism: The Cases of Spain and Slovakia* (Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenské republiky, 2006), 118 s.

Jan Frank, *Konflikt v Severním Irsku* (Praha: Nakladatelství Triton, 2006), 222 s.

Boaz Ganor, *The Counter-terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers* (New Brunswick: Transaction, 2005), 334 s.

Peter Hart, *The IRA at War, 1916-1923* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 274 s.

Jiří Chalupa, *Jak umírá diktatura: Pád Frankova režimu ve Španělsku* (Olomouc: Votobia, 1997), 220 s.

Claire Macken, *Counter-terrorism and the Detention of Suspected Terrorists: Preventative Detention and International Human Rights Law* (New York : Routledge, 2011), 208 s.

Anna Oehmichen, *Terrorism and Anti-terror Legislation, the Terrorised Legislator?: A Comparison of Counter-terror Legislation and its Implications on Human Rights in the Legal Systems of the United Kingdom, Spain, Germany and France* (Antwerp: Intersentia, 2009), 439 s.

Jana Oherová a kol., *Anglicko-český právní slovník, 4. aktualizované a doplněné vydání* (Praha: Linde Praha, a.s., 2010), 582 s.

Maxmilián Strmiska, *Smrtonosné vlastenectví: Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebecu* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001), 109 s.

Colin Turpin, Adam Tomkins, *British Government and the Constitution: Text and Materials, Sixth Edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 847 s.

Lorenzo Vidino, *Al Qaeda in Europe: The New Battleground of International Jihad* (New York: Prometheus Books, 2006), 403 s.

Paddy Woodworth, *Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL and Spanish Democracy* (New Haven, London: Yale University Press, 2002), 475 s.

Šárka Waisová, *Bezpečnost: Vývoj a proměny konceptu* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005), 159 s.

Esperanza Yllán Calderón, *El franquismo (1939 – 1975)* (Madrid: Marenostrium, 2006), 174 s.

Studie a konferenční příspěvky:

Amnesty International, *The Prevention of Terrorism Bill: A Grave Threat to Human Rights and the Rule of Law in the UK*, Amnesty International Report, February 2005, 6 s.

Amnesty International (Sección Española), *España: Acabar con las medidas que propician la tortura*, Amnesty International Report, March 2003, 17 s.

Amnesty International (Sección Española), *España: Salir de las sombras. Es hora de poner fin a la detención en régimen de incomunicación*, Amnesty International Report, September 2009, 14 s.

Rut Bermejo, Fernando Reinares, *International Terrorism and Public Opinion in Spain*, ARI (Analysis of the Real Instituto Elcano) - International Terrorism, February 2006, 8 s.

Jessie Blackbourn, *Learning Lessons from Counter-Terrorism Failures: The United Kingdom's Pre- and Post- 9/11 Counter-Terrorism Policy*. Conference Paper, International Studies Association, 2009 Annual Meeting, 14 s.

Omar G. Encarnación, *Democracy and Dirty Wars in Spain*, Conference Paper, American Political Science Association, 2006 Annual Meeting, 19 s.

Alejandra Gómez-Céspedes, *NCTB Counterterrorism Strategies in Spain*, Universidad de Málaga, Instituto Andaluz Interuniversitario de Criminología, January 2006, 62 s.

Alexander Horne, Gavin Berman, *Pre-Charge Detention in Terrorism Cases* (London: House of Commons Library, 2012), 17 s.

Human Rights Watch, *Neither Just Nor Effective: Indefinite Detention Without Trial in the United Kingdom under Part 4 of the Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001*, Human Rights Watch Report, June 2004, 19 s.

Human Rights Watch, *Setting an Example?: Counter-Terrorism Measures in Spain*, Human Rights Watch Report, January 2005, 65 s.

George Kassimeris, *What Have We Learned if Anything?: The Consequences of Counter-terrorism*, Conference Paper, International Studies Association, 2009 Annual Meeting, 4 s.

Gregory E. Maggs, *Assessing the Legality of Counterterrorism Measures without Characterizing them as Law Enforcement or Military Action*. February 2007, 70 s.

Max Rowlands, *Criticism of UK Terrorism Prevention and Investigation Measures Mounts as Government Retains Power to Forcibly Relocate Suspects*, Statewatch Analysis, November 2011, 4 s.

Jago Russell, *Terrorism Pre-charge Detention Comparative Law Study*, Liberty Policy Paper, November 2007, 65 s.

Joshua Seidman-Zager, *The Securitization of Asylum: Protecting UK Residents*, RSC Working Paper Series no. 57, Oxford Department of International Development, University of Oxford, January 2010, 31 s.

David E. Schmitt, *The Impact of September 11th on Terrorism and Peace Processes in Northern Ireland*. Conference Paper, Southern Political Science Association, 2004 Annual Meeting, 39 s.

Transnational Terrorism, Security & the Rule of Law, *Defining Terrorism*, Work Package 3, Deliverable 4, October 2008, 183 s.

Kapitoly z knih:

„Spain“, in *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU*, A.M. van Kalmthout, M.M. Knapen, C. Morgenstern (eds.). (Tilburg: Wolf Legal Publishers, 2009), s. 867–898.

„United Kingdom“, in *Pre-trial Detention in the European Union: An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU*, A.M. van Kalmthout, M.M. Knapen, C. Morgenstern (eds.). (Tilburg: Wolf Legal Publishers, 2009), s. 933–991.

David Bonner, „The United Kingdom’s Response to Terrorism: The Impact of Decisions of European Judicial Institutions and the Northern Ireland ‚Peace Process‘“ in *European Democracies against Terrorism: Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation*, Fernando Reinares (ed.). (Aldershot, UK: Ashgate, 2000), s. 32–71.

Antonio Remiro Brotóns, Carlos Espósito, „Spain“ in *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, Yonah Alexander (ed.). (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002), s. 163–186.

Paul Cornish, „The United Kingdom“, in *Europe Confronts Terrorism*, Karin von Hippel (ed.). (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 146–167.

Laura K. Donohue, „Civil Liberties, Terrorism, and Liberal Democracy: Lessons from the United Kingdom“, in *Countering Terrorism: Dimensions of Preparedness*, Arnold M. Howitt, Robyn L. Pangi (eds.). (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2003), s. 411–446.

David Downes, Rod Morgan, „No Turning Back: The Politics of Law and Order into the Millennium“ in *The Oxford Handbook of Criminology, Fourth Edition*, Mike

Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner (eds.). (Oxford: Oxford University Press Inc., 2007), s. 201–240.

Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Part II: Islamic Extremism“, in *Europe Confronts Terrorism*, Karin von Hippel (ed.). (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 132–145.

Miroslav Mareš, „Terorismus“, in *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*, Josef Smolík, Tomáš Šmíd (eds.). (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010), s. 115–141.

Miroslav Mareš, Petr Zeman, „Úvod do pojetí bezpečnostních hrozeb“, in *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*, Josef Smolík, Tomáš Šmíd (eds.). (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010), s. 9–19.

José Martínez Soria, „Country Report on Spain“, in *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security versus Liberty?*, Christian Walter a kol. (eds.). (Berlin: Springer, 2004), s. 517–556.

Ana Ramos, „Spain: Part I: Counter-terrorism in Spain – An Overview“, in *Europe confronts terrorism*, Karin von Hippel (ed.). (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005), s. 123–132.

Petr Reimer, Markéta Žídková, „Historický vývoj fenoménu protistátního terorismu“, in *Terorismus: Pokus o porozumění*, Emil Souleimanov (ed.). (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010), s. 52–70.

Fernando Reinares, „Democratization and State Responses to Protracted Terrorism in Spain“, in *Confronting Terrorism: European Experiences, Threat Perceptions, and Policies*, Marianne van Leeuwen (ed.). (The Hague: Kluwer Law International, 2003), s. 57–70.

Fernando Reinares, Oscar Jaime-Jiménez, „Countering Terrorism in a New Democracy: The Case of Spain“ in *European Democracies against Terrorism: Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation*, Fernando Reinares (ed.). (Aldershot, UK: Ashgate, 2000), s. 119–145.

Emil Souleimanov, „Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost“, in *Terorismus: Pokus o porozumění*, Emil Souleimanov (ed.). (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010), s. 32–51.

Terence Taylor, „United Kingdom“, in *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, Yonah Alexander (ed.). (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002), s. 187–223.

Clive Walker, „Policy Options and Priorities: British Perspectives“, in *Confronting Terrorism: European Experiences, Threat Perceptions, and Policies*, Marianne van Leeuwen (ed.). (The Hague: Kluwer Law International, 2003), s. 11–35.

Laura Zúñiga Rodríguez, „El tipo penal de tortura en la legislación española, a la luz de la jurisprudencia nacional e internacional“, in *Memorias del Seminario Instrumentos nacionales e internacionales para prevenir, investigar y sancionar la tortura*, Juan Carlos Gutiérrez Contreras a kol. (México: Programa de Cooperación sobre Derechos Humanos, México-Comisión Europea, 2005), s. 249–300.

Články:

„Dossier sobre la contrarreforma penal“, in *Panóptico* No. 6, 2º semestre 2003, s. 69–175.

Rogelio Alonso, Fernando Reinares, „Terrorism, Human Rights and Law Enforcement in Spain“, *Terrorism and Political Violence* Vol. 17, No. 1-2 (2005), s. 265–278.

Anthony N. Celso, „Al Qaeda in the Maghreb: The “Newest” Front in the War on Terror“, *Mediterranean Quarterly* Vol. 19, No. 1 (2008), s. 80–96.

Anthony N. Celso, „Spanish Post-3/11 Antiterror Policy: Zapatero ’s Tyranny of Circumstance and the Dashing of Good Intentions“, *Mediterranean Quarterly* Vol. 20, No. 2 (2009), s. 11–25.

Alejandro Colás, „An Exceptional Response? Security, Development and Civil Society in Spanish Policy after 11-M“, *Development and Change* Vol. 41, No. 2 (2010), s. 313–333.

Florencio Domínguez, „Venezuela, el último refugio de ETA“, *Cuadernos de pensamiento político* No. 30, abril / junio 2011, s. 31–40.

Radka Druláková, „Postdemokracie v Evropské unii: bezpečnost versus občanské svobody?“, *Mezinárodní vztahy* Vol.41, No.2 (2006), s. 5–22.

Mark Elliott, „United Kingdom“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 1, No. 2 (2003), s. 334–344.

Mark Elliott, „United Kingdom: The „War on Terror,“ U.K.-style – The Detention and Deportation of Suspected Terrorists“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 8, No. 1 (2010), s. 131–145.

Helen Fenwick, „The Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001: A Proportionate Response to 11 September?“, *Modern Law Review* Vol. 65, No. 5. (2002), s. 724–762.

David Hassan, „The Gaelic Athletic Association, Rule 21, and Police Reform in Northern Ireland“, *Journal of Sport and Social Issues* Vol.29, No.1 (2005), s. 60–78.

Susan Hemming, „The Practical Application of Counter-terrorism Legislation in England and Wales: A Prosecutor’s Perspective“, *International Affairs* Vol. 86, No.4 (2010), s. 955–969.

Alexandra Chirinos, „Finding the Balance between Liberty and Security: The Lords’ Decision on Britain’s Anti-terrorism Act“, *Harvard Human Rights Journal* Vol. 18 , Spring 2005, s. 265–276.

Lisa Miriam Jacobs, „It’s Time to Leave the Troubles Behind: Northern Ireland Must Try Paramilitary Suspects by Jury Rather than in Diplock-type Courts“, *Texas International Law Journal* Vol. 45, No. 3 (2010), s. 655–665.

Javier Jordán, Nicola Horsburgh, „Spain and Islamist Terrorism: Analysis of the Threat and Response 1995–2005“, *Mediterranean Politics* Vol. 11, No. 2 (2006), s. 209–229.

Jytte Klausen, „British Counter-terrorism after 7/7: Adapting Community Policing to the Fight against Domestic Terrorism“, *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 35, No. 3 (2009), s. 403–420.

Ignacio Lago, José Ramón Montero, „The 2004 Election in Spain: Terrorism, Accountability, and Voting“, *Taiwan Journal of Democracy* Vol. 2, No. 1 (2006), s. 13–36.

Juanjo Medina-Ariza, „Politics of Crime in Spain, 1978–2004“, *Punishment & Society* Vol. 8, No. 2 (2006), s. 183–201.

Suzie Navot, „Fighting Terrorism in the Political Arena: The Banning of Political Parties“, *Party Politics* Vol. 14, No. 6 (2008), s. 745–762.

Gareth Rees Q.C., Tim Moloney, „The Latest Efforts to Interrupt Terrorist Supply Lines: Schedule 7 to the Counter-terrorism Act 2008“, *Criminal Law Review* 2010, No.2, s. 127–135.

J. J. Rowe, „The Terrorism Act 2000“, *Criminal Law Review* 2001, No. 7, s. 527–542.

A. T. H. Smith, „Balancing Liberty and Security?: A Legal Analysis of United Kingdom Anti-Terrorist Legislation“, *European Journal of Criminal Policy & Research* Vol. 13, No.1 (2007), s. 73–83.

R. J. Spjut, „Internment and Detention without Trial in Northern Ireland 1971–1975: Ministerial Policy and Practice“, *Modern Law Review* Vol. 49 , No. 6 (1986), s. 712–739.

Leslie Turano, „Spain: Banning Political Parties as a Response to Basque Terrorism“, *International Journal of Constitutional Law* Vol. 1, No. 4 (2003), s. 730–740.

Michael Woolsey, „Incommunicado: Spain’s Struggle with Terrorism“, *The Monitor* Vol. 13, No. 1 (2007), s. 61–75.

James Blitz and Jimmy Burns, „Blair gives full backing to 90-day detention without charge proposal“ in *Financial Times*, October 12, 2005.

Jimmy Burns, „Anti-terror measures embroiled in controversy“ in *Financial Times*, October 13, 2005.

Javier Marrodán, „Y ahora, ¿qué?“, *Nuestro Tiempo*, marzo&abril 2011, s. 51–57.

Internetové články:

„10 Years on: End Detentions at Guantánamo Bay“,
<http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/End-detentions-at-Guantanamo-Bay>
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„1939–67: Relative Calm before the Storm“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/events/northern_ireland/history/64247.stm. (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„9/11's British Victims Remembered by Family and Friends“,
<http://www.bbc.co.uk/news/uk-14063927> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Belmarsh - Britain's Guantanamo Bay?“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/3714864.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Blair Defeated on Terror Bill“,
<http://www.guardian.co.uk/politics/2005/nov/09/uksecurity.terrorism> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Blair Facing Crunch Terror Vote“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4419970.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Blair Pushes for 90-day Detention“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6153488.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Blair Talks Tough on Terror Plans“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4404984.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Britons Braced for Future Terrorist Attacks“,
<http://www.gallup.com/poll/19123/britons-braced-future-terrorist-attacks.aspx> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Brown Considering 56-day Terror Suspect Detention Limit, Reports Say“,
<http://www.guardian.co.uk/uk/2007/jul/25/politics.terrorism> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Brown Pledge to Protect Liberties“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6716865.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Country Reports on Terrorism 2011 – Spain“, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=501fbc9f16&skip=0&query=%22Country%20Reports%20on%20Terrorism%202011%20Spain/> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„ETA decidió su fin en julio“,
http://politica.elpais.com/politica/2011/10/22/actualidad/1319313875_280094.html
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Ex-MI5 Chief Attacks 42-day Plan“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7494799.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Labour Got Balance Wrong on Civil Liberties, Says Balls“,
<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11804899> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Labour MPs Warn Brown over Detention Plan“,
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1569420/Labour-MPs-warn-Brown-over-detention-plan.html> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Más seguridad y menos impuestos, ejes de la campaña del PP para las autonómicas y locales“,
<http://www.elmundo.es/elmundo/2002/09/08/espana/1031488950.html>
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Met Chief Steps up Terror Warning“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4418808.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Ministers Shelve 42-day Detention“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7668477.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Peers Throw out 42-day Detention“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7666022.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Point-by-point: Terror Debate“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4421518.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Prime Minister's Questions“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4334224.stm
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Q&A: Control Orders“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-12108075> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Q&A: Terrorism Laws“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4715478.stm
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Smith Plans 42-day Terror Limit“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7130072.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Smith Warned of 'Terror Battle'“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7082073.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Terror Detainees Win Lords Appeal“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4100481.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Terror Detention Plans Unveiled“,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7205939.stm (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Terror Suspects Win Legal Battle“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/8092763.stm
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Terrorism Control Order System Ends at Midnight“, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-16702656> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„Terrorism in Spain: The End of ETA?“,
<http://www.economist.com/blogs/newsbook/2011/10/terrorism-spain> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„UK: Proposed Counterterrorism Reforms Fall Short“,
<http://www.hrw.org/news/2011/02/11/uk-proposed-counterterrorism-reforms-fall-short>
(Poslední přístup: 3. 1. 2013).

„YouGov Poll Biased Questions on 90 Days Detention without Charge“,
http://web.archive.org/web/20060628233103/www.spy.org.uk/spyblog/2005/11/yougov_poll_biased_questions_o.html (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

Sophie Farthing, „Anyone for TPIMs - Control Orders with a Twist?“, <http://www.liberty-human-rights.org.uk/news/2011/anyone-for-tpims-control-orders-with-a-twist-.php> (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

Eloy Velasco Núñez, „La reforma del Código Penal en materia de terrorismo operada por LO 5/2010“, http://www.elderecho.com/penal/Codigo-Penal-materia-terrorismo-operada_11_260305001.html (Poslední přístup: 3. 1. 2013).

Filmy:

In the Name of the Father (Ve jménu otce), 1993, režie: Jim Sheridan.

Hunger (Hlad), 2008, režie: Steve McQueen.